MYNDIGHETEN FÖR FAMILJERÄTT OCH FÖRÄLDRASKAPSSTÖD

Internationell adoption - Handbok för socialtjänsten

Förord

Denna handbok riktar sig främst till verksamma inom socialtjänsten som arbetar med internationella adoptioner. Syftet är att underlätta tillämpningen av regelverket genom att på ett överskådligt sätt beskriva processen och de överväganden som måste göras innan, under och efter internationell adoption.

Socialstyrelsen och dåvarande Myndigheten för internationella adoptionsfrågor, MIA, gav 2014 ut en samlad handbok för socialtjänstens handläggning av nationella och internationella adoptioner. Efter detta har ny lagstiftning trätt i kraft på adoptionsområdet, ny forskning tillkommit och MIA har fått utökade uppgifter och bytt namn till Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, MFoF. Ansvaret för handboksutgivning har också delats upp mellan Socialstyrelsen och MFoF. Socialstyrelsen gav 2020 ut en ny handbok för nationella adoptioner, vilket skapat behov av en uppdaterad handbok om internationella adoptioner.

Denna handbok tillhandahåller en reviderad och överskådlig beskrivning av det relevanta regelverket kring internationella adoptioner, av berörda aktörer och deras roller och av adoptionsprocessen. MFoF kommer att fortlöpande uppdatera texterna och tillhandahålla nya upplagor i digitalt format.

Per Bergling

Generaldirektör

Handboken har senast reviderats den 3 juni 2022 med anledning av att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens handläggning av ärenden om internationell adoption (HSLF-FS 2022:25) börjar gälla den 1 juni 2022.

Innehåll

Förord **2**

Förkortningar **12**

1. Inledning **13**

Utvecklingen på området internationella adoptioner 13

Läsanvisningar 13

2. Internationell adoption **14**

Regelverk 14

Internationella konventioner 15

Svensk lagstiftning 16

Aktörer 17

Socialnämnden/socialtjänsten 18

Myndigheten för Familjerätt och Föräldraskapsstöd (MFoF) 18

Auktoriserade adoptionsorganisationer 19

Domstol 21

Övriga 22

Adoptionsprocessen 22

Adoption via en auktoriserad organisation eller som enskild adoption 23

Adoptionsbesluts giltighet i Sverige 24

Hemvistbegreppet 25

Hemvistbegreppets betydelse för att avgöra typ av adoption 26

Bosättningskommun 27

3. Information till sökande **28**

Den första kontakten 28
Information om de olika stegen 29
Grundläggande förutsättningar för medgivande 31
4. Anvisning till föräldrautbildning 31
Föräldrautbildningen är obligatorisk 32
Kommunen ska anvisa lämplig föräldrautbildning 32
Samordning av föräldrautbildning inför internationell adoption 33
Utbildarens kompetens 34
Utbildningens innehåll och upplägg 34
5. Medgivandeutredning 35
Utredarens roll och hänsyn 35
Ansökan om medgivande 36
Utgångspunkter 37
Flera olika syften 37
Utredningsplan 38
Utredningstiden 39
Metoder i utredningen 39
Utprövade strukturerade metoder saknas 39
Metoder för att samla in information 40
Utredningsområden 44
Förutsättningar och riskfaktorer 45
Sökandens kunskaper, insikter och beredskap inför adoptivbarns behov 46
Genomgång av föräldrautbildningens teman 47
Synen på barn och tidigare barnerfarenhet 47

Förväntningar och beredskap 48
Möta barnets reaktioner och stödja dess utveckling 48
Klara vardagen som adoptivfamilj 48
Förbereda tidigare barn i familjen 49
Ge det adopterade barnet kunskap om sitt ursprung 49
Särskilda frågor för samkönade par 49
Samstämmighet 49
Särskilda önskemål om barnet 50
Reflektioner kring särskilda önskemål 50
Särskilda önskemål kan bli begränsande 50
Sökandens föräldraförmåga 51
Uppgifter från register m.m. 52
Ålderns relevans för lämplighet 53
Fysisk och psykisk hälsa 54
Lämplighet utifrån fysisk hälsa och funktionsnedsättning 56
Livsstilsfaktorers betydelse 57
Lämplighet utifrån psykisk stabilitet och psykisk hälsa 58
Förutsättningar för en god föräldraförmåga 60
Personliga egenskaper och förmåga till samspel 60
Sökandens anknytningshistoria 60
Anknytning 61
Områden att samtala kring om anknytning 62
Reflexiv förmåga 62
Frågor om självkänsla, identitet och sexuell läggning 63
Förluster och trauman t.ex. ofrivillig barnlöshet 64
Motiv till adoption 65

Beredskap att söka och ta emot hjälp ... 66
Föräldraförmåga hos sökande som har barn ... 66
Samtal med tidigare barn ... 67
Adoption när det redan finns barn i familjen ... 67
Tidigare adoptivbarns behov ... 67
Familjehemsplacerade barns behov ... 68
Vilka barn är sökanden kvalificerad att ta emot? ... 68
Adoption av syskonpar ... 69
Livsåskådning och religion ... 69
Värderingsfrågor ... 69
Migrationserfarenhet och språk ... 70
Språkfrågor ... 71
Förutsättningar i sökandens relation, nätverk och miljö ... 72
Förhållandet mellan de sökande ... 72
Ensamstående sökande ... 74
Socialt nätverk och social integrering ... 74
Särskilda frågor till ensamstående ... 75
Sökandes integrering i samhället ... 76
Frågor då ansökan avser ett specifikt barn ... 76
Sökandens arbete, ekonomi, boende och närmiljö ... 77
Referenter ... 78
Motiv till adoptionen ... 78
Socialnämndens bedömning av motivet ... 79
Motiven vid släktingadoption ... 79
Eventuella påtryckningar ... 79
Förhållandet mellan sökanden och barnet ... 80

Barnets behov och situation ... 80
Avslutande samtal ... 81
Utredarens analys och bedömning ... 82
Bedömningsgrunder i lagen och förarbeten ... 82
Förutsättningar och riskfaktorer ... 82
Analys ... 83
Saklighet ... 83
Utredningsrapporten ... 84
Formella krav på innehåll ... 84
Information till ansvariga i barnets ursprungsland ... 84
Innehållet i utredningsrapporten ... 85
Utredarens förslag till beslut ... 88
Om sökanden inte vill fullfölja utredningen ... 88
Socialnämndens beslut ... 89
Begränsningar i ett beslut om medgivande ... 90
Giltighetstiden för medgivande ... 91
Information om det fortsatta adoptionsförfarandet ... 91
Anmälan av mer väsentligt ändrade förhållanden ... 92
Utredning om mer väsentligt ändrade förhållanden ... 92
Ta emot ett barn utan medgivande ... 92
Återkallelse av medgivande ... 93
Under väntetiden ... 93
När barnet tagits emot ... 93
Om barnet behöver omplaceras ... 94
Överklagande av återkallelse ... 94

Begäran om ändringar efter beslut om medgivande 94
Intyg 95
Ny ansökan 95
6. Samtycke till att adoptionsförfarandet får fortsätta 96
En sista avstämning 96
Samtycke eller avslag 97
Planering av uppföljning 97
Meddelande till barnhälsovården 98
Begäran om samtycke för ett annat barn 99
7. Socialtjänstens fortsatta ansvar 99
Information om praktiska frågor 99
Folkbokföring 100
Föräldrapenning, barnbidrag m.m. 100
Läkarundersökning 100
Adoptionsbidrag 100
Vad som gäller innan adoptionen är klar 100
Hembesök och uppföljning 101
Socialnämndens bevakning av att adoptionen fullföljs 102
8. Adoptionsutredning till tingsrätt 102
Utredningsområden 103
Planering av uppföljning 104
9. Socialtjänstens uppföljning av barnets situation 105
Uppföljningsrapporter till utlandet 105
10. Stöd till adopterade och deras familjer 107

Allmänt om adoptivfamiljers behov av stöd och hjälp 107
Verksamheter 108
Stöd till blivande adoptivföräldrar under väntetiden 108
Stöd i samband med barnets hemkomst 109
Samtal och stöd efter hemkomsten 109
Stöd i samspelet mellan barn och adoptivföräldrar 110
Anknytningens betydelse 110
Rådgivning och samspelsstöd 111
Exempel på kommunala verksamheter med samspelsstöd 111
Föräldragrupper 112
Socialtjänstens uppföljningsansvar vid internationell adoption 112
Stöd i språkutvecklingen för internationellt adopterade 113
Rådgivning om samtal med barnet om adoptionen 113
Rådgivning i samband med förskole- och skolstart 114
Rådgivning och stöd senare under uppväxten 115
Stöd under tonårstiden 115
Stöd i samband med eget föräldraskap 115
Stöd och hjälp att söka sitt ursprung 115
Att ta del av handlingar 117
Biologiska släktingar som söker kontakt 117
11. Allmänt om socialtjänstens handläggning 118
Utredningsskyldighet 118
Delegation 119
Utredaren 119
Kompetens 119

Externt anlitad utredare ... 120
Dokumentation ... 120
Journal ... 121
Beslutsunderlag och utredningsrapport ... 121
Partsinsyn och kommunicering ... 121
Underrättelse om beslut ... 122
Överklagande ... 123
Sekretess ... 123
Sekretess mellan myndigheter ... 124
Sekretessbrytande regler ... 124
Möjlighet att lämna ut uppgifter ... 124
Samtycke till att hämta in uppgifter ... 125
Insyn på en parts eget initiativ ... 126
Rätt för myndigt barn att ta del av uppgifter ... 126
Arkivering ... 128
Gallringsförbud ... 128
Tolk ... 128
Att ha tolk närvarande under föräldrautbildning ... 128
Tolk under utredningen ... 128
Översättning av handlingar ... 128
Begrepp ... 128
Beslutsunderlag och utredningsrapport ... 129
Medgivandeutredning ... 129
Samtycke ... 129
Sökande ... 129

Uppföljningsrapport 129

Ursprungsland 129

Referenser 130

Förkortningar

AAI	Adult Attachment Interview
ASI	Attachment Style Interview
Barnkonventionen	Förenta nationernas konvention den 20 november 1989 om barnets rättigheter
BBIC	Barns behov i centrum
BVC	Barnavårdscentral
FB	Föräldrabalken (1949:381)
FIA	Obligatorisk föräldrautbildning inför internationell adoption
FL	Förvaltningslagen (2017:900)
FOL	Folkbokföringslagen (1991:481)
Haagkonventionen	Den i Haag den 29 maj 1993 antagna konventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner
HSLF-FS	Socialstyrelsens bestämmelser för hälso- och sjukvård, tandvård, hälsoskydd och socialtjänst
IAS	Intervju om anknytningsstil
ICDP	International child development programmes
Inkorporeringslagen	Lag (1997:191) med anledning av Sveriges tillträde till Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner
IRA	Lagen (1971:796) om internationella rättsförhållanden rörande adoption (upphävd och ersatt av LAIS)
IVO	Inspektionen för vård och omsorg
JO	Justitieombudsmannen
KL	Kommunallagen (1991:900)
LAIS	Lagen (2018:1289) om adoption i internationella situationer
LIA	Lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling
LVU	Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
MFoF	Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd
Prop.	Proposition (regeringsförslag)
OSL	Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SAFE	Structured analysis family evaluation
SFB	Socialförsäkringsbalken (2010:110)
SFS	Svensk författningssamling
SOSFS	Socialstyrelsens författningssamling
SoL	Socialtjänstlagen (2001:453)
SOU	Statens offentliga utredningar
NÄF	Förordning (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap

1. Inledning

Utvecklingen på området internationella adoptioner

Sverige har länge varit ett av de länder som har flest internationella adoptioner i förhållande till folkmängd. Det finns idag ungefär 60 000 adopterade i Sverige. De senare åren har antalet internationella adoptioner minskat, samtidigt som de nationella adoptionerna i ursprungsländerna ökar. Under 2021 genomfördes 118 internationella adoptioner till Sverige via svenska adoptionsorganisationer jämfört med 92 adoptioner under 2020, 170 adoptioner under 2019 och 190 adoptioner år 2018. Trenden är densamma över hela världen – antalet internationella adoptioner minskar.

MFoF har ingen samlad statistik på hur många internationella adoptioner som genomförts utöver de som förmedlats via de auktoriserade organisationerna. Under 2021 inkom dock 26 ansökningar om enskild adoption, jämfört med 19 året innan. Under 2021 gjordes 504 medgivandeutredningar, vilket är en ökning jämfört med året innan då 451 medgivandeutredningar genomfördes[1].

Läsanvisningar

Handboken riktar sig främst till verksamma inom socialtjänsten som i sitt arbete kommer i kontakt med internationella adoptionsärenden. Syftet är att underlätta tillämpningen av regelverket genom att på ett överskådligt sätt beskriva processen och de överväganden som måste göras innan, under och efter denna.

Denna handbok bygger i stora delar på de avsnitt som rör internationella adoptioner i handboken från 2014. I samband med att ansvaret för handboken tagits över av Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) och innehållet förs över till ett digitalt format revideras den för att överensstämma med gällande rätt. De inledande kapitlen som beskriver bland annat regelverket och adoptionsprocessen har skrivits om i stora delar i syfte att bli mer överskådliga. Även avsnitten om stöd till adopterade och deras familjer och den obligatoriska föräldrautbildningen inför internationell adoption har skrivits om. Vad gäller delarna som bygger på forskning inom området så har bland annat inaktuella avsnitt och formuleringar tagits bort. MFoF kommer fortsätta arbetet med att uppdatera texterna och tillhandahålla nya upplagor i digitalt format.

Därefter har handboken reviderats i samband med att MFoF beslutade om nya allmänna råd om socialnämndens handläggning av ärenden om internationell adoption (HSLF-FS 2022:25)

[1] Aktuell statistik finns på MFoF:s hemsida.

Handboken inleds med en beskrivning av regelverket och de olika aktörernas uppgifter. Därefter följer en beskrivning själva adoptionsprocessen, utländska adoptionsbesluts giltighet i Sverige och hemvistbegreppet. Därefter utgår handboken från en tänkt ordning utifrån de olika moment och utredningsområden som blir aktuella i socialtjänstens arbete med adoptionsärenden. Handboken avlutas med ett kapitel om socialtjänstens handläggning.

Handboken tar inte upp handläggningen vid nationella adoptioner, d.v.s. när såväl sökande som barnet har hemvist i Sverige. Socialstyrelsen ger ut en egen handbok på detta område.[2]

2. Internationell adoption

Regelverk

En internationell adoption avser en adoption av ett barn med hemvist utomlands av någon eller några med hemvist i Sverige, 1 § lag (1997:192) om internationell adoptionsförmedling (LIA). Detta gäller även adoption av släktingbarn eller där den som vill adoptera har hemvist i Sverige men är medborgare i barnets hemland. Tillvägagångssättet för att genomföra en internationell adoption skiljer sig från det vid nationella adoptioner inom Sverige. Det är därför viktigt att i ett tidigt skede få klart för sig var den sökande respektive barnet har sin hemvist. (Läs mer i detta kapitel i avsnitt Hemvistbegreppet.)

En förutsättning för att få ta emot ett barn med hemvist utomlands i syfte att adoptera är att socialnämnden, efter en utredning om sökandens lämplighet att adoptera, lämnar sitt medgivande. För att få medgivande måste sökande som huvudregel först ha deltagit i den obligatoriska föräldrautbildningen enligt 6 kap. 12 § socialtjänstlagen (2001:453) (SoL). Efter ett beslut om medgivande kan själva adoptionsförmedlingen påbörjas. Enligt svensk lag är det endast adoptionsorganisationer med auktorisation från MFoF som har rätt att förmedla adoptioner från utlandet, se 3 § LIA. Huvudregeln är därför att en sådan ska anlitas för adoptionsförmedlingen. Kontakterna med barnens ursprungsländer sköts därefter av adoptionsorganisationen. I enstaka fall av adoption som avser släktingbarn, eller om det annars finns särskilda skäl, kan en sökande efter att ha fått medgivande av socialnämnden ansöka om tillstånd från MFoF att adoptera utan hjälp av en adoptionsorganisation (enskild adoption).

Den som tar emot ett barn i syfte att adoptera det men inte har medgivande från socialnämnden kan enligt 6 kap. 16 § SoL dömas till böter. Detsamma gäller enligt 15 § LIA den som genomför en adoption utan hjälp av en auktoriserad adoptionsorganisation eller beslut från MFoF. Utöver bötesstraff kan ett kringgående av adoptionsreglerna innebära att det utländska adoptionsbeslutet inte blir gällande i Sverige, vilket även kan få stora konsekvenser för det adopterade barnet. Det kan till exempel innebära att barnet inte kan få uppehållstillstånd i Sverige och därför inte resa in i landet.

[2] Nationell adoption – handbok för socialtjänsten (socialstyrelsen.se).

Regelverket för internationella adoptioner styrs av internationella konventioner men även av svensk lagstiftning och kommer beskrivas mer i kommande avsnitt.

Internationella konventioner

Sverige är anslutet till ett flertal internationella konventioner, inklusive den i Haag den 29 maj 1993 antagna konventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner (Haagkonventionen) respektive Förenta nationernas konvention den 20 november 1989 om barnets rättigheter (barnkonventionen) som båda gäller som svensk lag och är av särskild betydelse vid internationella adoptioner. [3] [4]

Syftet med Haagkonventionen är att internationella adoptioner ska ske på ett tryggt, lagligt och etiskt sätt. Konventionen fördelar ansvaret mellan mottagar- och ursprungsländerna och tillhandahåller en struktur för adoptionsprocessen som ser till att barnets rättigheter beaktas. Alla Haagländer ska ha en utsedd centralmyndighet och i Sverige är det MFoF som har detta uppdrag. Adoptioner som genomförs enligt Haagkonventionen gäller omedelbart i de övriga medlemsstaterna. Till bevis för detta utfärdas ett s.k. Haagintyg, även kallat art 23-intyg.

Enligt såväl Haagkonventionen som barnkonventionen ska en internationell adoption genomföras endast efter att barnets bästa beaktas. Det innebär att inga andra intressen ska gå före eller vara likvärdiga med barnets, vare sig ekonomiska, politiska eller de som framförs av adoptivföräldrarna. Familjens betydelse för ett barns utveckling och välfärd framhålls i de inledande avsnitten i de båda konventionerna. Där stadgas att barn, för att kunna uppnå en fullständig och harmonisk utveckling av sin personlighet, bör växa upp i en familj och i en omgivning av lycka, kärlek och förståelse. Haagkonventionen ålägger ursprungsländerna att först och främst beakta möjligheterna att finna en lämplig familj i hemlandet för barn som inte kan stanna kvar i sin ursprungsfamilj, innan man överväger internationell adoption (subsidiaritetsprincipen). Ursprungslandet ansvarar för att fastställa att barnet i fråga kan adopteras och att en internationell adoption är till barnets bästa, medan det är mottagarlandet som ansvarar för att de tilltänkta adoptivföräldrarna är väl utredda, förberedda och lämpliga att ta emot ett barn för adoption. Även barnkonventionen ger uttryck för subsidiaritetsprincipen genom att slå fast att möjligheterna att ge barnet omvårdnad i dess hemland ska uttömmas innan det blir aktuellt med internationell adoption.

[3] Lagen (1997:191) med anledning av Sveriges tillträde till Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner, inkorporeringslagen, trädde i kraft den 1 juli 1997. Vilka stater som tillträtt Haagkonventionen framgår av regeringens tillkännagivande (2013:304) av staters tillträde till Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner. För uppdatering se Haagkonferensens webbplats, www.hcch.net (konvention 33).
[4] Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter trädde i kraft den 1 januari 2020.

Såväl barnkonventionen som Haagkonventionen ger barn rätt att känna till sitt ursprung. Enligt barnkonventionens art 7 ska konventionsstaterna så långt som möjligt säkerställa att barnet får vetskap om sina biologiska föräldrar. Enligt Haagkonventionens art 30 ska staterna säkerställa att myndigheterna bevarar upplysningar om barnets ursprung, i synnerhet uppgifter om de biologiska föräldrarnas identitet och sjukdomshistoria. Dessutom ska barnet eller dess ombud få tillgång till sådan information, under lämplig vägledning, i den utsträckning som lagen i staten medger det. (Läs mer i kapitel 10 Stöd till adopterade och deras familjer, avsnitt Stöd och hjälp att söka sitt ursprung/Att ta del av handlingar och i kapitel 11 Allmänt om socialnämndens handläggning, avsnitt Sekretessbrytande regler/Möjlighet att lämna ut uppgifter.)

Svensk lagstiftning

Den svenska lagstiftningen utgår från Haagkonventionen och har genom inkorporeringslagen anpassats till svenska förhållanden. MFoF är centralmyndighet och utför de uppgifter som ligger på en sådan, bland annat att auktorisera och utöva tillsyn över adoptionsorganisationer. Det praktiska arbetet med adoptioner är däremot fördelad på olika aktörer; utredning och godkännande av adoptivföräldrar görs av kommunernas socialnämnder, genom socialtjänsten, och förmedlingen av barn för adoption ligger på adoptionsorganisationerna. (Läs mer i avsnittet Aktörer.) Några lagar av särskild betydelse beskrivs översiktligt nedan.

Socialtjänstlagen (2001:453) (SoL) är grunden för socialnämndens och socialtjänstens arbete med internationella adoptionsärenden. Förutsättningarna för att utreda sökandens lämplighet som adoptivförälder, inklusive den utvidgade medgivandeprövningen för ett på förhand känt barn, finns i 6 kap. 12 § SoL. Även grunderna för att återkalla ett medgivande samt prövning av fortsatt samtycke tas upp i kapitel 6. Socialnämndens möjligheter att delegera beslut om medgivande och fortsatt samtycke regleras i 10 kap. 4 § SoL. Socialnämndens ansvar att tillhandahålla stöd och hjälp efter en adoption framgår av 5 kap. 1 § och 6 kap. 7 § SoL. Socialnämndens handläggning regleras i kapitel 11. Överklagandemöjligheter och straffbestämmelser återfinns i kapitel 16.

Lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling (LIA) definierar vad som är en internationell adoption i 1 §, samt fastslår tillvägagångssättet vid en sådan i 4 §. LIA ställer även upp kraven för auktorisation av adoptionsorganisationerna verksamhet i Sverige, 6 § och utlandet, 6 a § samt MFoF:s förutsättningar för tillsyn i 9 §.

Den i Haag, den 29 maj 1993, antagna konventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner (Haagkonventionen) gäller som lag i Sverige i och med införandet av **lagen (1997:191) med anledning av Sveriges tillträde till Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner** (inkorporeringslagen). Inkorporeringslagen fördelar ut ansvaret enligt Haagkonventionen på olika aktörer. För socialnämndens del stadgas bland annat att ansökningar om internationell adoption ska göras hos socialnämnden som då utreder de sökandens lämplighet och utifrån detta sammanställer en rapport, art. 14 och 15.1. Det framgår även att socialnämnden ansvarar för att samtycka till att ett adoptionsförfarande får fortskrida enligt art. 17 c. De ansvarar även för att vidta nödvändiga åtgärder i de fall då en placering hos de tilltänkta adoptivföräldrarna, i väntan på att adoptionsprocessen ska avslutas, inte är förenlig med barnets bästa enligt art. 21.

Haagkonventionen blir tillämplig i de fall då både barnets ursprungsland och mottagarlandet är anslutna till konventionen. Den svenska lagstiftningen ställer dock samma krav på alla länder som de auktoriserade adoptionsförmedlingarna samarbetar med, oavsett om landet är anslutet till konventionen eller inte enligt 6 a § LIA.

Adoptionsbeslut enligt Haagkonventionen gäller omedelbart i övriga medlemsstater. För adoptionsbeslut som fattats utanför Haagkonventionens tillämpningsområde gäller istället **lagen (2018:1289) om adoption i internationella situationer (LAIS)**.[5] I 4 § framgår förutsättningarna för att ett utländskt adoptionsbeslut ska vara gällande i Sverige. Det utländska beslutet ska bland annat kunna jämställas med en svensk adoption och karaktäriseras av att adoptivföräldrarna varaktigt har upptagit den adopterade som sitt barn.[6] Om adoptanten och barnet hade hemvist i olika länder, och LIA därmed var tillämplig vid adoptionen, måste reglerna för internationell adoption ha följts för att beslutet ska vara giltigt i Sverige, 5 och 6 §§ LIA. Om reglerna för internationell adoption inte följts men det ändå föreligger synnerliga skäl kan MFoF som särskilt utpekad myndighet ändå besluta att adoptionen ska gälla i Sverige enligt 5 § andra stycket LAIS. MFoF kan även i andra fall behöva godkänna att adoptionsbeslut blir giltiga i Sverige, 6 och 7 §§ LAIS. Blankett för ansökan om godkännande finns tillgänglig på mfof.se. (Läs mer i avsnitt Adoptionsbesluts giltighet i Sverige.)

För adoptionsbeslut som fattats i de nordiska länderna gäller 1931 års **förordning (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap (NÄF)**.

I normala fall fattas adoptionsbeslutet i barnets ursprungsland och blir gällande i Sverige enligt ovan, men i vissa fall är det svenska tingsrätter som beslutar om adoption. (Läs mer i avsnittet Domstol) I dessa fall är det fjärde kapitlet **föräldrabalken (1949:381) (FB)** som är tillämpliga på adoptionen.

Aktörer

Det är flera olika aktörer inblandade i en internationell adoptionsprocess. Förutom de berörda personerna (det aktuella barnet, biologiska föräldrar, eventuell fosterfamilj eller institution där barnet bor) berörs myndigheter och organisationer i barnets ursprungsland. I Sverige kan processen (förutom barnets blivande adoptivföräldrar) även involvera handläggare vid socialtjänstens familjerätt, socialnämnden, MFoF, någon av de auktoriserade organisationerna, Försäkringskassan, Migrationsverket, Skatteverket samt i vissa fall tingsrätten. I det följande beskrivs några av de svenska myndigheter och organisationer som har en central roll i adoptionsärenden.

[5] För beslut som fattats innan 1 september 2018 gäller istället lag (1971:796) om internationella rättsförhållanden rörande adoption
[6] Prop. 2017/18:121, s. 122.

Socialnämnden/socialtjänsten

Från det att sökanden tar kontakt har socialtjänsten en rad olika uppgifter och ansvar i olika skeden av adoptionen. När det gäller internationella adoptioner ansvarar socialnämnden för att de blivande adoptivföräldrarna är väl förberedda och lämpade att ta emot och adoptera ett barn från ett annat land. Det sker genom

- att anvisa till den obligatoriska föräldrautbildningen
- medgivandeutredningen
- socialnämndens beslut om medgivande
- socialnämndens samtycke till att adoptionsförfarandet får fortsätta när sökanden väl har blivit föreslagen som förälder till ett barn.

I samband med att det fortsatta samtycket lämnas erbjuds sökanden ett frivilligt förberedelsesamtal med fokus på det barn som ska tas emot. Detta kan vara ett bra tillfälle att även göra upp en plan för fortsatta stödåtgärder. Ett adoptivföräldraskap och ett adoptivbarns omställning och utveckling kan innebära svårigheter, och det lägger ett ansvar på socialtjänsten när det gäller uppföljning, rådgivning, hjälp och stöd för att barnet ska få så bra förutsättningar som möjligt i sin nya familj. Socialnämnden har ansvar för att adoptivfamiljerna får det stöd och den hjälp som de kan ha behov av sedan adoptionen genomförts enligt 5 kap. 1 § SoL. Bestämmelsen gör ingen skillnad på internationell och nationell adoption. För situationer där adoptionsbeslutet fattas först efter en viss tids placering hos familjen gäller istället 6 kap. 7 § SoL. (Läs mer i kapitel 10 Stöd till adopterade och deras familjer.)

Myndigheten för Familjerätt och Föräldraskapsstöd (MFoF)

MFoF är en statlig kunskapsmyndighet med ansvar för frågor som rör socialnämndernas familjerättsliga ärenden om föräldraförberedelse, medgivandeutredning och stöd till barn och föräldrar vid internationell adoption. MFoF ger ut handböcker och har föreskriftsrätt på området internationella adoptioner. MFoF är även centralmyndighet enligt Haagkonventionen och arbetar för att internationella adoptioner till Sverige ska ske på ett lagligt och etiskt godtagbart sätt.

I myndighetens uppdrag ingår att skapa hög kvalitet i den internationella adoptionsverksamheten i Sverige och besluta om auktorisation av de svenska adoptionsorganisationerna och utöva tillsyn över dem. MFoF ska särskilt övervaka att organisationernas arbete med internationell adoptionsförmedling följer lagstiftningen och principen om barnets bästa, enligt barnkonventionen och Haagkonventionen, samt att organisationernas arbete i övrigt är etiskt godtagbart.[7]

[7] Förordningen (2017:292) med instruktion för Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd

Som tillsynsmyndighet granskar MFoF att adoptionsorganisationerna uppfyller de krav som ställs på en auktoriserad adoptionsorganisation enlig lag och de villkor som myndigheten utfärdat. Om en enskild har klagomål på en adoptionsorganisation kan detta lämnas in till MFoF. Om en auktoriserad organisation har vägrat adoptionsförmedling i ett visst fall kan MFoF på begäran av den sökanden ge organisationen i uppdrag att ändå förmedla adoptionen. MFoF kan förelägga en auktoriserad organisation att avhjälpa eventuella brister i förmedlingsverksamheten. Om adoptionsorganisationen inte följer ett föreläggande kan auktorisationen återkallas. Utöver detta gör MFoF även sekretessprövningar i de fall då en adopterad begärt ut handlingar om sin adoption från adoptionsorganisationen men denna bedömt att handlingar inte kan lämnas ut på grund av sekretess.

MFoF följer den internationella utvecklingen på området och samlar information i frågor som rör adoption av utländska barn. Myndigheten bedriver även informationsverksamhet samt lämnar upplysningar och stöd åt myndigheter och organisationer.

MFoF handlägger ansökningar om enskild adoption samt ansökningar om godkännande av utländska adoptionsbeslut i vissa fall. Detta kan till exempel vara i de fall då adoptivföräldrarna hade hemvist i Sverige och barnet i ett annat land vid tidpunkten för adoptionen och reglerna om internationella adoptioner var tillämpliga men av någon anledning inte följts. På ansökan av den enskilde kan MFoF pröva om det utländska adoptionsbeslutet ändå ska vara gällande i Sverige. För detta krävs dock synnerliga skäl. (Läs mer i avsnitt Adoption via en auktoriserad organisation eller som enskild adoption och Adoptionsbesluts giltighet i Sverige och Adoptionsbesluts giltighet i Sverige.)

Auktoriserade adoptionsorganisationer

Huvudregeln enligt svensk lagstiftning är att adoptionsförmedling ska skötas av ideella adoptionsorganisationer som auktoriseras och står under tillsyn av MFoF. Den som vill adoptera ett barn från utlandet ska därför enligt huvudregeln anlita en auktoriserad adoptionsorganisation för detta. (Undantaget är enskild adoption, läs mer om detta i avsnitt Adoption via en auktoriserad organisation eller som enskild adoption.)

För att få bedriva adoptionsförmedling i Sverige ska organisationen ha som huvudsakligt syfte att förmedla internationella adoptioner. De måste även göra detta på ett sakkunnigt och omdömesgillt sätt. Förmedlingen ska ske utan vinstintresse och med barnets bästa som främsta riktmärke. En auktorisation av detta slag är tidsbegränsad och kan ges för högst fem år i taget.

Utöver auktorisation för att bedriva adoptionsverksamhet i Sverige behöver adoptionsorganisationerna även auktorisation för varje enskilt land, eller del av land, som de vill förmedla adoptioner från. Även för detta krävs att organisationen agerar med sakkunnighet och omdömesgillhet, men det ställs också krav på landet i fråga. Landet måste bland annat ha en reglering av internationella adoptioner som beaktar såväl Haagkonventionen som barnkonventionen. Det ska även med hänsyn till kostnadsbilden och omständigheterna i övrigt vara lämpligt att organisationen samarbetar med landet i fråga. Även denna typ av auktorisation är tidsbegränsad och kan ges för högst två år i taget. En lista med aktuella auktorisationer finns på mfof.se.

Adoptionsorganisationerna förmedlar den sökandes ansökan till organisationer och myndigheter som de samarbetar med i barnens ursprungsländer, och har ländernas tillstånd att arbeta med internationella adoptioner. En auktoriserad adoptionsorganisation har förmedlingsplikt och är därmed skyldig att förmedla en ansökan till en utländsk förmedlingskontakt om den sökande har fått ett medgivande av socialnämnden. Det finns undantag från denna förmedlingsplikt, t.ex. om organisationen inte har någon utländsk kontakt som kan förmedla barn till sökanden, eller om sökanden har misskött sina avtalade förpliktelser gentemot organisationen. Om adoptionsorganisationen vägrat adoptionsförmedling i ett visst fall kan MFoF på begäran av den sökande uppdra adoptionsorganisationen att ändå förmedla adoption. Ett sådant beslut kan inte överklagas.

Det formella beslutet om vilka som ska få adoptera ett barn sker i barnets ursprungsland. I vissa fall skickar de utländska myndigheterna information om ett barn till adoptionsorganisationerna för att be dem ge förslag på en sökande som kan vara lämplig att adoptera barnet. Dessa förfrågningar från utlandet kan också ske genom att det aktuella landet använder ett webbaserat ansökningssystem där adoptionsorganisationen får information om barn som kan adopteras internationellt. Barn som förmedlas på detta sätt har ofta ett särskilt omvårdnadsbehov och många gånger kan kontakt med socialtjänsten behöva tas för att diskutera sökandens möjligheter att tillgodose barnets behov. Myndigheterna och organisationerna i utlandet kan ha en annan syn än de svenska socialnämnderna på vad som är en lämplig adoptivfamilj och vilka egenskaper som kännetecknar goda föräldrar. När en sökande har föreslagits som förälder till ett barn förmedlas informationen från utlandskontakten via adoptionsorganisationen. Matchningen mellan barn och adoptivföräldrar kan med andra ord ske på olika sätt men det är i slutändan myndigheterna i barnets ursprungsland som fattar beslutet om vem som får adoptera.

Adoptionsorganisationerna bedriver ibland biståndsverksamhet i samarbetsländerna. Denna verksamhet måste dock hållas åtskild från förmedlingsverksamheten och får inte äventyra förtroendet för denna.

På mfof.se finns information om vilka auktoriserade organisationer som finns med uppgifter om vilka länder de har auktorisation att förmedla adoptioner från.

Domstol

Svenska domstolar kan av olika anledningar bli inblandade i ärenden om internationell adoption, t.ex. i samband med själva adoptionen eller när en enskild överklagar beslut fattade av socialnämnden eller MFoF. I samband med adoptionsprocessen är det vanligtvis myndigheterna i barnets ursprungsland som fattar beslutet om adoption. Svenska tingsrätter berörs således normalt sett inte av internationella adoptioner i detta skede. Kommunernas socialtjänster ska därför inte hänvisa den som vill adoptera ett barn från ett annat land till tingsrätten. Det är istället den vanliga processen med medgivande och därefter antingen förmedling via en auktoriserad adoptionsorganisation eller en ansökan om enskild adoption hos MFoF som är aktuell. Endast vid adoption från vissa länder ska tingsrätten fatta beslutet om adoption. Anledningen till att det är svensk domstol som fattar beslutet om adoption i dessa fall beror på lagstiftningen i de berörda länderna.[8]

I ovan nämnda fall fattas adoptionsbeslutet enligt svensk lagstiftning, dvs. föräldrabalken. Tingsrätten ger då socialnämnden i uppdrag att utse någon att genomföra en adoptionsutredning. Uppdraget ska lämnas till socialnämnden i den kommun där barnet har sin hemvist. Om barnet inte har sin hemvist i Sverige, ska uppdraget lämnas till socialnämnden i den kommun där någon av sökanden har sin hemvist, 4 kap. 14 § första stycket FB. Den som genomför en adoptionsutredning ska utreda om förutsättningarna för adoption är uppfyllda. Efter avslutad utredning ska utredaren enligt 4 kap. 15 § FB redovisa det som har kommit fram för rätten och lämna ett förslag till beslut.

Innan tingsrätten gör en materiell prövning av en ansökan om adoption bör tingsrätten bedöma om det utländska adoptionsbeslutet redan är giltigt i Sverige, jmf 4-6 och 8 §§ LAIS.

Svensk domstol kan enligt 2 § LAIS vara behörig att pröva adoptioner även i andra fall och gör det även då i enlighet med föräldrabalkens regler. Denna möjlighet är dock snarast att betrakta som en säkerhetsventil motiverad av att det i ett enskilt fall ändå kan vara till barnets bästa att adoptionen genomförs trots att regelverket för internationell adoption inte följts. Att regelverket inte har följts kan dock påverka domstolens bedömning av om adoptionen är lämplig. I detta sammanhang bör det också påpekas att det enligt 15 § LIA är straffbart att adoptera enskilt utan beslut om enskild adoption från MFoF. Det är även enligt 16 kap. 6 § SoL straffbart att ta emot ett barn för internationell adoption utan ett medgivande från socialnämnden.[9] Om regelverket har kringgåtts finns det en risk att tingsrätten avslår en ansökan om adoption i de fall Migrationsverket yttrar sig och anser att man försökt kringgå utlänningslagens (2005:716) bestämmelser. Det finns även en risk att Migrationsverket inte beviljar uppehållstillstånd för barnet.

---

[8] Vid tidpunkten för denna revidering (2022) gällde detta dessa tre länder eller delar av länder: Tjeckien, Filippinerna och Hongkong, samt de länder som inte tillämpar adoptioner utan endast kan besluta om vårdnadsöverflytt.

[9] Inför lagändringen 2018 föreslog utredningen att domstolarna skulle förhindras att pröva ärenden om internationell adoption, detta i syfte att förhindra att reglerna kringgås. Regeringen bedömde emellertid att det kunde finnas situationer där konsekvenserna av en sådan lösning skulle bli orimliga. Det ansågs problematiskt både utifrån ett barnrättsperspektiv och sökandens

Utöver tingsrätterna så kan även förvaltningsrätter i vissa fall bli aktuella, men de hanterar då inte frågor om själva adoptionen i sig utan istället överklaganden av exempelvis en socialnämnds beslut att inte ge medgivande till adoption, eller MFoF:s beslut att inte bevilja enskild adoption.

Övriga

Utöver de aktörer som nämnts ovan kan ett flertal ytterligare myndigheter bli aktuella i samband med en adoption:

- Migrationsverket hanterar ärenden om uppehållstillstånd och medborgarskap.
- utlandsmyndigheter (ambassader och konsulat) hanterar frågor om provisoriska pass och visum.
- Försäkringskassan hanterar frågor om föräldrapenning, barnbidrag och adoptionsbidrag.
- Skatteverket tilldelar ett adopterat barn samordningsnummer på begäran av annan myndighet samt personnummer. Det är även hos Skatteverket som adoptivföräldrarna ska folkbokföra barnet vid ankomsten till Sverige.
- Inspektionen för vård och omsorg (IVO) utövar tillsyn över socialtjänsten och lämnar inom ramen för sin tillsyn också råd och vägledning.

Adoptionsprocessen

För att få adoptera ett barn måste man vara över 18 år, 4 kap. 5 § FB. Gifta och sambor får endast adoptera gemensamt, undantaget är adoption av make eller sambos barn (närståendeadoption) enligt 4 kap. 6 § FB.

Adoptionsprocessen börjar med att den som vill adoptera kontaktar kommunens familjerättsliga enhet. Kommunen har då en skyldighet att anvisa till den obligatoriska föräldrautbildningen så snart som möjligt samt verka för att den påbörjas inom fyra månader. Efter att den sökande har genomfört föräldrautbildningen påbörjar socialtjänsten medgivandeutredningen. Utifrån vad som kommer fram om den sökandes lämplighet i utredningen lämnar socialtjänsten sedan ett förslag till beslut till socialnämnden. Socialnämnden är de som fattar själva beslutet om medgivande. Bara den som bedöms lämplig som adoptivförälder får ta emot ett barn i syfte att adoptera det. Om socialnämnden beslutar att inte ge medgivande till adoption kan detta beslut överklagas till domstol.

---

rätt till domstolsprövning enligt Europakonventionen. Se prop. 2017/18:121, s. 110–112.

Efter att ha fått medgivande kan adoptionsprocessen se lite olika ut beroende på om en auktoriserad adoptionsorganisation måste anlitas eller inte. Oavsett vilket tillvägagångssätt som är aktuellt behövs svenska myndigheters tillåtelse. Detta sker antingen genom att MFoF auktoriserar och utövar tillsyn över adoptionsorganisationerna, eller genom att den som vill adoptera utan hjälp av en sådan adoptionsorganisation ansöker om tillstånd för detta (enskild adoption). Vilket land barnet kommer från kan även påverka hur beslutet blir gällande i Sverige.

Adoptionsprocessen kan kortfattat sammanfattas såhär:

1. Ansökan om medgivande, genomförd föräldrautbildning och medgivandeutredning.
2. Beslut om medgivande från socialnämnd (avslag kan överklagas).
3. Anlitande av en auktoriserad adoptionsorganisation som förmedlar adoptionen eller beslut om enskild adoption från MFoF.
4. Adoptionsprocessen i barnets hemland påbörjas.
5. Beslut om adoption, oftast i barnets ursprungsland. Om landet är anslutet till Haagkonventionen utfärdas ett Haagintyg som visar att adoptionen är automatiskt erkänd i Sverige. I annat fall kan beslutet gälla enligt bestämmelserna i LAIS eller NÄF.
6. Resa med barnet till Sverige. Barnet behöver antingen uppehållstillstånd eller svenskt medborgarskap för att kunna resa in till Sverige. Migrationsverket beslutar i dessa frågor och de svenska utlandsmyndigheterna (ambassader och konsulat) kan under vissa förutsättningar utfärda provisoriska resehandlingar (pass) för svenska medborgare.

Adoption via en auktoriserad organisation eller som enskild adoption

Den som vill adoptera ett barn från utlandet ska enligt huvudregeln anlita en auktoriserad adoptionsorganisation för detta. För att få auktorisation från MFoF måste organisationen uppfylla ett flertal krav. Organisationen rapporterar till MFoF och står under dess tillsyn. Organisationen har förmedlingsplikt och är, med ett fåtal undantag, skyldiga att förmedla en adoption till den som har socialtjänstens medgivande till adoption. Organisationerna har kontakter i ett flertal olika länder och sköter det praktiska i en internationell adoptionsprocess. Den som vill adoptera skriver under ett avtal och betalar en avgift till organisationen och har därefter möjlighet att ansöka om adoptionsbidrag från Försäkringskassan som täcker en del av avgiften.

I enstaka fall kan den sökande få tillstånd att genomföra en adoption utan hjälp av en auktoriserad organisation. I dessa fall ska den som vill adoptera ansöka till MFoF om tillstånd att göra en s.k. enskild adoption. MFoF prövar dels frågan om det finns sådana särskilda skäl som gör att en auktoriserad adoptionsorganisation inte behöver anlitas, dels om förfarandet är godtagbart. Särskilda skäl kan exempelvis vara att barnet som ska adopteras är ett släktingbarn eller att sökanden själv har ursprung i landet. MFoF ska i detta sammanhang inte pröva den sökandes lämplighet.[10] Att ansöka om enskild adoption är frivilligt och innebär att den sökande själv behöver göra allt det arbete som en adoptionsorganisation annars skulle ha gjort. Det finns ingenting som hindrar en auktoriserad organisation från att förmedla en adoption av exempelvis ett släktingbarn så länge organisationen har auktorisation för landet i fråga.

MFoF ska pröva frågan om enskild adoption innan barnet lämnat sitt ursprungsland, LIA 4 §. Eftersom en ansökan om enskild adoption endast kan beviljas för den som *ska* adoptera behöver MFoF ha fattat beslutet om enskild adoption innan adoptionen avslutas i det andra landet. Om adoptionsbeslutet redan har genomförts innan beslut om enskild adoption fattats kan det bli svårare att få adoptionen erkänd i Sverige. (Läs mer i avsnitt Adoptionsbesluts giltighet i Sverige.)

Eftersom prövningen av enskild adoption görs först när socialnämnden har lämnat medgivande till adoption påverkas inte socialtjänstens handläggning i någon större utsträckning.[11] Det kan dock nämnas att det vid ansökningar om enskild adoption är vanligare att adoptionen avser ett på förhand känt barn, vilket innebär att socialtjänsten i dessa fall oftare får göra en utvidgad medgivandeutredning enligt 6 kap. 12 § andra stycket SoL för att kunna bedöma sökandes lämplighet i förhållande till det enskilda barnet, samt om adoptionen kan antas vara till barnets bästa.

Blankett för ansökan om enskild adoption finns tillgänglig på mfof.se. Sökanden ska med ansökan bifoga medgivandeutredningen, beslutet om medgivande från socialnämnd och andra handlingar som man önskar åberopa. Det kan t.ex. vara handlingar som styrker sökandens anknytning till det land hon eller han önskar adoptera ifrån, eller handlingar som visar släktskap till det barn hon eller han önskar adoptera.

Ett beslut att inte bevilja en ansökan om enskild adoption kan överklagas till domstol.

Adoptionsbesluts giltighet i Sverige

Det finns olika grunder för vilket ett utländskt adoptionsbeslut kan vara giltigt i Sverige:

[10] Prop. 1996/97:91, s. 79.
[11] Prop. 1996/97:91, s. 51.

- Ett adoptionsbeslut som fattas i enlighet med Haagkonventionen gäller automatiskt i Sverige.[12] Om ett sådant beslut har fattats i barnets ursprungsland är de sökande därmed barnets adoptivföräldrar och inget ytterligare beslut behöver fattas efter ankomsten till Sverige. Adoptivföräldern vänder sig direkt till Skatteverket för att registrera adoptionen.

- Beslutet gäller automatiskt i Sverige enligt reglerna i LAIS. Adoptionsbeslutet går då att jämställa med ett svenskt adoptionsbeslut, har fattats av behöriga myndigheter i utlandet, har vunnit laga kraft och gäller antingen det land där barnet hade hemvist när adoptionen inleddes eller i det land där adoptivföräldrarna hade hemvist när beslutet fattades, och reglerna om internationell adoption har följts.

- MFoF har beslutat att ett utländskt adoptionsbeslut ska gälla i Sverige. Detta kan bl.a. omfatta situationer där reglerna om internationell adoption visserligen inte har följts men det ändå finns synnerliga skäl att godkänna det utländska adoptionsbeslutet, eller att den adopterade är svensk medborgare eller hade sin hemvist i Sverige när adoptionen påbörjades, 5 och 7 §§ LAIS.

- Adoptionsbeslutet fattas i en svensk domstol.

- Adoptionsbeslutet fattas i ett annat nordiskt land och gäller automatiskt i Sverige enligt NÄF. Detta är fallet då både den som adopterar och barnet är medborgare i Sverige eller i ett annat nordiskt land och beslutet har vunnit laga kraft, 22 § NÄF.

Observera att för utländska adoptionsbeslut som fattats innan den 1 september 2018 gäller den numera upphävda lagen (1971:796) om internationella rättsförhållanden rörande adoption. MFoF kan under vissa förutsättningar i enlighet med denna lag godkänna att ett utländskt adoptionsbeslut ska gälla i Sverige.

Hemvistbegreppet

Vid handläggning av internationella adoptioner är begreppet hemvist av betydelse på flera sätt. Dels i och med definitionen av vad som är en internationell adoption, något som i sig avgör hur adoptionen ska gå till och vilka aktörer som blir inblandade. Dels genom att klargöra vilken kommun som har ansvaret, dvs. behörighet och skyldighet att utreda och fatta beslut om medgivande.

[12] Det andra landet måste vara anslutet till Haagkonventionen och reglerna i konventionen måste ha följts för att detta ska gälla. Utländska adoptionsbeslut från länder anslutna till Haagkonventionen som inte följt konventionen är inte automatiskt gällande i Sverige. Detta kan inträffa då en eller bägge adoptivföräldrarna är medborgare i barnets ursprungsland och därför tillåts genomföra en nationell adoption i det andra landet, trots att de har hemvist i Sverige och reglerna om internationell adoption i själva verket borde ha följts. I ett sådant fall blir inte adoptionsbeslutet gällande i Sverige annat än genom beslut från MFoF i enlighet med 5 § andra stycket LAIS. För detta krävs synnerliga skäl.

Hemvistbegreppets betydelse för att avgöra typ av adoption

Reglerna för internationella adoptioner gäller i de fall där en underårig med hemvist utomlands ska adopteras av någon eller några med hemvist i Sverige, 1 § LIA. Observera att det är hemvisten som är avgörande och inte medborgarskapet. Om det är ett par som vill adoptera så är det tillräckligt att en av dem har hemvist i Sverige för att det ska vara tal om en internationell adoption. När både sökanden och barnet har hemvist i Sverige blir det istället aktuellt med en nationell adoption genom ansökan till tingsrätt. Socialstyrelsen har gett ut en handbok på detta område.

Om både sökanden och barnet har hemvist i ett land utanför Sverige behöver sökanden kontakta myndigheterna i sitt hemvistland för att få information om vilka regler som gäller.

Det finns ingen bestämd definition av begreppet hemvist utan innebörden av begreppet kan variera beroende på i vilket sammanhang det förekommer. Inom den svenska internationella privaträtten anses definitionen i 7 kap. 2 § lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap vara vägledande även utanför lagens tillämpningsområde. Enligt bestämmelsen har den som är bosatt i en viss stat sin hemvist där om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande.

När en person flyttar mellan olika länder kan tveksamheter uppstå om var hon eller han ska anses ha hemvist. I princip ska två förutsättningar (rekvisit) vara uppfyllda för att hemvisten ska anses vara ändrad. Det första rekvisitet är objektivt: personen ska ha ändrat sin vanliga vistelseort så att han eller hon i fortsättningen normalt vistas i det nya landet. Enligt det andra, subjektiva, rekvisitet ska personen ha för avsikt att stanna kvar i det nya landet, om inte för alltid eller tills vidare, så i vart fall under en mycket lång tid. [2]. Den som har utvandrat från Sverige har inte längre sin hemvist här. Det finns dock exempel på situationer då man trots en relativt långvarig vistelse utomlands kan anses behålla hemvisten. Exempelvis torde den som studerar eller tar anställning i ett annat land i utbildningssyfte för att sedan återvända till sitt hemland inte förvärva hemvist i vistelselandet. Diplomater och representanter för privata arbetsgivare brukar trots långvarig vistelse i verksamhetslandet presumeras ha hemvist i det land som de skickats ut från. [3]

Uppehållstillstånd för en person som befinner sig i Sverige är inte avgörande, även om det ofta kan ses som en faktisk förutsättning för att personen ska kunna vistas varaktigt här. Utan uppehållstillstånd blir också framtiden mer osäker, vilket kan ha betydelse när man ska bedöma lämpligheten att adoptera ett barn. Ett eget hus eller lägenhet i landet är inte nödvändigt för hemvisten, men på samma sätt som folkbokföring och liknande är det ett viktigt indicium på avsikten att kvarstanna i landet.

Bosättningskommun

Det är socialnämnden i sökandens bosättningskommun som ska besluta i fråga om medgivande om att ta emot ett barn med hemvist utomlands enligt 6 kap. 15 § och 2 a kap. 3 § SoL. Bosättningskommunen sammanfaller ofta med vistelsekommunen och är den kommun där en person är bosatt under större delen av året. En sökande som bor delar av året i ett sommarhus i en kommun men är bosatt större delen av året i en annan kommun ska således ansöka om medgivande i den senare kommunen. Bestämmelserna i folkbokföringslagen (1991:481) (FOL) kan ge vägledning vid bedömning av var en person ska anses vara bosatt. Folkbokföring är dock varken en tillräcklig eller nödvändig förutsättning för att bestämma vilken kommun som är bosättningskommun. Det är inte alltid som folkbokföringens uppgifter överensstämmer med de faktiska förhållandena, exempelvis om en person inte meddelat Skatteverket att hon eller han har flyttat.

Sökande som planerar att flytta

Även om sökanden har för avsikt att flytta till en annan kommun, är den kommun där sökanden är bosatt såväl skyldig som behörig att inleda en utredning och fatta beslut om medgivande, så länge kommunen fortfarande är att betrakta som bosättningskommun.

Sökande som flyttar

Om sökanden har flyttat till en ny kommun under de senaste två åren bör hon eller han uppmanas att komma in med ett utdrag ur socialtjänstens register från tidigare bosättningskommuner.[13] Om sökanden inte vill medverka till detta kan det i sig vara ett observandum i den fortsatta utredningen. Det kan självfallet finnas rimliga förklaringar, men det kan vara lämpligt att ta upp frågan med sökanden.

Om sökanden flyttar till en annan kommun innan socialnämnden har fattat beslut är det den nya bosättningskommunen som är behörig att fatta beslutet rörande medgivande. Om sökanden vill fullfölja adoptionsförfarandet efter flytten kan det vara bra om hon eller han utan dröjsmål låter den nya kommunen ta del av eventuellt utredningsmaterial som upprättats i den kommun där utredningen inletts. Den kommun som inlett utredningen avslutar sitt ärende genom att fatta beslut om att avskriva ärendet.

Ett medgivande gäller även om sökanden flyttar till en annan kommun efter att medgivandet har beslutats. En flytt kan dock innebära att sökandens omständigheter har förändrats på ett sätt som medför en skyldighet att anmäla mer väsentligt förändrade förhållanden till socialnämnden, enligt 6 kap. 13 § SoL. Socialnämnden i den nya kommunen kan då behöva göra en utredning med hänsyn till vilka omständigheter som har förändrats. Det är socialnämnden i den nya kommunen som ska besluta i frågor om samtycke till att adoptionsförfarandet får fortsätta då sökanden har föreslagits som förälder till ett barn, enligt 6 kap. 15 § SoL. (Läs mer i kapitel 2 Internationell adoption, kapitel 5 Medgivandeutredningen/ avsnitt Återkallelse av medgivande/ avsnitt Utredning om mer väsentligt ändrade förhållanden och kapitel 6 Samtycke till att adoptionsförfarandet får fortsätta.)

---

[13] Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens handläggning av ärenden om adoption; HSLF-FS 2022:25.

Sökande som bor utomlands
En person som bor utomlands kan ändå anses ha hemvist i Sverige och således ansöka om medgivande till adoption här. Om sökanden vistas utomlands aktualiseras dock ett antal frågeställningar bl.a. vilka praktiska möjligheter det finns att genomföra en utredning. Först måste man dock fastställa om kommunen är behörig att fatta beslut om medgivande, dvs. om kommunen är sökandens bosättningskommun.

En person som befinner sig utomlands kan fortfarande betraktas som bosatt i kommunen där han eller hon bodde före avresan. Det kan t.ex. gälla om utlandsvistelsen är relativt kortvarig och sökanden har för avsikt att återvända (jfr. ovan om hemvist). Det kan också tänkas att sökanden har kvar sin bostad i kommunen och vistas där under semestrar eller dylikt, så att det finns praktiska möjligheter att genomföra en utredning. Alla sökanden måste genomgå den obligatoriska föräldrautbildningen för att kunna få ett medgivande att adoptera.

En sökande som bor utomlands kan ha för avsikt att flytta till en svensk kommun där han eller hon inte har sin bostad sedan tidigare. Den kommunen räknas då inte som bosättningskommun och kan därmed inte besluta om medgivande. Det torde dessutom saknas praktiska förutsättningar för att kunna genomföra en utredning om sökanden inte har bostad i eller saknar annan anknytning till kommunen.

3. Information till sökande

När någon tar kontakt med socialtjänsten angående internationell adoption är det viktigt att så snart som möjligt ge grundläggande information om förutsättningarna för adoption och om hela adoptionsförfarandet.

Enligt Haagkonventionen ska den mottagande statens behöriga myndigheter ha säkerställt att de tilltänkta adoptivföräldrarna har fått den rådgivning som kan vara nödvändig, art. 5 b. En stor del av rådgivningen och informationen lämnas inom ramen för den obligatoriska föräldrautbildningen men det finns ändå sådant som det är viktigt att informera om i ett tidigt skede av adoptionsförfarandet.

Den första kontakten

Par eller ensamstående kan vara i olika skeden av sin beslutsprocess när de vänder sig till socialtjänstens familjerätt för att ställa frågor eller ansöka om adoption. Den information om adoption och adoptionsförfarandet som de får i samband med den första kontakten är viktig och behöver anpassas till vilken kunskap och insikt sökanden har och hur långt sökanden har kommit i sitt beslut. Många sökande har skaffat sig mycket information på förhand och tagit del av andras erfarenheter, genom vänner, litteratur, internet, organisationer etc. I samtalet är det bra att orientera sig om vilken kunskap och föreställning sökanden har om adoption, om föräldrautbildningen samt om socialtjänstens roll och uppgift, inte minst vad gäller medgivandeutredningen och bedömningen av sökandens lämplighet som adoptivförälder. I varje led är det viktigt att skapa förståelse för syftet samt klargöra sökandens och de berörda instansernas olika roller och ansvar.

Samtalet kan bidra till att skapa insikt om att både föräldrautbildningen och medgivandeutredningen är delar i besluts-, utvecklings- och förberedelseprocessen och syftar till att ge ett eventuellt adoptivbarn och adoptivföräldrar bästa tänkbara utgångsläge. Det kan också skapa förståelse för att de ansvariga i barnets ursprungsland behöver utförlig information för att välja ut lämpliga föräldrar till varje barn. Därmed kan man bygga upp en positiv förväntan hos sökanden inför utbildningen och utredningen, om sökanden vill gå vidare med en ansökan om medgivande för adoption.

Information om de olika stegen

De sökande behöver informeras om de olika stegen i adoptionsförfarandet, dvs.:

- föräldrautbildning
- ansökan
- medgivandeutredning
- beslut.

Efter medgivande från socialnämnden följer kontakt med adoptionsorganisation för förmedling och därefter socialnämndens prövning om samtycke till att adoptionsförfarandet får fortsätta. Sökanden behöver också information om socialtjänstens uppföljning samt särskilda ansvar för hjälp och stöd till adoptivfamiljer.

De kunskaper och insikter om adoption och adoptivbarns behov som föräldrautbildningen ger är viktiga innan den sökande tar ställning till om man ska ansöka om ett medgivande.

Innan medgivande kan lämnas ska den som vill ansöka om adoption ha gått den obligatoriska föräldrautbildningen. (Läs mer i kapitel 5 Medgivandeutredning/ avsnitt Ansökan om medgivande).

Sökanden behöver få veta att hon eller han kanske inte hinner bli föreslagen som förälder till ett visst barn under de tre år som ett medgivande gäller. Sökanden behöver också få information om att väntetiderna är långa om sökanden p.g.a. sin ålder sannolikt inte kan räkna med att få ett nytt medgivande då det första har gått ut.

Vidare kan det vara viktigt för sökanden att få information om att myndigheter och organisationer i barnets ursprungsländer kan ha krav på adoptivföräldrar rörande hälsa, ålder m.m. och att dessa krav kan ändras efter hand. Vissa krav kan innebära att sökanden kanske inte blir vald som förälder till ett barn, även om sökanden har fått ett medgivande. Sökanden behöver också få veta att eventuella begränsningar i ansökan, och därmed beslutet om medgivande, kan begränsa möjligheten att bli föreslagen som förälder.

Sedan den 1 september 2018 adopterar sambor på samma villkor som gifta par och måste således ansöka om adoption tillsammans. Inga andra än gifta och sambor får adoptera tillsammans. Om de sökande är sambor men avser att gifta sig kan det vara en fördel om de gör det så snart som möjligt, eftersom en del länder har krav på att äktenskapet ska ha varat en viss tid.

Hos adoptionsorganisationerna finns information om de krav som olika ursprungsländer ställer på sökande. De sökande behöver själva skaffa allmän kunskap om dessa förutsättningar och vilka länder som kan vara tänkbara för dem.

Trots ett medgivande kan vissa sökande ha små möjligheter att få ta emot ett barn för adoption. Det gäller t. ex. för samkönade par och för ensamstående. Det är då viktigt att klargöra vilka krav som ställs. När sökanden ska överväga om hon eller han vill gå vidare behöver sökanden ha realistiska förväntningar på möjligheterna att få adoptera ett barn. Därför behöver sökande bl.a. veta att utredningsrapporten tar upp allt som är relevant om sökandens lämplighet att adoptera.

Information till sökande med en relation till barnet
Ibland gäller ansökan ett barn som sökanden har en relation till, och då oftast barn i den egna släkten. Då finns ofta skäl att lämna ytterligare information, utöver den som nämnts ovan. Om det handlar om adoption av ett släktingbarn kan det t.ex. vara lämpligt att informera om aspekterna på att barnets ursprungsnätverk kommer att finnas kvar i bilden.

Information om adoptionens innebörd
Adoption har inte samma rättsverkningar i alla länder och i vissa länder förekommer inte adoption. Därför är det av särskild vikt att sökande får information om innebörden och rättsverkningarna av en adoption i Sverige. Svensk lagstiftning tillämpas, exempelvis vid en eventuell separation, och myndigheterna kommer att bedöma vad som är bäst för barnet i frågor om vårdnad, boende och umgänge, oavsett tidigare släktband eller ursprung.

Det är också viktigt att vara lyhörd för om båda sökande i ett par har lika stark vilja och motivation till att adoptera. (Läs mer i kapitel 5 Medgivandeutredning/ avsnitt Förutsättningar i sökandens relation, nätverk och miljö/Frågor då ansökan avser ett specifikt barn.)

Information om föräldrautbildning och medgivandeutredning
Adoptionsprocessen inleds med en ansökan om medgivande hos socialnämnden, 6 kap. 12 § SoL. Socialnämnden lämnar ett medgivande om de anser att sökande är lämpad att ta emot ett adoptivbarn. Om barnet är känt, ska sökandes lämplighet prövas i förhållande till det enskilda barnet och adoptionen ska i övrigt kunna antas vara till barnets bästa.

Socialnämnden ska göra en samlad bedömning av sökandes lämplighet. Vid bedömningen ska socialnämnden särskilt beakta

- sökandes kunskaper och insikter om adoptivbarn och deras behov av den planerade adoptionens innebörd,
- sökandes personliga egenskaper och sociala nätverk,
- sökandes ålder och hälsotillstånd, och
- stabiliteten i relationen, om medgivande söks av makar eller sambor.

Om det redan finns barn i familjen är detta något som också behöver beaktas i bedömningen. Innan socialnämnden lämnar medgivande ska sökanden ha deltagit i en av kommunen anvisad föräldrautbildning inför adoption.

Grundläggande förutsättningar för medgivande

Om det redan vid den första kontakten framkommer uppgifter som talar för att sökanden sannolikt inte uppfyller kraven för ett medgivande är det viktigt att informera om detta. Det kan vara att sökanden inte vill delta i föräldrautbildning, hög ålder, eller att den sökande har en sådan sjukdom som direkt kan bedömas vara ett hinder för medgivande eller att den sökande är inblandad i kriminalitet.

Om sökanden ändå vill ansöka om medgivande ska en utredning göras. Då behövs en sedvanlig utredning som kan utgöra ett fullständigt beslutsunderlag för socialnämnden och eventuellt domstol om beslutet överklagas. För ett eventuellt medgivande krävs dock att sökanden har deltagit i den obligatoriska föräldrautbildningen.

4. Anvisning till föräldrautbildning

Det är viktigt att ett adoptivbarn får komma till väl förberedda föräldrar. Föräldrarna ställs inför en stor utmaning när de tar emot ett barn, vars bakgrund och tillvaro före adoptionen är mer eller mindre känd. Enligt Haagkonventionen ska den mottagande statens behöriga myndigheter säkerställa att de tilltänkta adoptivföräldrarna har fått den rådgivning som kan vara nödvändig, art. 5 b. Vid lämplighetsbedömningen ska särskild hänsyn tas till bl.a. sökandens kunskaper och insikter om adoptivbarn och deras behov samt den planerade adoptionens innebörd. Därför är föräldrautbildningen obligatorisk och en förutsättning för medgivande för internationell adoption, 6 kap. 12 § SoL.

Syftet är att föräldrautbildningen ska ge såväl kunskaper och insikter om adoption som den känslomässiga förberedelse som behövs för att förstå vad det innebär att adoptera. Genom utbildningen känner många sig stärkta i sin önskan och är beredda att gå in i ett adoptionsförfarande, medan andra får insikter som innebär att de inte fullföljer ansökan om adoption.

I samband med att socialnämnden samtycker till att adoptionsförfarandet får fortsätta erbjuds sökanden ett frivilligt samtal med fokus på det barn som sökanden ska ta emot.

Målet med samtalet är att föräldrar som tidigare genomgått den obligatoriska föräldrautbildningen ska få aktualisera sina kunskaper inför resan till barnet i ursprungslandet. Samtalet förs utifrån fem områden som är särskilt viktiga:

- barnets situation utifrån tillgänglig information
- familjens förberedelser
- resan och mötet med barnet
- den första tiden tillsammans

- behov av råd, stöd och hjälp.

Föräldrautbildningen är obligatorisk

Den som ansöker om medgivande att ta emot ett barn för internationell adoption ska ha deltagit i en av kommunen anvisad föräldrautbildning inför adoption för att ett medgivande ska få lämnas, 6 kap. 12 § andra stycket SoL. Om det är ett par som söker ska båda ha deltagit i utbildningen.

Sökande som tidigare adopterat ett barn från utlandet bör i allmänhet ha tillräckliga kunskaper och erfarenheter genom den adoptionen. De kan därför få ett medgivande utan att genomgå föräldrautbildningen igen enligt 6 kap. 12 § fjärde stycket SoL. Det är utredarens uppgift att bedöma om sökande som vill adoptera behöver delta i utbildningen.[14] Om sökanden har adopterat barn från utlandet tidigare, bör utredaren ta reda på om sökanden har tillräckliga kunskaper och insikter om adoptivbarn, deras behov och vad en adoption kan innebära innan utredaren gör en bedömning av om personen i fråga behöver delta i föräldrautbildning. Vissa sökande kan genom sina tidigare erfarenheter av adoption anses ha tillräckliga kunskaper och insikter om adoptivbarn. I dessa fall kan utredaren ändå informera om den föräldrautbildning som kommunen brukar anvisa adoptionssökande till, så får sökanden själva avgöra om de vill delta i utbildningen.

Kommunen ska anvisa lämplig föräldrautbildning

Det är kommunens uppgift att anvisa sökanden till en lämplig föräldrautbildning, 6 kap. 12 § SoL. Detta bör ske så snart som möjligt. Kommunen bör verka för att den påbörjas inom fyra månader.[15] En del kommuner anordnar utbildningen själva eller i samarbete med andra kommuner inom familjerätten, med särskilda utbildare eller på annat sätt. Andra anvisar exempelvis till en utbildning i ett studieförbunds- eller privat regi. Den som anordnar föräldrautbildningen bör dock inte ha egna intressen i adoptionsprocessen.

På MFoF:s webbplats finns en sammanställning med utbildare som ingår i MFoF:s samordning av föräldrautbildningen inför internationell adoption.

[14] Prop. 2003/04:131, s. 87.
[15] HSLF:FS 2022:25

Samordning av föräldrautbildning inför internationell adoption

Sedan 2020 ingår det i MFoF:s uppdrag att samordna den obligatoriska föräldrautbildningen inför internationell adoption i landet. Myndigheten ansvarar sedan tidigare för det nationella utbildningsmaterialet till föräldrautbildningen och utbildar också de som håller i föräldrautbildningarna. Det är fortfarande kommunens uppgift att anvisa sökande till en lämplig föräldrautbildning. I de fall kommunen inte själva erbjuder föräldrautbildning, eller har ett upprättat samarbete med en särskild utbildare, kan anvisning göras till en utbildare som presenteras på MFoF:s webbplats. MFoF ansvarar för att dessa utbildare uppfyller myndighetens kriterier.

Målsättningen med samordning av föräldrautbildningen är att uppnå en tydlig sammanställning av var och när utbildning finns att tillgå i landet.

Utbildarens kompetens

Kommunen bör förvissa sig om att den föräldrautbildning som anvisas leds av en utbildare som har:

- beteendevetenskaplig eller pedagogisk grundutbildning (t.ex. socionom-, psykolog-, lärar- eller förskollärarutbildning)
- ingående kunskaper på de olika områden som behandlas i föräldrautbildningsmaterialet
- kunskaper om hur en medgivandeutredning går till
- erfarenhet av att leda grupper och kan känna igen och hantera grupprocesser
- pedagogiska kunskaper.

Dessutom bör kommunen förvissa sig om att utbildaren:

- följer utbildningsmaterialet
- kontinuerligt tar del av kunskapsutvecklingen inom de områden föräldrautbildningsmaterialet omfattar
- inte är delaktig i sökandens medgivandeutredning
- inte är delaktig i adoptionsförmedling.

Utbildningens innehåll och upplägg

Syftet med föräldrautbildningen är att de sökande ska få kunskap, möjlighet att nå insikt om adoptivbarn och deras behov och bli införstådda med adoptionens innebörd för dem själva och barnet. MFoF:s utbildningsmaterial för föräldrautbildare strävar efter att ge deltagarna kunskaper om adoptivbarns särskilda behov samt kunskap om hur en adoption praktiskt går till.

Deltagarna ska kunna känna igen och vara förberedda på olika situationer som kan uppstå under barnets uppväxt och vara införstådda med var de kan söka hjälp om svårigheter skulle uppstå. De ska ges möjlighet att nå insikt i de särskilda krav som adoptivföräldraskapet ställer och att göra en bedömning av sin egen förmåga och beredskap att hantera dessa. Att nå insikter om adoptionens innebörd för barnet och för adoptivföräldrarna är en process som kräver eftertanke och känslomässig bearbetning. Det betyder att kursen behöver läggas upp så att det finns tid för reflektion mellan kurstillfällena och de olika avsnitten i utbildningen.

De sökandes kunskaper och insikter om adoption och adoptivbarns behov är en betydelsefull del av medgivandeutredningen och det är viktigt att deltagarna som går utbildningen kan känna sig trygga med att deras tankar och känslor som framkommer inom utbildningens ram inte förs vidare. Det är inte lämpligt att den som leder den obligatoriska utbildningen – i de fall socialtjänstens utredare håller i denna – utreder sökanden som de utbildar. Utbildaren bör inte heller vara delaktig i sökandens medgivandeutredning på annat sätt.

Utbildningsanordnaren utfärdar ett intyg på genomgången utbildning, vilket enligt handledningen kräver en viss minsta närvaro. Det är dock socialtjänstens utredare som i samtal med sökanden bedömer om sökanden har kunskaper och insikter om adoption och adoptivbarns behov. Intyget är således inget bevis för att sökanden faktiskt har erhållit nödvändiga kunskaper och insikter.

5. Medgivandeutredning

Utredarens roll och hänsyn

Vid internationell adoption har medgivandeutredningen flera olika syften. I handläggningen kan det – inte minst för sökanden – vara svårt att skilja ut de olika berörda aktörernas ansvar. Det gör det särskilt viktigt att vara tydlig med socialtjänstens roll och uppgift.

Utredaren ska företräda ett (oftast) okänt barn, men träffar (oftast) bara de vuxna som önskar bli adoptivföräldrar. Det kan många gånger vara lättare att identifiera sig med vuxna man möter och deras längtan efter barn än med ett okänt avlägset barn. Därför behöver utredaren ständigt påminna sig att det är barnets bästa som är avgörande och behålla barnperspektivet, trots att samtalen i utredningen i hög grad kommer att handla om sökandens känslor och önskningar.

Det ligger i sakens natur att de sökande strävar efter att lyfta fram sina bästa sidor, och kanske tona ner andra, för att nå sin önskan om att få adoptera. Att bli utredd är att vara i en utsatt situation, med en ingående och personlig granskning i en känslig fråga. Sökanden kan känna sig utlämnad till utredarens bedömning, vilken kan bli avgörande för om hon eller han ska kunna bli förälder.

Utredaren behöver tydligt förklara sin uppgift – att bevaka barnets intressen – men det kan vara svårt utan att sökanden tolkar det som ett misstroende. Samtidigt måste utredaren visa respekt och vara lyhörd för sökandens situation, tankar och känslor inför en önskad adoption.

Det finns sökande som inte kan ge ett barn en tillräckligt god uppväxtmiljö och då är det viktigt att socialnämnden kan ta ett välmotiverat avslagsbeslut. Därför måste alla sökande genomgå en grundlig granskning.

En ansökan om att få adoptera innebär endast att sökanden erbjudit sig att bli förälder till ett barn som behöver föräldrar, och ett medgivande ger dem rätt att ta emot ett sådant barn. Någon rätt till föräldraskap finns dock inte. Däremot har alla sökande rätt till en saklig utredning och bedömning.

Utredningen för ett generellt medgivande, dvs. ett okänt barn, för internationell adoption är en första urvalsprocess. Den syftar till att bedöma om sökanden är lämplig som potentiell adoptivförälder – utifrån svensk lagstiftning och vägledning – och utredningen fungerar som underlag för socialnämndens beslut om ett medgivande att ta emot ett barn. Bara sökande som får ett medgivande kommer i fråga för nästa led i urvalsprocessen – den som sker i barnens ursprungsländer – för att finna lämpliga föräldrar till ett visst barn. Det valet görs i regel utifrån de specifika grunder och kriterier som finns i just det landet.

Socialtjänstens utredningsrapport används dock som beslutsunderlag både i det första och andra ledet i urvalsprocessen, dvs. av socialnämnden (och eventuellt domstol), utifrån svenska bestämmelser, samt vid medgivande från utländska organisationer och myndigheter utifrån deras bestämmelser (varierande för olika länder).

Ansökan om medgivande

När en person vill ansöka om medgivande att ta emot ett barn för adoption bör socialnämnden i regel rekommendera henne eller honom att genomgå den obligatoriska föräldrautbildningen innan ansökan görs. De som önskar ansöka om medgivande har dock rätt att lämna in ansökan när de vill. Det är viktigt att de har fått information om adoptionsförfarandet, syftet med den obligatoriska föräldrautbildningen och medgivandeutredningen.

Ärendet inleds och utredningsprocessen börjar i och med att sökanden lämnar in en ansökan om medgivande att ta emot ett utländskt barn för adoption. Blankett för ansökan finns tillgänglig på mfof.se.

Om sökanden vill begränsa sin ansökan om medgivande till att gälla adoption av ett specifikt barn, barn i en viss ålder, barn från ett visst land eller liknande, är det viktigt att sökanden får information om hur en utredning och ett beslut om medgivande som innehåller begränsningar påverkar möjligheterna att få adoptera ett barn. (Läs mer i avsnitt Utredningsrapporten och Socialnämndens beslut).

Utgångspunkter

Det är viktigt att utredningen bygger på ett samarbete mellan utredaren och sökanden, med så stor delaktighet och öppenhet som möjligt. När det gäller ensamstående sökande och samkönade par behöver utredaren ställa specifika och mer ingående frågor på vissa områden. Utredaren behöver då förklara varför, så att frågorna inte uppfattas som kränkande eller särbehandlande. Samma sak gäller när det handlar om sökande som trots ett medgivande kan ha svårt att i praktiken bli valda som föräldrar till ett barn, eftersom barnens ursprungsländer kan exkludera t.ex. ensamstående och samkönade sökande samt sökande som är äldre eller har hälsoproblem.

Det är viktigt att förklara att allt som kommer fram i utredningen inte kommer att tas upp i den skrivna utredningsrapporten – där ingår bara sådant som utredaren bedömer har relevans för sökandens lämplighet som adoptivförälder och sådant som barnens ursprungsländer önskar få information om.

Flera olika syften

Haagkonventionen fördelar ansvaret för internationella adoptioner mellan mottagarlandet och barnets ursprungsland. Mottagarlandet ska pröva om sökanden är behörig och lämpad att adoptera, art. 5 och 15. Barnets ursprungsland utreder om barnet är tillgängligt för adoption och fastställer om den tänkta placeringen är till barnets bästa, framför allt på grundval av rapporterna om barnet och de tilltänkta adoptivföräldrarna, art. 4 och 16. Målet är gemensamt – att finna goda föräldrar till ett barn.

Som tidigare nämnts får ett barn med hemvist utomlands inte tas emot utan socialnämndens medgivande i syfte att adopteras av någon som inte är barnets förälder eller har vårdnaden om barnet, 6 kap. 12 § SoL.

Det *primära syftet* med medgivandeutredningen är att ta fram *ett underlag för socialnämndens beslut* om sökandens behörighet och lämplighet som adoptivförälder. Om sökanden inte bedöms lämplig får sökanden inget medgivande, och ytterligare syften faller då automatiskt bort.

Om sökanden får ett medgivande ska utredningsrapporten också vara ett *fullgott underlag för den utländska förmedlingskontakten*, som ska välja föräldrar till ett visst barn.[16] Ansvariga i barnets ursprungsland behöver information om de sökandes egenskaper och bakgrund för att kunna välja de mest lämpliga föräldrarna till ett visst barn.

Medgivandeutredningen och samtalen i samband med den bidrar i sig dessutom till sökandens förberedelse för en adoption, så att den ska kunna bli så bra som möjligt.

Syftet med medgivandeutredningen:

[16] Prop. 2003/04:131, s. 58.

- samla in information om sökanden
- utifrån en analys av informationen göra en lämplighetsbedömning, med beaktande av vad hänsynen till barnets bästa kräver
- sammanställa och dokumentera relevant information om sökanden
- bedöma och lämna förslag till beslut i en utredningsrapport, som underlag för socialnämndens beslut

beskriva sökanden i utredningsrapporten, så att man i barnets ursprungsland kan använda informationen för att välja bästa möjliga föräldrar till barnet.

Utredningsplan

En medgivandeutredning bör inledas med att en utredningsplan upprättas i samråd med sökanden. Av planen bör utredningens preliminära tidplan framgå.[17]

Syftet med planen är att ge struktur åt utredningen och göra den överblickbar för såväl utredaren som sökanden. Utredningsplanen tydliggör vilken information som ska samlas in, hur, när och i vilket syfte informationen ska samlas in samt vad som ska bedömas.

Information blir sedan underlag för en individuell bedömning och sammanvägning av sådant som talar både för och emot att sökanden är lämpad att ta emot ett utländskt barn för adoption. Vilken information som behöver samlas in kan därför variera. Det är utredarens ansvar att bedöma vilket material som behövs för bedömningen av sökandens lämplighet i det enskilda ärendet.

Informationen samlas t.ex. in genom:

- samtal och möten med sökanden
- hembesök
- samtal med sökandens barn
- kontakt med referenspersoner och personer i sökandens nätverk
- registeruppgifter och intyg.

Av planen behöver det också framgå:

- Vilka registeruppgifter som hämtas in av utredaren och vilka registeruppgifter som sökanden själv förväntas lämna in.

[17] HSLF-FS 2022:25

- Vilka intyg om sökandens fysiska och psykiska hälsotillstånd som utredaren kan behöva för utredningen.

Beroende på förändringar i den aktuella situationen eller vad som kommer fram i utredningen kan planen behöva ändras under arbetets gång. Planen bör vid behov kompletteras och revideras.

Utredningstiden

Det finns ingen lagstadgad tidsgräns inom vilken en medgivandeutredning ska vara slutförd.

En medgivandeutredning måste få ta den tid som behövs för att socialnämnden ska få ett fullgott underlag till beslutet, men utan onödig fördröjning. Utredningen och frågorna är också en del i sökandens egen beslutsprocess och hon eller han kan behöva tid för eftertanke och bearbetning. Dessutom ska sökanden själv ordna vissa delar i utredningen, såsom att skaffa intyg, eventuellt skriva en livsberättelse m.m. Dessa moment kan utredaren inte påverka.

I vissa fall kan sökanden försöka vinna tid genom att påbörja utredningen parallellt med föräldrautbildningen. De kunskaper och insikter som utbildningen ger är dock en utgångspunkt för utredningen. När en person vill ansöka om medgivande att ta emot ett barn för adoption bör socialnämnden i regel rekommendera att han eller hon först genomgår föräldrautbildningen. Ibland står det dock redan från början klart att det finns omständigheter som talar emot ett medgivande. Om en föräldrautbildning därför kan bli onödig informeras sökanden om det.

Metoder i utredningen

Utprövade strukturerade metoder saknas

I dag finns ingen enhetlig och vetenskapligt grundad utredningsmetod och därför har olika kommuner utvecklat olika sätt att göra medgivandeutredningar, ofta på basis av frågematerial som ursprungligen har tagits fram för andra ändamål[18] och egna intervjuformulär etc. Utredningen omfattar ofta intervjuer utifrån sökandens egna livsberättelser, genogram och nätverksmöten.

[18] Många har t.ex. använt Kälvestens intervjumaterial (Kälvesten & Mehldal, 1982) som utarbetades för forskningsändamål på 1960-talet och så småningom vidareutvecklades för utredning av lämpliga familjehem. Med tiden har utredare inom familjerätten modifierat detta material för medgivandeutredningar, utarbetat egna frågeformulär och i många fall uteslutit den psykologbedömning och tolkning (på grundval av sökandes svar på frågorna i formuläret) som förutsätts i metoden.

Medgivandeutredningar görs också på olika sätt, är olika omfattande och har olika fördjupning i olika länder (s.k. home studies), men ofta utgår de från liknande frågeområden. I Nederländerna är basen för utredningen bl.a. anknytningsteori, och utredningen görs enligt ett särskilt instrument som syftar till att klarlägga olika skydds- och riskfaktorer. I Danmark fördjupas de områden i utredningen som berörs i den obligatoriska föräldrautbildningen. Även här utgår utredaren ofta från anknytningsteori och kan vid behov besluta om en psykologutredning med en personlighetsbedömning.

I Österrike varierar utredningarna mellan olika provinser, men en psykologutredning är obligatorisk. I Storbritannien används instrument för att bedöma anknytning Attachment Style Interview (ASI) och Adult Attachment Interview (AAI), som ett led i utredningen, och utredarna utbildas i dessa instrument. I USA används i flera stater ett utredningsinstrument som kallas Structured Analysis Family Evaluation (SAFE), för att utreda både familjehem och presumtiva adoptanter. I Sverige använder en del kommuner IAS, Intervju om anknytningsstil, en semistrukturerad forskningsintervju med tillhörande kodningsprocedur som utvecklats i England. Den som använder instrumentet för att bedöma anknytning behöver i de flesta fall både utbildning och certifiering. IAS mäter anknytningsstilen sådan den ser ut vid tidpunkten för intervjun. Intervjun visar vilken den övergripande anknytningsstilen är och hur förmågan att gå in i och att skapa och behålla relationer ser ut.

Det finns ett stort behov av särskilda utprövade utrednings- och bedömningsinstrument för medgivandeutredningarna, utifrån de speciella krav som ställs på adoptivföräldrar. I avvaktan på att sådana utvecklas måste utredningarna och bedömningarna så långt möjligt bygga på evidensbaserad praktik, dvs. på den bästa vetenskapligt prövade kunskapen i kombination med beprövad erfarenhet. Forskning och teoribildning kring anknytning samt föräldrars omsorgsförmåga har hög relevans för bedömningen av sökandens lämplighet att bli adoptivförälder, och därmed behövs utbildning av dem som ska göra dessa medgivandeutredningar.

Metoder för att samla in information

Utredningen av sökandens förutsättningar för adoptivföräldraskap behöver anpassas till det enskilda fallet, t.ex. om den sökande är ensamstående eller om det är ett par som söker, om det finns tidigare barn, om ansökan gäller ett specifikt barn, om det gjorts en tidigare medgivandeutredning etc.

Valet av metoder påverkar vilken information utredaren får fram. Uppgifter till utredningen behöver samlas in på ett strukturerat sätt.

Informationen som samlas in ska vara relevant för bedömningen av sökandens lämplighet att ta emot ett barn för internationell adoption. Mängden information som behövs kan variera – om det t.ex. finns tveksamheter behöver ofta mer underlag för bedömningen samlas in. Ibland kan extra samtal också vara motiverade som förberedelse eller som ett led i en insiktsskapande process.

Strukturerade samtal med sökanden

Den huvudsakliga metoden för att få fram information är samtal med sökanden.

Strävan i samtalen måste vara att öppet redovisa syftet med de frågor som ställs och förklara hur de är relevanta för utredningen. Delar i samtalen rör sökandens egen anknytningshistoria, och för dem finns det hjälpmedel i form av intervjuinstrument (AAI och ASI[19]) som dock kräver särskild utbildning för den som ska genomföra och tolka dem.

Om ansökan om medgivande görs av ett par bör samtal hållas både med sökandena gemensamt och med var och en för sig.[20] I gemensamma samtal finns möjlighet att få bådas synpunkter och tankar samtidigt som de får tillfälle att diskutera olika teman som tas upp i utredningen och ta del av varandras berättelser och reflektioner.

Det finns också möjlighet att se sökandenas samspel och relation till varandra. I enskilda samtal går det att fråga kring sådant som är svårt att få reda på när båda är närvarande, t.ex. tvekan inför adoption eller förekomst av våld, kontroll och andra kränkningar.

Kontinuerlig reflektion
En bra modell för samtalen kan vara att inleda med en reflektion över föregående samtal, eller något annat inslag i utredningen, samt avsluta med en summering och tankar kring vad som kommit fram och väckts i det aktuella samtalet. Det blir då en form av kontinuerlig reflektion med sökanden, som ger en öppenhet i utredningen samt ökar sökandens delaktighet och kan bli en del i mognadsprocessen. Samtidigt har man möjlighet att rätta till missuppfattningar och kan förbereda för när utredningen och bedömningen ska presenteras i den skrivna utredningsrapporten.

En känslig fråga är hur utredaren kan hantera en eventuell tveksamhet om möjligheten till medgivande, om den uppstår under utredningens gång. Det är viktigt att vara öppen mot sökanden och samtala om detta. Ibland vill sökanden själv dra tillbaka sin ansökan, men i annat fall är det viktigt att göra en utförlig utredning som underlag för socialnämndens beslut. Då får sökanden en tydlig och väl underbyggd motivering till utredarens bedömning (och socialnämndens beslut), och vid ett eventuellt överklagande har domstolen ett fullgott underlag.

Hembesök
Minst ett av de utredande samtalen med sökanden bör hållas i sökandens hem.[21] Vid ett hembesök får utredaren observera sökanden i sin hemmiljö och personen får tillfälle att visa och berätta hur han eller hon har tänkt ordna det praktiskt för barnet, tala om närområdet, förskolor och skolor, omgivningar etc. Sökanden kan känna oro inför hembesöket och därför kan det vara bra att samtala om syftet för att avdramatisera det.

[19] Adult Attachment Interview (AAI) och Attachment Style Interview (ASI). I ASI bedöms också kvaliteten på nuvarande relationer.
[20] HSLF-FS 2022:25
[21] HSLF-FS 2022:25

Om sökanden flyttar inom kommunen efter att socialnämnden lämnat ett medgivande för adoption kan det innebära att sökandens förhållanden förändrats på ett sådant sätt att sökanden måste anmäla detta. Utredaren får då ta ställning till om ett nytt hembesök behöver göras. (För vad som gäller om sökanden flyttar till en annan kommun, läs mer i avsnittet Metoder för att samla in information och avsnitt Uppgifter från register m.m.).

Livsberättelser
Ett vanligt inslag i utredningen är att sökanden får i uppdrag att skriva en levnads- eller livsberättelse. I så fall behöver utredaren beskriva syftet för sökanden.

Uppgiften att få tänka efter, formulera sig och i skrift berätta om sig själv och sina motiv till att adoptera kan vara insiktsskapande. Det ger också en förberedelse inför det som kommer att tas upp i utredningen och kan bli en bra och personlig utgångspunkt för samtal. Därför kan det vara värdefullt att få in livsberättelsen tidigt i utredningen för att använda den som grund för fördjupande frågor. Utredaren behöver dock ta hänsyn till att inte alla har lätt att uttrycka sig skriftligt.

Samtal med barn och observationer av samspel
Om det redan finns barn i familjen är det viktigt att observera samspelet mellan barn och förälder.

Utredaren bör ta reda på vilken relation barnet har till sina föräldrar och hur samspelet mellan barn och föräldrar fungerar.Detta kan bl.a. göras genom samtal med barnet, om det är lämpligt med hänsyn till dess ålder och mognad. För samtal med barn krävs vårdnadshavares samtycke. Det kan vara bra om någon av föräldrarna närvarar vid samtal, särskilt med yngre barn.[22]

I vissa fall vill sökanden vänta med att berätta om adoptionen för ett tidigare barn med tanke både på osäkerheten om möjligheten att få adoptera och den långa tid det oftast tar innan ett eventuellt barn kommer. Samtidigt kan ett barn känna att det är något viktigt som diskuteras i familjen och behöva bli delaktig i detta.

Genogram
I utredningarna används ibland nätverkskartor och s.k. genogram, som schematiskt åskådliggör släktrelationer i flera led. Syftet är att såväl sökanden som utredaren ska få en tydlig bild av det sammanhang som ett eventuellt adoptivbarn kommer in i – med styrkor och eventuella svagheter. Det kan också ge en bra utgångspunkt för samtal om föräldraskap och anknytning i ett flergenerationsperspektiv.

Referenter och nätverksmöten
Sökandens nätverk är av central betydelse för såväl möjligheten till stöd som det sammanhang som blir barnets, om det blir en adoption. Ett väl fungerande nätverk är särskilt avgörande för ensamstående sökandes möjligheter till stöd och avlastning.

[22] För mer allmänt om barnsamtal, se t.ex. Att samtala med barn, Socialstyrelsen (2018).

Uppgifter om sökandens personliga egenskaper bör bl.a. hämtas in genom referenser från personer som sökanden själv hänvisar till. Utredaren bör informera varje referensperson om att uppgifterna kommer att ingå i utredningen. Uppgifterna bör hämtas in skriftligen och följas upp i ett fördjupande samtal med varje referensperson.[23] Uppgifter från referenter är naturligt nog inte opartiska och behöver därför ses som komplement till annan information.

Utredaren bör undersöka om det i sökandens sociala nätverk finns personer som har möjlighet att vid behov ge stöd och hjälp efter en adoption. Utredaren bör också ha samtal med några personer som ingår i nätverket.[24] Nätverksmöten, då sökanden deltar tillsammans med sitt nätverk, som ett led i utredningen är ett sätt för berörda att ömsesidigt undersöka förutsättningarna för vad en adoption skulle kunna innebära. Nätverket kan få information om de särskilda behov som internationellt adopterade barn kan ha och om det stöd som kan komma att behövas. Dessutom kan utredaren få information om vilket stöd som kan finnas i nätverket och vilket ansvar olika personer är beredda att ta för ett eventuellt barn.

Ett nätverksmöte kräver samtycke från sökanden och att utredaren informerar sökanden om vad som kan komma att tas upp med nätverket. Nätverksmöten ska liksom samtal och andra inslag i utredningen dokumenteras i enlighet med 11 kap. 5 § SoL.

Intyg, registeruppgifter och upplysningar
Uppgifter från sökanden själv kompletteras i utredningen med intyg, uppgifter från register m.m.

Om sökanden redan har barn bör utredaren hämta in uppgifter från barnhälsovård, förskola och skola.[25] Blanketter för detta finns tillgängliga på mfof.se.

[23] HSLF-FS 2022:25
[24] HSLF-FS 2022:25
[25] HSLF-FS 2022:25

Utredningsområden

Medgivande får lämnas endast om den sökande är lämpad att adoptera. Vid den bedömningen ska särskild hänsyn tas till sökandens kunskaper och insikter om adoptivbarn och deras behov och den planerade adoptionens innebörd, sökandens ålder, hälsotillstånd, personliga egenskaper och sociala nätverk. Sökanden ska vidare ha deltagit i av kommunen anvisad föräldrautbildning inför adoption. Om barnet är känt, ska sökandens lämplighet enligt 6 kap. 12 § SoL prövas i förhållande till det enskilda barnet. Adoptionen ska även i övrigt kunna antas vara till barnets bästa.

Utredaren ska ta reda på om sökanden har de förutsättningar som behövs för att kunna tillgodose ett adopterat barns särskilda behov samt om det finns riskfaktorer som är av betydelse för en bedömning av sökandens förmåga att tillgodose dessa behov. Finner utredaren att sökanden är lämplig ska lämpligheten i nästa led prövas mot det specifika barnet, förutsatt att det är känt.

Nedan beskrivs de områden som behöver utredas och den information som behöver samlas in, utifrån dels viktiga förutsättningar, dels eventuella hinder och riskfaktorer som behöver bedömas i en medgivandeutredning.

Väsentliga förutsättningar för lämplighet sammanfattas i särskilda rutor under avsnitten 1. Sökandens kunskap, insikter och beredskap för adoptivbarns behov, 2. Sökandens föräldraförmåga och 3. Förutsättningar i sökandens relation, nätverk och miljö.

I varje avsnitt finns också exempel på sådant som talar emot eller kan tala emot sökandens lämplighet som adoptivförälder. Dessa punkter är inte uttömmande. De faktorer som nämns är också av olika dignitet – en del talar definitivt emot ett medgivande (personlighetsstörning, våldsbenägenhet, missbruk etc.) medan andra eventuellt kan uppvägas av andra faktorer eller kan ha mindre betydelse i ett visst sammanhang (vilket får bedömas från fall till fall).

Vissa faktorer som talar emot lämplighet är sådana som sökanden själv kan förändra för att skapa förutsättningar för ett medgivande längre fram. Det kan vara bristfälliga kunskaper och insikter om adoptivbarn och deras behov, en otillräckligt bearbetad i att en eventuell ofrivillig barnlöshet inte bearbetats tillräckligt, hälsoproblem som kan förbättras med livsstilsförändringar etc.

Adoptivbarns generella och specifika behov

Den som ska adoptera måste ha sådana *personliga egenskaper* att adoptivbarnets särskilda behov kan tillgodoses. Den sökande ska vidare ha tillräckliga *kunskaper och insikter* om adoptivbarn och deras behov samt om innebörden av en adoption. Ett par som adopterar bör leva i en *stabil relation*. Det är vidare viktigt att den eller de som vill adoptera har ett *fysiskt och psykiskt hälsotillstånd* som medger att de kan fungera fullt ut i föräldrarollen. Båda sökandena i ett par ska ha så god hälsa att de var och en kan bedömas fungera fullt ut under barnets hela uppväxttid. Såväl par som ensamstående måste vidare ha ett *väl fungerande socialt nätverk* som vid behov kan ge stöd till familjen. Det är av stor vikt att en eventuell *ofrivillig barnlöshet har bearbetats* och att sorg över att inte kunna få ett biologiskt barn kan hanteras tillfredsställande.[26]

Barnkonventionen gäller som svensk lag. Enligt art. 21 barnkonventionen ska de konventionsstater som tillåter adoption säkerställa att barnets bästa främst beaktas. Barnets bästa framgår även av socialtjänstlagen där det av 1 kap. 2 § framgår att barnets bästa särskilt ska beaktas vid alla åtgärder som rör barn. Barns bästa och föräldrars omsorgsförmåga ska vara i fokus i socialtjänstens utredningar som rör barn och unga. Det innebär såväl medgivandeutredningar som barnavårdsutredningar och utredningar om vårdnad, boende och umgänge. I de situationer då barnet inte är känt vid ansökningstillfället blir det normalt kunskap om barns behov i allmänhet och adoptivbarns specifika behov generellt som är utgångspunkten vid medgivandeutredningen. Det är mot detta som de sökandes förutsättningar ska bedömas. Vill sökanden adoptera ett specifikt barn ska sökandens lämplighet i medgivandeutredningen prövas i förhållande till barnet och adoptionen ska även kunna antas vara till barnets bästa.

En annan skillnad mot t.ex. barnavårdsutredningar är att det i lämplighetsbedömningen i medgivandeutredningen inte kan bli fråga om att väga upp eventuella brister i föräldraförmågan genom stödinsatser eller liknande. Sökandens individuella och gemensamma förutsättningar samt faktorerna i nätverket måste vara tillräckligt goda i sig för att nämnden ska kunna ge ett medgivande. Utredningen ska heller inte ligga till grund för begränsade insatser som kan omprövas, utan ett medgivande leder till ett livslångt och oåterkalleligt beslut.

Handläggnings- och dokumentationssystemet Barns behov i centrum (BBIC) [4] ger struktur åt barnavårdsutredningar. Systemet kan även användas som tankemodell för att strukturera insamlingen av information på väsentliga områden i medgivandeutredningen, med komplettering av de specifika förutsättningar som ett adoptivföräldraskap innebär.

Förutsättningar och riskfaktorer

Medgivandeutredningen innebär i praktiken att man gör en prognos av sökandens förmåga att vara förälder till ett oftast okänt barn, med de särskilda förutsättningar som en adoption innebär för alla parter.

Prognoser är alltid svåra i mänskliga sammanhang och ingen kan på förhand säga hur det ska gå för ett visst barn i en viss familj eller faktiskt ”mäta” graden av lämplighet hos olika sökande.

[26] Prop. 2003/04:131, s. 87.

Lämplighetsbedömningen syftar till att minimera risken för att adoptivbarn, med särskilt stor sårbarhet, kommer till föräldrar som kan befaras sakna tillräcklig kapacitet att ge barnet den omsorg och det utvecklingsstöd som det behöver. Detta kan vara fallet om vissa förutsättningar saknas och/eller det finns vissa riskfaktorer. Då finns det anledning att avslå ansökan om medgivande för internationell adoption.

Den information om sökanden som tas in i utredningen måste ha direkt relevans för denna lämplighetsbedömning och kunna motiveras utifrån detta syfte.

Ytterligare information kan inhämtas för att ge de beskrivningar av sökanden som ursprungslandet har önskemål om, och då behöver också detta syfte framgå för sökanden.

Följande behöver fokuseras i utredningen som underlag för bedömningen rörande medgivande:

- Finns det sådana förutsättningar (hos individen, i relationen samt i nätverk och miljö) som är viktiga för att ett barn ska kunna få sina behov tillgodosedda?
- Finns det sådana faktorer som kan innebära risk för att ett barn inte får sina behov tillgodosedda?

Sökandens kunskaper, insikter och beredskap inför adoptivbarns behov

Vid lämplighetsbedömningen ska som nämnts särskild hänsyn enligt 6 kap. 12 § SoL tas bl.a. till sökandens kunskaper och insikter om adoptivbarn och deras behov och den planerade adoptionens innebörd.

En viktig del i utredningen är att ta reda på sökandens kunskaper och förståelse för barns allmänna behov inom områdena hälsa, utbildning, känslor och beteende samt sociala relationer.

1. Sökandens kunskap, insikter och beredskap för adoptivbarns allmänna och specifika behov gäller särskilt:

- anknytning
- kontinuitet
- identitet
- sorgereaktioner över förluster
- traumatiska upplevelser
- fysiska och psykiska skador och funktionsnedsättning
- byte av språk – stöd i språkutveckling.

I förarbetena sägs vidare att utredningen bör ta upp vilka förväntningar som finns på barnet samt hur sökanden ser på frågan om barnets rätt till information om sitt ursprung.[27]

Genomgång av föräldrautbildningens teman

Enligt lagstiftningen ska de blivande föräldrarna vara väl införstådda med adoptionens innebörd för sökanden själv och för barnet samt vara medvetna om innebörden av att adoptera ett barn från ett annat land och om vilka etiska och personliga överväganden som bör göras inför adoptionen.

Forskning på området visar enligt förarbetena att det är angeläget att den eller de som vill adoptera känner till adoptivbarns specifika sårbarhet och särskilda behov. Föräldrarna måste kunna känna igen och vara förberedda på olika situationer som kan uppstå under barnets uppväxt, och vara införstådda med möjligheterna att tidigt söka hjälp om svårigheter skulle uppstå.[28]

Den obligatoriska föräldrautbildningen syftar till att ge en förberedelse genom att sökanden får hjälp att överväga sina motiv till adoption. Den syftar också till att sökanden ska få kunskaper och insikter om adoption och adoptivbarns specifika behov. Det finns dock ingen garanti för att deltagarna har uppnått detta syfte. Det kan därför vara lämpligt att utredaren tar reda på sökandens kunskaper och insikter om adoptivbarn, deras behov och vad en adoption kan innebära genom att tillsammans med sökanden gå igenom de olika teman som har tagits upp under föräldrautbildningen.

Avsikten är att se vilka frågor och tankar utbildningen har väckt, på vilka områden den sökande anser att hon eller han har fått insikter och kunskaper, samt gemensamt identifiera på vilka områden som den sökande kan behöva ytterligare känslomässig eller annan förberedelse under utredningstiden, för att få ett medgivande.

En genomgång av sökandens kunskaper och insikter kan också ge utredaren en uppfattning om huruvida föräldrautbildningen håller tillräckligt hög kvalitet.

Synen på barn och tidigare barnerfarenhet

Erfarenhet och kunskap om barn är viktiga frågor att beakta i helhetsbedömningen av sökandens lämplighet. Vilken *erfarenhet* har sökanden av barn sedan tidigare och hur värderar sökanden denna erfarenhet i detta sammanhang? Vilken är sökandens *syn på barn* och vilka tankar har han eller hon om barnuppfostran? Det är exempelfrågor som behöver tas upp.

Om sökanden inte har barn sedan tidigare är det inte rimligt att kräva att han eller hon har någon mer ingående erfarenhet av barn. Det blir då desto viktigare att undersöka annan erfarenhet av barn och synen på barn. Yrkesmässig kunskap och erfarenhet av barn kan dock vara något positivt att lyfta fram i beslutsunderlaget och utredningsrapporten.

---

[27] Prop. 2003/04:131, s. 68.
[28] Prop. 2003/04:131, s. 58.

Förväntningar och beredskap

En viktig del i utredningen handlar om att samtala om sökandens förväntningar inför en adoption.

Det finns en risk att sökande tycker att utredningen för mycket diskuterar eventuella svårigheter med att bli adoptivföräldrar och det är viktigt att samtalen i utredningen inte får en negativ slagsida. De *positiva förväntningarna* är en väsentlig del i förberedelsen för ett gott adoptivföräldraskap och måste få utrymme i utredningen. Samtidigt blir det en balansgång eftersom utredaren måste ta reda på om sökanden har en *realistisk uppfattning* om de utmaningar som det faktiskt kan innebära att ta emot ett adoptivbarn.

Adoptivbarn kan ha svåra erfarenheter med sig i bagaget. De har ofta varit med om flera separationer, kan vara undernärda och understimulerade och i vissa fall ha varit med om traumatiska upplevelser. Ju äldre barnet är, desto fler erfarenheter har det med sig som man ofta inte vet så mycket om. Barnet behöver hantera och få stöd i sin sorgereaktion över att ha skilts från viktiga personer och hela sin tidigare livsmiljö. Omställningen till helt ny miljö och nya människor skapar också otrygghet i sig. En del barn har även fysiska eller psykiska funktionsnedsättningar som man inte känner till från början.

Möta barnets reaktioner och stödja dess utveckling

Samtalen kan bl.a. handla om hur sökanden ser på den stora omställning en adoption innebär för såväl barnet som föräldern och *hur sökanden kan stödja barnet* i att hantera sina sorgereaktioner över förluster, utveckla en anknytning och utforska sin omgivning. Det är viktigt att den sökande kan sätta sig in i barnets belägenhet och reflektera över hur det kan kännas för barnet i olika situationer. Har sökanden beredskap att möta barnets tankar och känslor inför sitt biologiska ursprung? Hur tänker sökanden om sina egna reaktioner på att eventuellt bli avvisad och längre fram kanske ifrågasatt, samt sin förmåga att hantera detta? Vilka tankar har sökanden om de utmaningar som familjen kommer att stå inför vartefter barnet växer, särskilt under tonårstiden, och de särskilda frågor som kan aktualiseras kring identitet och frigörelse? Har sökanden beredskap för att adoption är en livslång process med olika uppgifter att lösa i olika skeden för alla i familjen? Har sökanden kapacitet för ett långsiktigt engagemang och uthållighet i ett adoptivföräldraskap?

Klara vardagen som adoptivfamilj

Utredaren bör försöka få en uppfattning om sökandens bild av och planering inför ett *vardagsliv med ett adoptivbarn* på kort och lång sikt – från den första tiden över förskoleåren till tonårstiden och längre fram. Förstår sökanden att ett adoptivbarn kan behöva lång tid på sig för att finna sig till rätta och känna sig trygg med sin nya familj och att det därmed kan behövas en extra lång föräldraledighet? Hur lång föräldraledighet planerar sökanden för? Hur ser sökanden på när ett adoptivbarn kan börja i förskolan eller skolan? Vilken möjlighet kommer sökanden ha att ägna tid åt barnet, att lyssna, samtala, läsa för barnet, leka och ge barnet möjligheter att vidga sina kunskaper och erfarenheter?

Det är viktigt att ta upp hur par som ansöker om adoption resonerar kring arbets- och ansvarsfördelning, föräldraledighet, arbete och barnomsorg. Hur tänker de kring vem som ska vara hemma för vård av barn, vilka val finns om barnet knyter an till endast en av dem, hur ska de klara nattvak etc.? Hur tänker en ensamstående sökande lösa motsvarande praktiska frågor?

Har sökanden insikt om att *stabilitet* och *kontinuitet* är särskilt viktigt för ett adoptivbarn, vilket innebär att man t.ex. bör undvika uppbrott i form av flyttningar med byte av bostad, kamrater, förskola eller skola etc.?

Förbereda tidigare barn i familjen

Om det redan finns barn i familjen behöver utredaren ta reda på hur sökanden har tänkt förbereda tidigare barn på att få adoptivsyskon. Har sökanden tänkt igenom hur syskon kan komma att reagera? Har sökanden tänkt på att ett adoptivbarn eventuellt kan komma att uppleva sin situation som annorlunda än det biologiska syskonets (det kan t.ex. gälla utseende, andra egenskaper, bakgrund och tillhörighet), och vad det kan innebära för familjen?

Ge det adopterade barnet kunskap om sitt ursprung

Utredningen ska omfatta hur sökanden har tänkt förhålla sig till barnets behov av kunskap om sin identitet och sitt ursprung. Hur ser sökanden på att barnet har rätt att växa upp med kunskap om sitt ursprung? Vilka är sökandens tankar om de biologiska föräldrarna? Kan sökanden känna respekt för dem och deras val? Hur ser sökanden på att eventuellt ha kontakt med och möta barnets ursprungsfamilj? Är sökanden beredd på att barnet så småningom kan komma att söka upp sina biologiska föräldrar och andra anhöriga? Har sökanden beredskap för att barnets biologiska anhöriga kan komma att ta kontakt?

Vilka förväntningar har sökanden på ett adoptivbarn? Hur pass *förutsättningslöst* kan sökanden tänkas möta ett adoptivbarn med dess personlighet och individuella egenskaper, som kan skilja sig från adoptivförälderns, t.ex. när det gäller temperament och andra anlag? Hur tänker sökanden ta till vara och stimulera barnets personlighet och förutsättningar?

Hur ser sökanden på barnets olikheter i förhållande till adoptivföräldrarna och omgivningen (t.ex. vad gäller utseende) och de känslor och reaktioner som barnet kan behöva få hjälp att hantera kring detta? Hur har sökanden tänkt bemöta och *hantera eventuella fördomar* som barnet och familjen kan möta i sin omgivning samt hur de kan stödja barnet i sådana situationer?

Särskilda frågor för samkönade par

Sökande i samkönade par måste fundera på hur de kan bemöta eventuella fördomar och negativa reaktioner från omgivningen som har med det samkönade föräldraskapet att göra. Vuxna som själva har mött sådana fördomar kan ha en större beredskap för hur man ska hantera dem och hur man kan hjälpa ett barn i sådana situationer. Hur kan de förklara/beskriva sin relation för barnet? Hur kan de stödja barnet att förklara den för sina kamrater?

Samstämmighet

Hur pass *samstämmiga* är de sökande i ett par när det gäller ovanstående frågor?

Särskilda önskemål om barnet

Sökanden kan uttrycka särskilda önskemål om barnet hon eller han vill adoptera. Ett vanligt önskemål är att barnet ska vara i en viss ålder eller komma från ett visst land. Det behövs en fördjupad diskussion kring sådana önskemål för att utreda vilka motiven är och även vilken betydelse de har för sökanden.

Reflektioner kring särskilda önskemål

Det är viktigt att diskutera hur rimliga önskemålen är i förhållande till de barn som finns tillgängliga för adoption. Hur kan sökanden hantera situationen med att t.ex. inte känna till barnets ålder och hälsa, och vilken beredskap har sökanden för ett oväntat besked?

Vad händer om sökanden skulle bli tillfrågad om att bli förälder till ett barn t.ex. i en annan ålder eller med i förväg kända särskilda behov? Om sökanden endast kan tänka sig ett mycket litet barn behöver utredaren resonera kring realismen i detta och orsakerna till önskemålen – är sökanden verkligen redo för en adoption med allt vad det kan innebära? Samtidigt är det viktigt att sökanden inte faller för påtryckningar och säger ja till något de egentligen inte är att beredda ta ansvar för.

Andra frågor som kan behöva diskuteras är vilka tankar sökanden har om barnets ursprungsland och vilka motiven är till adoptionen. Ett sätt att reflektera över detta är att fundera över vilken skillnaden skulle vara med ett adopterat barn inom Sverige, med de speciella förutsättningar som det innebär. Utredaren måste dock betona att mycket få barn adopteras i Sverige. Syftet är att väcka frågor om hur man tänker kring barn med olika bakgrund och kring biologiska föräldrar på längre eller kortare avstånd.

Särskilda önskemål när det gäller barnets kön behöver också diskuteras, bl.a. utifrån sökandens syn på och förhållningssätt till flickor respektive pojkar.

Särskilda önskemål kan bli begränsande

När ursprungsländerna söker föräldrar till ett barn måste det naturligtvis framgå vilka önskemål sökanden kan ha om barnet. Att ta in en begränsning i utredningen och/eller beslut om medgivande kan vara en tydlig signal till dem som ska välja föräldrar till barn i ursprungsländerna. Men det kan även minska möjligheten att bli föreslagen som förälder, om det inte finns så många barn tillgängliga för adoption som överensstämmer med sökandens önskemål. En utredare behöver samtidigt vara lyhörd för att sökanden kan behöva begränsa sina önskemål på grund av individuella förutsättningar. Medgivandet ska inte vara mer omfattande än vad sökanden klarar av att hantera och ta ansvar för.

Det finns olika faktorer som talar emot eller kan tala emot lämplighet, bland annat:

- otillräckliga kunskaper och insikter om adoption, adoptivbarn och deras behov
- svårigheter att tänka sig in i föräldrarollen
- bestämda förväntningar på barnet

- orealistiska förväntningar på barnet eller adoptivföräldraskapet
- olika syn på barnuppfostran i ett par
- vilja att dölja adoptionen (för omgivningen och/eller barnet)
- svårigheter att hantera tankar om barnets biologiska föräldrar eller nätverk.

Sökandens föräldraförmåga

Den eller de som vill adoptera måste ha sådana personliga egenskaper och en sådan förmåga till samspel att ett adoptivbarns särskilda behov kan tillgodoses.[29] I utredningen av sökandens föräldraförmåga ingår att ta reda på sökandens individuella förutsättningar att tillgodose adoptivbarns behov.

2. Sökandens föräldraförmåga

Följande individuella förutsättningar att tillgodose adoptivbarns behov är särskilt viktiga:

- ålder
- fysisk och psykisk hälsa
- välgrundade beslut om adoption
- känslomässig tillgänglighet
- lyhördhet för anknytningsbeteende
- reflexiv förmåga
- känslomässig stabilitet
- god självtillit
- god bearbetning av egna svåra upplevelser, t.ex. infertilitet och andra förluster
- beredskap att söka och ta emot hjälp.

[29] Prop. 2003/04:131, s. 87.

Uppgifter från register m.m.

Uppgifter ur socialtjänstens register samt ur polisens misstanke- och belastningsregister bör hämtas in tidigt i utredningen.

Om sökanden har flyttat till en ny kommun under de senaste två åren bör sökanden uppmanas att komma in med ett utdrag ur socialtjänstens register från tidigare bosättningskommuner. Om sökanden inte vill medverka till detta kan det i sig vara ett observandum i den fortsatta utredningen. Som tidigare nämnts kan det finnas rimliga förklaringar, men frågan behöver tas upp med sökanden. (Läs mer i kapitel 11 Allmänt om socialnämndens handläggning, avsnitt Sekretess.)

Det är viktigt att informera sökanden om att socialnämnden i adoptionsärenden kan begära följande uppgifter från polismyndigheten:

- Uppgifter om brott som föranlett allvarligare påföljd än böter, från belastningsregistret enligt 11 § förordningen (1999:1134) om belastningsregister.
- Uppgifter om brott för vilket åtal har väckts, från misstankeregistret enligt 4 § förordningen (1999:1135) om misstankeregister.

Sökanden bör även uppmanas komma in med ett utdrag från Försäkringskassans register som visar eventuella sjukskrivningsperioder och eventuell sjukersättning eller aktivitetsersättning tio år tillbaka i tiden, samt ett utdrag som visar eventuella uppgifter om sökanden i Kronofogdens register.[30]

Noteringar i dessa register behöver diskuteras med sökanden som underlag för bedömningen *utifrån relevansen för föräldraförmågan*. Förutom brottets allvarlighetsgrad är det viktigt att tänka på om lämpligheten påverkas av brott som tyder på t.ex. impulsivitet, dåligt omdöme, brist på empati eller brist på respekt för integritet. Vissa uppgifter kan sakna relevans för lämplighetsbedömningen och då antecknas detta i journalen. Det kan exempelvis vara smärre förseelser som ligger långt tillbaka i tiden.

Utredaren bör endast beakta sådana registeruppgifter som är av betydelse för bedömningen om sökanden kan anses vara lämpad att adoptera.[31]

En viktig aspekt i en utredning som rör ett sökande par är om den andra parten är införstådd med eventuella uppgifter som finns i dessa register.

En del registeruppgifter kan i sig motivera ett avslag på ansökan om medgivande, och då behöver detta diskuteras med sökanden. Om sökanden väljer att inte dra tillbaka sin ansökan behöver det göras en komplett utredning.

Vad gäller uppgifter från Försäkringskassan, se avsnitt Fysisk och psykisk hälsa.

---

[30] HSLF-FS 2022:25
[31] HSLF-FS 2022:25

Det finns olika faktorer som talar emot eller kan tala emot lämplighet, bland annat:

- uppgifter om kriminalitet
- uppgifter i socialregistret som har betydelse för föräldraförmåga
- graverande uppgifter i Kronofogdens register.

Ålderns relevans för lämplighet

Vid lämplighetsbedömningen ska särskild hänsyn tas till bl.a. sökandens ålder, vilket framgår av 6 kap. 12 § SoL. I förarbetena sägs att avsaknaden av en övre åldersgräns i lagen ibland uppfattas som en otydlighet bland såväl utredare som beslutsfattare och inte sällan utgör det en svårighet i handläggningen av ärenden om medgivande att ta emot ett barn för adoption. I samband med adoptionsärenden kan det också finnas en viss benägenhet att se till de vuxnas intressen på bekostnad av barnens, vilket måste undvikas så långt som möjligt.[32] Hög ålder hos sökanden kan ur barnets perspektiv i sig vara ett tillräckligt skäl för att nämnden inte ska lämna ett medgivande.[33]

Utgångspunkten i resonemanget om en övre åldersgräns måste, enligt regeringen, vara det okända barnets bästa.[34]

Regeringen har uttalat att det centrala vid bedömningen är att föräldrar *under åtskilliga år framåt ska ha styrka och flexibilitet att möta barnets speciella behov*. Utredaren bör alltså kunna göra bedömningen att varje sökande för sig kommer att ha full föräldrakapacitet till barnet är myndigt. Med stigande ålder ökar risken för att drabbas av en svår sjukdom som i sin tur kan påverka möjligheten till ett gott föräldraskap. För äldre adoptivföräldrar ökar sannolikheten att hälsan sviktar och krafterna inte räcker till. Därtill är risken större för att nätverket runt familjen också är äldre. Det finns därmed en risk för att barnet inte får tillgång till nära släktrelationer med t.ex. mor- och farföräldrar.[35]

[32] Prop. 2003/04:131, s. 60.
[33] Prop. 2003/04:131, s. 61.
[34] Prop. 2003/04:131, s. 60.
[35] Prop. 2003/04:131, s. 61.

Även om det finns exempel i praxis på fall då även något äldre personer har bedömts lämpliga att adoptera har de riktmärken som anges i förarbetena uppfattats som en presumtion eller åldersgräns (jfr rättsfallet RÅ 2007 ref. 74), före lagändringarna som trädde ikraft den 1 september 2018. I Modernare adoptionsregler (SOU 2009:61) föreslås att medgivande inte får lämnas sökanden som har fyllt 43 år vid ansökningstillfället. I efterföljande förarbeten till lagändringarna uttalade regeringen att det var problematiskt att begränsa medgivanden till en specifik biologisk ålder. Regeringen uttalade att åldern bör bedömas mer nyanserat och utgöra en faktor bland flera vid en samlad bedömning av sökandens person och situation. En sökande måste rimligen kunna bedömas vara en lämplig adoptivförälder i det enskilda fallet, trots en i sammanhanget hög ålder. De andra faktorer som i dag ska beaktas särskilt, t.ex. hälsa, är sådana att de med nödvändighet inte kan bedömas på ett närmast schabloniserat sätt. Det avgörande bör vara om sökanden med beaktande av alla omständigheter bedöms ha förutsättningar att adoptera och därmed är lämplig.

Det har ibland förts fram att man skulle kunna acceptera en högre ålder på adoptivföräldrarna om de önskar adoptera ett äldre barn. I propositionen påpekade regeringen dock att ”…hög ålder hos barnet vid adoption är en riskfaktor som kräver extra kompetenta och starka föräldrar”. Äldre barn har vanligtvis hunnit leva under svåra förhållanden en längre tid och kanske varit med om flera separationer, vilket ställer stora krav på insatser av adoptivföräldrarna. Detta måste enligt förarbetena vägas in i lämplighetsbedömningen.[36] Regeringsrätten har i två avgöranden ansett att det inte att åldersskillnad mellan barn och sökande inte gav anledning att göra avsteg från riktlinjen om sökandens ålder.

Varje enskilt fall måste avgöras efter en sammanvägning av samtliga omständigheter i just det fallet. I enskilda ärenden kan det alltså finnas anledning att göra en annan bedömning t.ex. när det är ett par som ansöker om medgivande och en av sökandena är något äldre. Ett annat exempel är adoption av ett syskon. Ytterligare ett exempel är adoption av ett känt barn, exempelvis släktingbarn.[37] De exempel som nämns här är inte på något sätt uttömmande. Det är inte möjligt att ta upp alla omständigheter som kan bli viktiga i ett enskilt ärende.

I 4 kap. 5 § FB finns ett krav för lägsta ålder på den som vill adoptera. Den som vill adoptera ska ha fyllt 18 år.

Fysisk och psykisk hälsa

Vid lämplighetsbedömningen ska särskild hänsyn tas till bl.a. sökandens hälsotillstånd, 6 kap. 12 § SoL. Det är viktigt att den eller de som vill adoptera (båda sökande i ett par) har en så god fysisk och psykisk hälsa att de kan fungera fullt ut i föräldrarollen under adoptivbarnets hela uppväxt.[38] Bristande hälsa hos den ena parten kan således inte kompenseras av den andra. Skälet är att var och en för sig måste kunna ta ett fullt föräldraansvar, om den andra parten skulle bli sjuk eller avlida.

[36] Prop. 2003/04:131, s. 61.
[37] Prop. 2003/04:131, s. 87.
[38] Prop. 2003/04:131, s. 87.

Enligt förarbetena kan en prognos för hälsotillståndet ha avgörande betydelse för lämplighetsbedömningen. Det är inte möjligt att exakt ange när hälsotillståndet, såväl det fysiska som det psykiska, utgör ett hinder för ett medgivande. Men *det måste stå klart att sjukdomen eller funktionsnedsättningen inte påverkar möjligheten till ett gott föräldraskap för att ett medgivande ska kunna lämnas*. Samhällets stödinsatser för att kompensera de eventuella begränsningar som följer med sjukdomen eller funktionsnedsättningen måste vägas in i bedömningen. Utredaren ska, med barnperspektivet i förgrunden, väga in prognosen i helhetsbedömningen.[39] Det innebär att utredaren behöver beskriva vilket stöd sökanden kan komma att behöva och vad det innebär för ett adoptivbarn.

Det är viktigt att tidigt i utredningen samtala med sökanden om hälsofrågor, såväl fysisk som psykisk hälsa. Sökandens psykiska stabilitet och hälsa har särskild relevans för föräldraförmågan. Utifrån sin utbildning och professionella kompetens kan utredaren bilda sig en allmän uppfattning om sökandens psykiska hälsa och förmåga. Ibland kan utredaren konstatera att det behövs en mer ingående bedömning som ligger utanför utredarens kompetensområde.

Utredaren bör uppmana sökanden att lämna in följande dokument:[40]

- En hälsodeklaration och ett läkarintyg bör inlämnas så tidigt som möjligt under utredningen.
- Ett utdrag från Försäkringskassans register som visar eventuella sjukskrivningsperioder och eventuell sjukersättning eller aktivitetsersättning tio år tillbaka i tiden
- Ett specialistläkarintyg om sökanden har eller har haft en sjukdom eller en funktionsnedsättning som kan påverka ett föräldraskap, eller om det annars finns tveksamhet om sökandens fysiska hälsa. Läkaren bör ha specialistkompetens inom det aktuella medicinska området. Intyget bör skrivas på formuläret Adoption 2 Specialistläkarintyg.
- Ett utlåtande om sitt psykiska hälsotillstånd från en läkare med specialistkompetens i psykiatri eller från en legitimerad psykolog om tveksamheten gäller den psykiska hälsan eller en psykisk funktionsnedsättning. Utlåtandet bör skrivas på formuläret Adoption 3 Utlåtande från läkare med specialistkompetens i psykiatri/legitimerad psykolog.

Om utredaren, utifrån utlåtanden och läkarintyg, inte kan bedöma hur hälsotillståndet skulle kunna påverka sökandens lämplighet att adoptera bör utredaren hämta in ett utlåtande från Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga, sociala och medicinska frågor (Rättsliga rådet). Punkterna ovan utvecklas närmare nedan.

[39] Prop. 2003/04:131, s. 60 f.
[40] HSLF-FS 2022:25

Lämplighet utifrån fysisk hälsa och funktionsnedsättning

Att ta emot ett adoptivbarn är såväl fysiskt som känslomässigt krävande; barnets anpassning kan ta lång tid och bli mycket arbetskrävande för adoptivföräldrarna. Det kräver därför både fysisk och psykisk kapacitet.

Vid olika sjukdomstillstånd behöver utredaren utifrån barnets perspektiv bedöma konsekvenserna för den dagliga livsföringen, orken och föräldraförmågan, nu och på längre sikt, samt prognosen ur dessa aspekter.

Adoptivbarns bakgrund och situation innebär att man måste undvika att de kommer till familjer där adoptivföräldrarna på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning har svårigheter att *tillgodose barnets behov av anknytning, stabilitet, kontinuitet, närhet, omsorg, säkerhet och stimulans*. Det gäller exempelvis om sökanden behöver längre sjukskrivningsperioder eller sjukhusvistelser, medicinering med effekter och/eller bieffekter som påverkar sökandens kapacitet m.m.

Utredaren samlar således information genom samtal med sökanden, läkarintyg och eventuellt utlåtande, uppgifter från Försäkringskassan samt eventuellt intyg från arbetsgivare. Sedan ska utredaren i bedömningen av sökandens lämplighet väga in *hur eventuell sjukdom eller funktionsnedsättning kan påverka sökandens, familjens och ett eventuellt adoptivbarns dagliga liv nu och i framtiden*.

Om en sjukdom eller funktionsnedsättning kan ha betydelse för föräldraförmågan behöver utredaren få ett underlag i form av ett särskilt utlåtande om det medicinska tillståndet och prognosen från en läkare med relevant specialistkompetens. (Se blankett: Adoption 1 Beslutsunderlag/utredningsrapport.)

Vid behov kan utredaren (med sökandens samtycke) kontakta en intygsskrivande läkare för att få hjälp med tolkningen. Det gäller också för bedömningen om hur lång symtomfri period som kan behövas efter en allvarlig sjukdom för att man ska kunna anse att en person är frisk, tillräckligt återställd och har den ork som behövs.

Vid svåra bedömningar och tveksamhet kan utredaren, som nämnts, behöva ett utlåtande från Socialstyrelsens Rättsliga råd. (Se blankett: Adoption 8 Förfrågan till Socialstyrelsens rättsliga råd.)

Uppgifter om sjukskrivningar, sjukersättning m.m. från Försäkringskassan är ett viktigt underlag. Med uppgifter tio år tillbaka i tiden kan man se längre sjukskrivningar och samtala om orsaken till dem, men också se mönster eller upprepade sjukskrivningar som kan vara en indikation på fysisk eller psykisk skörhet, missbruk, förekomst av våld eller liknande. Vid tveksamhet kan utredaren be sökanden att även lämna in ett intyg om sjukskrivningar från arbetsgivare för att kunna se förekomsten av kortare sjukskrivningsperioder. Sökanden behöver inte ange syftet för sin arbetsgivare, men kan ändå ha rimliga skäl att inte vilja be om ett sådant intyg. Utredaren behöver då diskutera om det finns något annat sätt att få information som kan belysa eventuella tveksamheter.

För att ett medgivande ska kunna lämnas måste det således stå klart att en sjukdom eller funktionshinder inte påverkar möjligheten till ett gott föräldraskap.[41]

Bestående funktionsnedsättningar av olika slag måste bedömas från fall till fall. I bedömningen måste hänsyn tas till hur eventuella hjälpmedel kompenserar funktionsnedsättningen[42] liksom vilken hjälp och vilket stöd personen får. En betydande funktionsnedsättning kan vara ett hinder för möjligheten att tillgodose ett adoptivbarns behov. Sökanden behöver (i ett par var och en för sig) ha förmåga till en nära och kontinuerlig fysisk och psykisk kontakt med barnet samt kunna sörja för barnets behov av omvårdnad och säkerhet. Det framhålls särskilt i författningskommentaren att båda sökandena i ett par ska ha så god hälsa att de kan bedömas fungera fullt ut i föräldrarollen under adoptivbarnets hela uppväxt.[43]

Livsstilsfaktorers betydelse

Livsstilsfaktorer såsom rökning, fetma, riskbruk av alkohol och stressrelaterade symptom behöver bedömas utifrån en hälsosynpunkt med relevans för hälsorisker och (även framtida) föräldraförmåga. Sådana faktorer kan innebära att nämnden inte kan lämna ett medgivande, men det kan eventuellt stärka sökandens motivation att ändra sina vanor och återkomma för en ny medgivandeutredning när livsstilen ändrats.

Livsstilsfaktorer kan innebära risker för sökandens hälsa nu och i framtiden samtidigt som en sådan uppväxtmiljö kan innebära risker för ett barn.

Fetma (BMI[44] över 30, BMI över 35 räknas som sjukdom) innebär exempelvis en lång rad hälsorisker på sikt, samt generellt sett risk för en ytterligare snabbare viktuppgång än för normalviktiga.

Såväl fetma som undervikt (BMI under 18,5) kan bero på en ätstörning. Sådana ätstörningar kan ha en komplex bakgrund, men kan ofta ses som tecken på psykisk ohälsa. [5, 6] Detta behöver utredas särskilt och utredaren kan behöva ett underlag i form av ett specialistintyg (se nästa avsnitt).

Fetma kan också vara ett tecken på ohälsosamma levnadsvanor, dåliga kostvanor och ett extremt stillasittande liv, som i sig behöver bedömas i förhållande till barns behov och vad som är en lämplig uppväxtmiljö.

---

[41] Prop. 2003/04:131, s. 61.
[42] Prop. 2003/04:131, s. 60 f.
[43] Prop. 2003/04:131, s. 60 f och s. 87.
[44] Body Mass Index visar förhållandet mellan vikt och längd (vikten genom längden i kvadrat) och ger ett mått på om man är normalviktig, överviktig eller underviktig. De nämnda siffrorna anger WHO:s klassificering i undervikt, fetma och andra gradens fetma. Alla mått har sina begränsningar och en mycket vältränad person med stor muskelmassa kan ha ett högt BMI utan att vara överviktig. Ett annat sätt att mäta övervikt och fetma är att utgå från midjemått.

Socialnämnden kan besluta att ge medgivande till en sökande med sjukdom, sjukdomshistoria, funktionsnedsättning eller livsstilsfaktorer som kan innebära risker för hälsan. Då behöver dock sökanden vara förberedd på att barnets företrädare i utlandet kan ha en annan inställning till sjukdomen och funktionsnedsättningen, vilket kan innebära svårigheter att bli vald för att få ta emot ett barn, trots socialnämndens medgivande.

Det finns olika faktorer som talar emot eller kan tala emot lämplighet, bland annat:

- hög ålder, sjukdom, funktionsnedsättning, ständig värk eller livsstilsfaktorer som kan innebära nedsatt kapacitet och föräldraförmåga, i ett 20-årsperspektiv (dvs. tills barnet blir vuxet)
- livsstilsfaktorer som kan innebära en olämplig uppväxtmiljö för ett barn
- pågående långtidssjukskrivning eller sjukersättning
- tidigare långvariga eller återkommande sjukskrivningar som talar för risk för nya sjukskrivningsperioder
- funktionsnedsättning som innebär behov av omfattande assistans som kan störa eller hindra barnets anknytning till förälder.

Lämplighet utifrån psykisk stabilitet och psykisk hälsa

Adoptivbarn behöver psykiskt stabila föräldrar, med så stor egen trygghet att de har kapacitet att ta hand om ett barn som kanske är avvisande, ger svaga eller svårtolkade signaler samt väcker känslor av oro och osäkerhet.

Adoptivbarn har under hela uppväxten extra stora behov av föräldrarnas känslomässiga tillgänglighet, lyhördhet och stöd. Det innebär att adoptivföräldrar måste ha en sund och *god självtillit* och *känslomässig stabilitet* som gör att man kan tåla påfrestningar. Det handlar bl.a. om att inte vara rädd för starka egna känslor och att kunna möta starka känslouttryck från barnet på ett inkännande sätt. Detta ska dock inte förväxlas med att man har en orealistisk föreställning om sin förmåga, förnekar svårigheter eller hanterar känslomässigt krävande situationer genom att undvika att beröras.

Föräldrarna måste vara tillräckligt *lyhörda för barnets signaler samt uppfatta, förstå och ge gensvar utifrån barnets behov* för att adoptivbarnet ska kunna bygga upp en trygg anknytning. Detta kan ta tid, kräva mycket tålamod och vara psykiskt påfrestande, eftersom barnet kan vara svårt att nå eller förstå p.g.a. sina tidigare erfarenheter. Ibland gör barnet inga försök att ta kontakt och då måste adoptivföräldern aktivt och oförtröttligt erbjuda förutsättningarna för ett samspel. Om barnet upprepar sitt avvisande kan det vara smärtsamt och adoptivföräldrarna kan börja tvivla på om de verkligen klarar av och har kapacitet för föräldraskapet.

Ett barn som har vuxit upp i en miljö med starka påfrestningar och stress utvecklar ofta en ständig vaksamhet och misstänksamhet, och kan visa tendenser till att reagera aggressivt. Detta kan bero på att barnets anknytningsbeteenden ofta har avvisats eller negligerats, och barnet kan ha utvecklat en negativ bild av sig själv där han eller hon inte är värdig anknytningspersonens omsorg. [6]

Ett barn som uppfattas som lättirriterat kan väcka förälderns egen aggressivitet eller orsaka trötthet och leda till minskad lyhördhet hos föräldern. Samtidigt kan barn med besvärligt temperament också göra att en förälder tränar upp sin lyhördhet. [6]

Föräldraskapet blir självfallet svårare om man har en psykisk funktionsnedsättning, psykisk sjukdom, psykisk störning, psykisk sårbarhet, återkommande depressioner eller mer varaktiga tillstånd med ångest, tvångssyndrom eller psykosomatiska symtom, och det påverkar förmågan att tillgodose ett adoptivbarns specifika behov.

Detsamma gäller för personer med ett aktuellt eller tidigare missbruk eller andra självdestruktiva beteenden.

Om sökanden har eller har haft psykiska problem och/eller missbruk kan utredaren behöva ett expertutlåtande som underlag för sin bedömning. Det gäller även vid tveksamheter kring psykisk hälsa och stabilitet eller psykisk funktionsnedsättning.

Om det finns tveksamheter kring den psykiska hälsan eller en psykisk funktionsnedsättning bör sökanden uppmanas att lämna in ett utlåtande om sitt psykiska hälsotillstånd från en läkare med specialistkompetens i psykiatri eller från en legitimerad psykolog. Utlåtandet bör skrivas på formuläret Adoption 3 Utlåtande från läkare med specialistkompetens i psykiatri/legitimerad psykolog.

Trots utlåtanden och läkarintyg händer det att utredaren inte kan bedöma hur det psykiska hälsotillståndet skulle kunna påverka sökandens lämplighet att adoptera, och då bör utredaren hämta in ett utlåtande från Socialstyrelsens Rättsliga råd.

Det finns olika faktorer som talar emot eller kan tala emot lämplighet, bland annat:

- psykisk instabilitet och sårbarhet
- svag eller vacklande självkänsla
- långvarig antidepressiv medicinering
- allvarlig neuropsykiatrisk funktionsnedsättning
- riskbruk eller missbruk och annat självdestruktivt beteende
- våldsbenägenhet.

Förutsättningar för en god föräldraförmåga

Allmän föräldraförmåga innebär att man kan ge ett barn grundläggande omsorg, stimulans och vägledning, känslomässig tillgänglighet samt säkerhet.

Sökanden måste ha förutsättningar att tillgodose adoptivbarnets specifika behov som rör anknytning, sorgereaktioner över förluster, konsekvenser av eventuella traumatiska upplevelser och eventuella fysiska och psykiska skador och funktionsnedsättningar, otydliga signaler och destruktiva överlevnadsstrategier. Barnet kan också behöva särskilt stöd i språkutvecklingen samt stöd i utvecklingen av en identitet med dubbla tillhörigheter (till ursprungsfamilj och adoptivfamilj). De barn som är tillgängliga för internationell adoption är i dag dessutom generellt äldre än tidigare och/eller har funktionsnedsättningar. De har kanske i högre grad hunnit vara med om erfarenheter som väckt starka känslor av skräck, ilska och sorg utan att det har funnits någon vuxen till hands som de känt tillit till och som har kunnat hjälpa dem att hantera känslorna.

Forskningen kring barn och föräldrar, där barns utveckling gått i en icke önskvärd riktning, har lärt oss mycket om nödvändigheten av att föräldrar är tillräckligt känslomässigt tillgängliga för sina barn. [7, 8, 9] Graden av adoptivföräldrars lyhördhet samt barnets anknytning har visat sig ha betydelse för om adoptivbarn senare utvecklar svårigheter eller inte. [10] Forskning tyder på att adoptivbarn ibland får leva upp till alltför höga krav i förhållande till sina förutsättningar. [1] Därför är allmänna föräldraförmågor särskilt viktiga när det gäller adoptivbarn, såsom att se barnet som det är, att engagera sig i barnet på ett känslomässigt positivt sätt, att känna empati med barnet, att kunna låta egna behov stå tillbaka till förmån för barnets och att ha realistiska förväntningar på vad barnet klarar av. [11, 12]

Personliga egenskaper och förmåga till samspel

Vid utredningen av sökandens personliga egenskaper bör utredaren ta reda på, om sökanden har de förutsättningar som behövs för att kunna tillgodose ett adopterat barns särskilda behov samt om det finns riskfaktorer som är av betydelse för en bedömning av sökandens förmåga att tillgodose dessa behov.[45]

Sökanden måste ha förmåga att utveckla förståelse för och acceptera ett adoptivbarns faktiska och känslomässiga erfarenheter samt kunna underlätta för barnet att finna sig tillrätta och ge det möjlighet att utveckla en trygg anknytning. Betydelsefulla förutsättningar rör sökandens *egen anknytningshistoria, självkänsla, reflexiva förmåga, känslomässiga tillgänglighet samt förmåga att skapa och bevara nära relationer*. Alla dessa egenskaper och aspekter hör nära samman med varandra.

Sökandens anknytningshistoria

Kunskap om betydelsen av anknytning

[45] HSLF-FS 2022:25

Anknytning handlar om hur barnet utvecklar och bevarar förmågan att vända sig till vissa utvalda personer för att få trygghet och skydd när fara hotar. Barnets anknytningsbeteende ska aktivera förälderns omvårdnadssystem. Barnets anknytningsmönster till föräldern bygger på deras gemensamma samspelshistoria. Ett barn som vet att det kan lita på att föräldern är lyhörd och förutsägbar får en tilltro till sin egen förmåga att samspela med andra. Barnets tidiga inre arbetsmodeller av anknytning, dvs. en generaliserad förväntan på bemötande, kommer att påverka hur barnet möter nya människor utanför familjen. En inre arbetsmodell hjälper barnet att uppfatta och tolka händelser, förutsäga vad som kommer att hända och planera sitt handlande utifrån detta. Tidigare erfarenheter påverkar anknytningen i nya relationer, men uppdateras också genom erfarenheter i nya relationer. [6]

Om förälderns (eller en annan vårdares) bemötande av barnet är skrämmande och oförutsägbart kan barnet utveckla en desorganiserad anknytning, med risk för allvarliga konsekvenser för utvecklingen. [13]

Det finns ett samband mellan föräldrars berättelser om sina egna anknytningsrelationer och deras barns beteenden. Forskning visar att föräldrarnas egna inre arbetsmodeller kommer till uttryck i deras tillgänglighet för barnets behov, vilket i sin tur kan påverka hur barnets anknytning utvecklas. [13]

Föräldrars omvårdnad av sina barn har således att göra med hur de själva togs omhand när de var små och i behov av närhet och trygghet. [6] Även om föräldrarna haft en svår barndom kan de utveckla en trygg anknytning med hjälp av andra viktiga psykologiska personer. Här har en reflekterande förmåga visat sig vara en viktig positiv faktor. [7, 14, 15]

Vissa sökanden har vuxit upp med brist på lyhördhet och värme eller brist på tillit och förutsägbarhet, t.ex. i en miljö med omsorgsbrist, missbruk, våld eller psykisk sjukdom, och de kan då ha utvecklat en otrygg eller i värsta fall desorganiserad anknytning och ha svårt med nära relationer. Sättet att reflektera över och bearbeta en eventuell dålig omvårdnad kan dock ha betydelse för den omvårdnadsförmåga man själv utvecklar. En otrygg och framför allt desorganiserad anknytning tycks vara en riskfaktor för ångest, depression, självdestruktivitet och psykopatologi. [6] En desorganiserad anknytning är särskilt problematisk, när det gäller föräldraförmågan. Forskningen ger stöd för att en desorganiserad anknytning har samband med problem med nära relationer, negativ självbild, svårigheter att reglera känslor m.m. [16]

Anknytning

Alla barn mår bra av att ha föräldrar med så trygg anknytning som möjligt. Barn med svåra erfarenheter och brister i anknytningen är i särskilt stort behov av tillräckligt känslomässigt tillgängliga föräldrar [17] som själva har utvecklat en trygg anknytning och kan vara lyhörda för och uppmuntra barnets anknytningsbeteende. Viktiga komponenter i detta är känslomässig tillgänglighet och reflekterande förmåga. [7, 14]

Områden att samtala kring om anknytning

Sökandens *anknytningshistoria* har grundläggande betydelse för om sökanden kan bedömas vara lämpad att adoptera. För utredningen är det därför viktigt att ta del av sökandens beskrivning av och uppfattning om sin uppväxt och relation till föräldrar, syskon och eventuella andra viktiga omsorgspersoner, samt hur erfarenheterna påverkar sökanden som vuxen, sökandens syn på nära relationer och synen på föräldraskap.

Exempel på områden att samtala om är vilka personer som var viktiga för sökanden under uppväxten, en närmare beskrivning av förhållandet och närheten till dem samt av positiva och negativa erfarenheter. Vilken betydelse har det som beskrivs haft för sökandens utveckling och förhållningssätt till livet och andra människor? Utredaren behöver diskutera sökandens reaktioner och omgivningens stöd i samband med separationer från viktiga personer, andra förluster och svåra upplevelser. Beskrivningar av förhållandet till föräldrarna och andra viktiga personer efter uppväxten och i nuläget är andra betydelsefulla delar i utredningen. Hur ser sökanden i dag på sin uppväxt, på föräldrarna och deras handlande? Finns det något som hon eller han har omvärderat? Finns det något som sökanden själv vill göra annorlunda som förälder? Det viktigaste är inte vad föräldern varit med om utan hur han eller hon ser på och kan reflektera över sin egen livsberättelse i dag.

De särskilda instrument som finns för anknytningsintervju (AAI eller ASI) är inte utprövade för medgivandeutredningar. De används ändå för att utreda sökandens anknytningshistoria (och vad gäller ASI, den aktuella relationsförmågan). En anknytningsintervju kan ge ett värdefullt underlag, om utredaren har särskild utbildning för att göra en sådan.

Reflexiv förmåga

Reflexiv förmåga kan beskrivas som en förmåga att se på sig själv utifrån, att kunna betrakta, analysera och förstå sitt eget mentala tillstånd samt sina tankar, känslor och intentioner. Detta är en förutsättning för att förstå andras. [18]

En förälders förmåga att reflektera över sin egen inre värld har betydelse för förmågan att sätta sig in i hur världen kan te sig ur barnets perspektiv samt förmågan att förstå barnets känslor, att känslomässigt möta och ta hand om sitt barn, liksom att förstå sitt eget sätt att fungera i nuet. En förälder som kan reflektera över sin egen historia har bättre förutsättningar att också kunna ta barnets perspektiv, reflektera över och tolka vad som pågår i barnets inre, dess känslor, behov och önskningar, och att kunna hjälpa det genom sin inlevelse. Föräldern är då flexibel och öppen för att förändra synen på sig själv och kunna se realistiskt på sin föräldraroll utan att vara för kritisk eller förvränga den med olika försvar. [6]

Sökandens sätt att berätta om och beskriva sin uppväxt ger värdefull information om hennes eller hans reflexiva förmåga. Beteendet i samband med samtalet och sättet att tala om sina erfarenheter ger minst lika viktig information som vad som sägs, t.ex. om hon eller han undviker ögonkontakt när man talar om känsliga saker. Det är då viktigt med det logiska sammanhanget och konsekvensen i det som sägs, relevansen och tydligheten i beskrivningar och om personen kan ge fullständiga men ändå koncisa svar. [19] Det tyder på svårigheter om personen har problem att reflektera, svarar undvikande eller ensidigt och ger motsägelsefull eller knapphändig information om uppväxten och förhållandet till viktiga omsorgspersoner.

Frågor om självkänsla, identitet och sexuell läggning

Hur är sökandens självkänsla? Hur trygg känner sig sökanden i sin identitet, könsidentitet och sexuella läggning? Hur ser sökanden på personer med annan sexuell läggning än den egna? Hur skulle sökanden ställa sig till ett barn som så småningom visar sig ha en annan sexuell läggning än sökandens?

Även om acceptansen och respekten för olika sexuell läggning under de senaste decennierna har ökat markant, är samhället alltjämt präglat av s.k. heteronormativitet (heterosexualitet ses som norm och annan sexuell läggning som avvikande). Personer med homo- och bisexuell läggning möts fortfarande av fördomar, negativa attityder, negativ särbehandling och även trakasserier. [20] Diskriminering kan i sig påverka hälsa och välbefinnande negativt. [21]

Kriterierna i medgivandeutredningen är desamma, oavsett sexuell läggning. För personer med homo- och bisexuell läggning tillkommer dock vissa specifika frågor som rör hur omgivningens attityder påverkar familjerelationerna, vardagslivet, identiteten och självkänslan – vilket i förlängningen har betydelse för ett eventuellt föräldraskap. [22] När och för vilka personer kom sökanden för första gången ut med sin sexuella läggning och vad mötte det för reaktioner? Finns det personer i den närmaste kretsen som inte känner till sökandens sexuella läggning eller som har reagerat negativt? Hur har sökanden hanterat eventuella slitningar och konflikter kring detta? Hur hanterar sökanden homofobi och andra negativa reaktioner känslomässigt? Vad innebär detta i relation till ett eventuellt adoptivbarn?

Exempel på faktorer, vad gäller personliga egenskaper och förmåga till samspel, som talar emot eller kan tala emot lämplighet:

- dålig och obearbetad relation till egna föräldrar
- tecken på starkt otrygg eller desorganiserad anknytning
- svårigheter med nära relationer
- svårighet att stå ut med starka känslor
- vacklande självkänsla
- brister i empatisk förmåga
- brister i reflexiv förmåga
- osäkerhet kring identitet och könsidentitet
- svårighet att hantera konflikter och omgivningens reaktioner kring sexuell läggning.

Förluster och trauman t.ex. ofrivillig barnlöshet

Ett viktigt tema i utredningen är sökandens erfarenheter av kriser, förluster och trauman. Utredaren ska ta reda på hur sökanden har bearbetat sina känslor i samband med dessa upplevelser samt försonats med att det som hänt är en del i livserfarenheten, och om personen har kunnat gå vidare. Sökanden måste ha en *god förmåga att hantera svårigheter* i livet. Egna tidigare kriser och svåra upplevelser som är väl bearbetade kan vara en tillgång i föräldraskapet.

Föräldrar med egna svåra obearbetade upplevelser brukar oftare än andra feltolka barns signaler och reagera på dem med aggressivitet eller rädsla. Barnets starka känslor uttryckta i gråt eller klängighet kan väcka något till liv hos föräldern, som då reagerar på sin egen obearbetade upplevelse snarare än på barnets signal. Förälderns beteende blir oförståeligt och skrämmande för barnet. [6]

Det är också av stor vikt att sökanden har bearbetat den eventuella sorgen över att inte kunna få ett biologiskt barn.[46] Adoption får inte vara ett sätt att försöka reparera och bearbeta sorgen över infertiliteten. Ofrivillig barnlöshet innebär ofta också en svår påfrestning för individen och för förhållandet. Det kan t.ex. påverka självkänslan och den egna föreställningen om att kunna klara av att vara mamma eller pappa. Det är viktigt att tala med båda parter om hur de hanterar barnlösheten och deras eventuella besvikelse, hur den har påverkat de sökande och relationen dem emellan samt hur de bearbetat detta känslomässigt. Vad betyder det att inte kunna föra sina gener vidare, att inte kunna känna igen sina och partnerns egenskaper och utseende i ett barn? För vissa sökande kan det finnas andra skäl än biologiska till ofrivillig barnlöshet, som också kan vara smärtsamma och behöva diskuteras.

Ett adoptivbarn behöver komma till föräldrar som kan ägna sig åt det och ge helhjärtad uppmärksamhet medan barnet bygger upp tillit och anknyter till sina nya föräldrar samt finner sig till rätta i sin familj och miljö. Det betyder att adoptivbarnet inte ska behöva dela uppmärksamheten med ett nyfött biologiskt barn. Pågående IVF-behandling (in vitrofertilisering, provrörsbefruktning) är t.ex. inte förenlig med ett samtidigt adoptionsförfarande. Hur ser sökanden på att skydda sig för att undvika graviditet i samband med att det kommer ett adoptivbarn till familjen?

Sökande som har förlorat ett barn måste ha bearbetat och hanterat sorgen innan de inleder ett adoptionsförfarande.

För den som själv är adopterad kan ett adoptivföräldraskap väcka starka känslor och minnen från barndomen. Sökanden behöver ha bearbetat känslorna kring sin egen adoption, ha försonats med de förluster som den innebar och kunna känna glädje över det positiva som den fört med sig. Annars kan de egna erfarenheterna göra det svårare att leva sig in i och vara lyhörd för ett adoptivbarns behov.

[46] Prop. 2003/04:131, s. 87.

Även andra sökande kan ha svåra tidiga separationsupplevelser som inte har bearbetats känslomässigt. För dem kan mötet med ett adoptivbarn, som är extra känsligt i separationssituationer, aktualisera egna starka känslor som gör det svårt att vara lyhörd för barnets behov.

Det finns olika förluster eller andra faktorer som talar emot eller kan tala emot lämplighet:

- problem med att hantera svårigheter och kriser
- obearbetade svårigheter och kriser
- obearbetad sorg kring barnlöshet eller över ett förlorat barn
- obearbetad tidig förlust av en förälder.

Motiv till adoption

Frågor som rör motiven till adoption och förväntningarna på barnet är angelägna att ta upp i utredningen för att kunna bedöma sökandens lämplighet.[47]

Det är viktigt att sökanden känner sig trygg med sitt beslut att adoptera och anledningarna till detta. Det är dock naturligt att känna ambivalens inför ett beslut om adoption, precis som med andra betydelsefulla beslut i livet. Den som är medveten om ambivalensen har dock lättare att bearbeta den, till skillnad från den som förnekar sådana känslor.

Det är också viktigt att båda parterna i ett förhållande har en önskan att adoptera, att inte någon ställer upp för den andras önskemål eller påverkas av förväntningar från omgivningen. Det är naturligt att sökande i ett par inledningsvis kan ha kommit olika långt i sin beslutsprocess, men för ett medgivande är det viktigt att båda har en djup önskan om att adoptera. Annars finns det risk för att eventuella svårigheter med barnet kan skapa extra stora påfrestningar i förhållandet. Det finns flera viktiga frågor som utredaren kan ställa: Vem tog först upp frågan om adoption? Vilka eventuella tveksamheter finns eller har funnits? Hur har sökandena hanterat dem? Är det någon av parterna som är mer angelägen och pådrivande än den andra?

Det finns olika faktorer som talar emot eller kan tala emot lämplighet:

- önskan om barn som ett sätt att lösa andra problem eller behov
- stark eller obearbetad ambivalens till adoption som alternativ till biologiskt föräldraskap
- olika motiv till adoption hos parterna i ett par

[47] Prop. 2003/04:131, s. 87.

- någon som är starkt drivande.

Beredskap att söka och ta emot hjälp

Det finns en större risk för psykiska svårigheter bland adoptivbarn som grupp än bland andra barn. Forskning tyder på att adoptivföräldrar generellt söker hjälp lite senare än andra föräldrar vid svårigheter i föräldraskapet eller med barnen. I socialtjänstens utredning är de angelägna om att visa sin lämplighet och kapacitet som föräldrar för att få ett medgivande, och därför kan det vara svårt att senare tillstå att de har svårigheter.

Enligt förarbetena måste föräldrarna känna till möjligheterna att tidigt söka hjälp om svårigheter skulle uppstå.[48] Det är även viktigt att sökanden är öppen för att hon eller han som adoptivförälder kan behöva hjälp att stödja och stärka barnets anknytningsbeteende och med andra omsorgs- och föräldrauppgifter, såväl under adoptivbarnets första omställning som senare, t.ex. i samband med olika övergångar och utvecklingsskeden, inte minst i tonåren.

Utredaren bör därför undersöka sökandens tidigare erfarenheter av svårigheter och av att efterfråga och ta emot hjälp samt sökandens självkänsla.

Föräldraförmåga hos sökande som har barn

Om sökanden har barn sedan tidigare är sökandens *föräldraförmåga* i förhållande till barnet/barnen och deras situation och utveckling av central betydelse för bedömningen. Detta ger värdefull information om sökandens lämplighet för att ta emot adoptivbarn.

Hur har sökanden upplevt att bli förälder? Hur ser sökanden på sitt föräldraskap och på barnet/barnen? Vad har varit utmaningar och svårigheter i att vara förälder?

Om sökanden redan har *adoptivbarn*, hur har barnets anknytning och den ömsesidiga kontakten utvecklats? Hur kändes det när sökanden fick barnbeskedet och först mötte barnet? Vilka svårigheter har sökanden haft att hantera? Hur har barnet reagerat känslomässigt i olika situationer och hur söker barnet tröst? När har föräldern känt sig bekymrad respektive glad och stolt? Hur har barnets psykiska, fysiska, känslomässiga, sociala och språkliga utveckling varit? Har sökanden sökt hjälp vid eventuella svårigheter? Hur har sökanden löst praktiska frågor? Hur har omgivningen tagit emot barnet?

När det gäller *barn i tidigare förhållanden* är viktiga frågor i utredningen om förhållandet mellan förälder och barn, sådant som rör vårdnad, boende och umgänge, eventuella domar och överenskommelser samt orsaker till dessa, samarbete och eventuella konflikter med barnets andra förälder m.m. Många gånger kan ett samtal med den andre föräldern ge en bild av föräldraförmågan.

[48] Prop. 2003/04:131, s. 59.

Om sökanden redan har barn, bör utredaren hämta in uppgifter från barnhälsovård, förskola och skola.[49] (Se blanketter Adoption 10 Information till barnhälsovård och Adoption 11 Information till förskola/skola.)

Samtal med tidigare barn

Utredaren bör ta reda på vilken relation barnet har till sina föräldrar och hur samspelet mellan barnet och föräldrarna fungerar. [50] Det handlar bl.a. om barnets anknytning till föräldrarna samt om barnet har särskilda behov som kräver extra resurser av föräldrarna eller stöd och behandlingsinsatser. Detta kan bl.a. göras genom samtal med barnet, om det är lämpligt med hänsyn till dess ålder och mognad. Det gäller även barn från en tidigare relation och om barnet är i vuxen ålder.

Om det inte är lämpligt att samtala med tidigare barn behöver utredaren överväga vilka andra sätt det finns att hämta in information. Samtal med barn förutsätter vårdnadshavarens samtycke. Det kan ändå vara bra att ha med åtminstone någon av föräldrarna, särskilt i samtal med yngre barn. Samtalet får givetvis inte försätta barnet i lojalitetskonflikt med sina föräldrar eller på annat sätt innebära påfrestningar för barnet.

Samtalet med barnet handlar om barnets erfarenheter från uppväxten och dess inställning till eventuella adoptivsyskon. Utredaren ska bl.a. bilda sig en uppfattning om ett hemmavarande barns möjlighet att ta särskild hänsyn och ha extra tålamod om det kommer ett adoptivbarn till familjen. Samtidigt kan barn sällan sätta sig in i vad det innebär att få adoptivsyskon. Även vuxna barns inställning till att få adoptivsyskon är betydelsefull för det barn som eventuellt ska ingå i familjen. Förutsättningarna för goda syskonrelationer är en viktig fråga, men barnets inställning till syskon kan inte vara avgörande för bedömningen.

Adoption när det redan finns barn i familjen

Om det redan finns barn i familjen, *hur många barn* har sökanden kapacitet för? Ett adoptivbarn behöver ofta mycket mer av föräldrarnas tid och omsorg än biologiska barn. Hur många syskon är det rimligt att ett adoptivbarn ska dela sina föräldrars tid med? Orkar de befintliga barnen med ett adopterat syskon?

Tidigare adoptivbarns behov

Om det finns tidigare adoptivbarn i familjen är en viktig fråga hur det har gått för det barnet eller de barnen vad gäller anknytning, trygghet och samspel med föräldrarna. Svaren påverkar om och när det kan vara lämpligt att adoptera ett ytterligare barn. Eftersom det är individuellt för varje barn kan ingen bestämd tidsangivelse ges.

Hur länge har barnet eller barnen varit i familjen? Har de fått tillräcklig tid på sig att finna sig till rätta och utvecklat en trygg anknytning? Kan barnet eller barnen tänkas vara redo för ett adoptivsyskon som kräver mycket av föräldrarnas tid?

---

[49] HSLF-FS 2022:25
[50] HSLF-FS 2022:25

Familjehemsplacerade barns behov

Om det finns ett familjehemsplacerat barn i familjen är det viktigt att diskutera både vad detta skulle kunna betyda för ett eventuellt adoptivbarn och omvänt vad ett adoptivbarn skulle innebära för det familjehemsplacerade barnet. Det placerade barnet behöver också extra tid och omsorg men det ska kanske inte stanna i familjen. Finns barnet tillfälligt i familjen eller är det långtidsplacerat? Vad innebär det för det familjehemsplacerade barnet med dess särskilda behov om det kommer ett adoptivbarn som kan bli krävande och som blir en familjemedlem på andra villkor? Kontakt med den placerande kommunen kan ge information om sökandens kapacitet och möjlighet att ta emot ytterligare barn i familjen.

Det finns olika faktorer som talar emot eller kan tala emot lämplighet, bland annat:

- tecken på brister i sökandens relation till eller omsorg om tidigare barn
- tidigare barn som bedöms ha svårt att klara av att få adoptivsyskon som behöver mycket av föräldrarnas uppmärksamhet
- barn i familjen med behov av särskilt stöd och/eller svårigheter i familjen som kräver stor del av föräldrarnas ork och uppmärksamhet
- samarbetsproblem och konflikter kring tidigare föräldraskap.

Vilka barn är sökanden kvalificerad att ta emot?

Alla adoptivbarn kan anses vara *barn i behov av särskilt stöd* utifrån sina erfarenheter av separationer tidigt i livet, byte av anknytningspersoner och hela livsmiljön. Barn som har varit med om ytterligare påfrestningar kan ha särskilt omfattande behov av stöd och behöva *adoptivföräldrar med särskild kapacitet*. Allt fler barn har dessutom särskilda behov. Eftersom man aldrig kan veta på förhand vilka särskilda behov ett barn har måste utgångspunkten vara att sökanden behöver ha kapacitet för att kunna möta och hantera även omfattande behov på ett adekvat sätt. Om sökanden inte har dessa kvalifikationer behöver det framgå av medgivandeutredningen.

Forskning visar att hög ålder hos barnet vid adoptionen är en riskfaktor. [1] Äldre barn kan ha hunnit leva under svåra förhållanden en längre tid och kanske varit med om flera separationer. Ju äldre ett adoptivbarn är, desto troligare att det behöver särskilt stöd. Har sökanden kvalifikationer för det?

Har sökanden särskilda kvalifikationer för att ta emot ett barn som har någon känd funktionsnedsättning? Vilken beredskap finns hos sökanden för ett barn som så småningom visar sig ha en funktionsnedsättning? Om sökanden är inställd på att ta emot barn med en funktionsnedsättning, vilka är sökandens motiv till det? Är det en välgrundad önskan eller beror den på att detta ökar möjligheterna att bli vald som adoptivförälder? Utredaren behöver tillsammans med sökanden resonera kring vilka möjligheter sökanden har att avsätta extra mycket tid, vilka resurser sökanden har i sitt nätverk, hur sökanden ser på att söka professionell hjälp och om det finns sådan tillgänglig inom rimligt avstånd m.m. Vidare har frågor om bostaden och närmiljön betydelse för ett barn som kanske har rörelsehinder, allergier etc.

Adoption av syskonpar

En del sökande är positiva till att ta emot flera biologiska syskon samtidigt för adoption. Att ta emot flera barn samtidigt kan dock innebära speciella svårigheter och påfrestningar, särskilt då allt fler barn som lämnas för adoption har omfattande behov av stöd och hjälp. Vilka är skälen och vilken är realismen i sådana tankar och önskemål? Sökandenas förutsättningar för detta behöver utredas. Hur har tankarna kring ett syskonpar uppkommit? Vad tror sökanden är utmaningen med detta? Vad innebär det för barnen? Hur planerar sökanden för mottagandet av fler barn samtidigt? Har sökandena t.ex. tillräcklig barnerfarenhet sedan tidigare och erfarenhet av barn i olika åldrar? Har båda sökande möjlighet att vara föräldralediga för var sitt barn? Hur lång föräldraledighet har de möjlighet till?

Livsåskådning och religion

Utöver information som ska ingå i socialnämndens underlag finns det områden som behöver beskrivas om barnets ursprungsland önskar viss information för att kunna välja ut föräldrar till ett speciellt barn. Det kan handla om sökandens intressen och personliga egenskaper som inte direkt har med föräldraförmågan att göra samt livsåskådningsfrågor, trosuppfattning m.m. Olika länder har olika krav och förväntningar. I vissa fall krävs det att sökande har en kristen tro.

Utlandskontakterna önskar ofta en levande beskrivning av hur sökanden är som person, vilket förhållande de sökande i ett par har samt hur sökanden lever, för att kunna göra sig en bild av en potentiell förälder. Det finns ofta också förväntningar på information om hur sökanden, liksom släkten, ser på barnets ursprung, bakgrund och annorlundaskap samt hur man har tänkt sig att ta hand om barnet.

I vissa fall är också barnets biologiska mamma med och väljer adoptivföräldrar utifrån sådana beskrivningar.

Det förekommer att en utlandskontakt önskar komplettering av utredningsrapporten med särskilda uppgifter. (Läs mer i avsnitt Begäran om ändringar efterbeslut om medgivande och avsnitt Intyg.)

Värderingsfrågor

En beskrivning av sökandens religion och livsåskådning är många gånger viktig för myndigheterna och organisationerna i barnens ursprungsländer, och en sådan förväntas ingå i den skriftliga utredningsrapporten. Det finns vissa värderingsfrågor som också har relevans för socialnämndens lämplighetsbedömning.

Om sökanden är medlem i trossamfund, ideologiska sammanslutningar eller liknande är det viktigt att undersöka vilken betydelse detta har för sökandens värderingar, vardagsliv och syn på barnuppfostran. Det är bl.a. relevant att ställa frågor om sökandens syn på religionsfrihet och andra synsätt på livsfrågor, liksom sökandens önskan om att ett eventuellt barn ska omfatta samma värderingar.

Synen på mänskliga rättigheter, jämlikhet, kvinnors och mäns lika rättigheter, liksom synen på kyskhetskrav, frihetsbegränsningar och heder är andra värderingsfrågor som är viktiga att ta upp.

Sökanden kan komma från grupper eller kulturer där aga förespråkas eller där traditioner med barnäktenskap, arrangerade äktenskap eller kvinnlig könsstympning förekommer, och då behöver utredaren försäkra sig om att de tar avstånd från sådana uppfostringsmetoder och sedvänjor.

Sökandens inställning till barnpornografi och andra sexuella gränsöverskridanden är ytterst väsentliga aspekter i lämplighetsbedömningen, men tveksamheter i sådana avseenden är naturligt nog svåra att upptäcka genom direkta frågor. Det kan dock vara viktigt att i utredningen samtala om sökandens syn på barns och vuxnas sexualitet.

Det finns olika faktorer som talar emot eller kan tala emot lämplighet, bland annat:

- ideologisk eller religiös fundamentalism eller fanatism
- intolerant inställning till oliktänkande
- rasistiska värderingar
- fördomar om adoptivbarns bakgrund
- olika värdering av kvinnor, män och barn samt deras rättigheter
- otydliga värderingar kring eller accepterande av otillåtna sexuella handlingar.

Migrationserfarenhet och språk

För sökande som invandrat till Sverige finns specifika frågor som rör migrationsprocessen och integration som behöver belysas i utredningen, liksom kunskaperna i svenska språket.

En migrationsprocess innebär att bryta upp från sitt hemland och rota sig i ett nytt land och ett nytt samhälle. Det är en stor omställning som handlar om att bygga upp ett nytt liv, och det är mycket som man behöver börja om med. Under en period kretsar tankar och känslor ofta kring det man lämnat och oron och osäkerheten inför det nya. Det kan ta olika lång tid att finna sig till rätta, se framåt och ta till sig de möjligheter som den nya situationen erbjuder. I vissa fall stannar migrationsprocessen dock av och det blir svårt att gå vidare. [23]

Integrationen kan hindras av svårigheter att komma in på arbetsmarknaden, nya roller i familjen och kollisioner mellan egna och omgivande värderingar.

Det finns fördelar med att ett internationellt adopterat barn får adoptivföräldrar som talar barnets språk och har samma kulturella bakgrund, eftersom barnet får behålla sitt språk och lättare kan bevara och utveckla sina kulturella rötter och naturliga kontakter med ursprungslandet. Samtidigt blir Sverige barnets nya hemland.

Adoptivbarn behöver stabilitet samt föräldrar som känner sig till freds med tillvaron i Sverige. Sökanden måste därför vara klar med sin migrationsprocess. För att ett adoptivbarn ska kunna få stöd och vägledning in i samhället krävs dessutom att adoptivföräldrarna har *god kunskap om och känner sig hemma i det svenska samhället*. De måste kunna bejaka barnet när det tar till sig det omgivande samhällets värderingar. Annars riskerar adoptivbarnet att få ta på sig rollen som förmedlande länk och hamna i en lojalitetskonflikt mellan föräldrarna och det omgivande samhället.

Språkfrågor

För kontakten med omgivningen, inte minst förskola och skola, krävs också *goda kunskaper i svenska*. Om sökanden inte har lärt sig svenska kan detta vara en utgångspunkt för samtal om inställningen till Sverige och det svenska samhället, graden av integrering etc.

Ett barn som adopteras internationellt tvingas i regel byta språk när det kommer till Sverige (såvida inte adoptivföräldrarna talar barnets modersmål). De flesta adoptivbarn klarar att byta sitt modersmål till svenska utan svårigheter, även om det kan ta tid att komma ifatt språkmässigt. [24] Att tillägna sig två nya språk (svenska och ett ytterligare hemspråk) ställer dock stora krav och tar längre tid än att lära in ett språk. Det innebär också att barnet kan behöva extra mycket stöd. För att det ska vara rimligt att klara måste barnet troligen vara så litet att det inte hunnit komma så långt i sin språkutveckling. Det är dock inte ovanligt att ett adoptivbarn har brister i sin språkutveckling, för att det haft små möjligheter till relation, dialog och såväl språklig som känslomässig bekräftelse. [24] Att då komma till en flerspråkig familj kan ställa större språkmässiga krav än vad barnet har kapacitet för. Den tid som det tar att bli tvåspråkig (eller flerspråkig) måste också beaktas. Barn med ett svagt utvecklat första språk behöver betydligt mycket mer tid om det finns två språk i dess nya omgivning, samtidigt som det behöver både språklig och kulturell kontakt med båda språken. [25]

Sökande som talar mer än ett språk i hemmet behöver ha funderat över och förstå vilka påfrestningar detta kan innebära för ett barn, som bland andra omvälvande händelser fått bryta upp från sin invanda språkmiljö. Det betyder att ett adoptivbarn som kan komma ifråga helst ska tala ett av hemspråken eller vara så litet att det inte kommit så långt i sin språkutveckling. Vidare måste sökandena ha funderat över vilket det gemensamma familjespråket ska vara, hur barnet ska lära sig svenska samt hur sökandena ska stödja barnets språkutveckling. Vid behov kan utredaren rådgöra med logoped för att kunna diskutera saken och ge råd till sökandena samt få ett underlag för bedömningen.

Det finns olika faktorer som talar emot eller kan tala emot lämplighet, bland annat:

- liten kontakt med eller avståndstagande till det svenska samhället
- oavslutad migrationsprocess
- otillräckliga språkkunskaper för kontakter med förskola eller skola och för att vägleda barnet i samhället.

Förutsättningar i sökandens relation, nätverk och miljö

Faktorer att ta hänsyn till inom området ”familj och miljö” är nuvarande familjesituation, familjebakgrund, boende arbete och ekonomi samt socialt nätverk och integrering För att sökanden ska vara lämplig att ta emot adoptivbarn måste förutsättningarna nedan finnas i sökandens relation, nätverk och miljö.

3. Förutsättningar för adoption i sökandens relation, nätverk och miljö

Följande faktorer är särskilt viktiga:

- stabilitet i relationerna mellan sökande
- god förmåga att ge varandra ömsesidigt stöd
- god förmåga att klara påfrestningar och lösa konflikter
- goda relationer med nära anhöriga samt stöd från dessa för adoption
- kvalitet i vänskapsrelationer
- möjlighet till tillräckligt med stöd och avlastning i nätverket
- beredskap att hantera omgivningens synpunkter och reaktioner.

Förhållandet mellan de sökande

Om ett par ansöker om medgivande att adoptera bör utredaren ta reda på om de har en stabil relation.[51]

Ett par som adopterar bör leva i en *stabil relation*.[52] Ett adoptivbarn behöver komma till föräldrar som kan ge förbehållslös kärlek och som, om de är sambor, gifta eller ingått partnerskap, själva lever i ett kärleksfullt förhållande med ömsesidig respekt. Då kan de fokusera på barnet och är inte upptagna med svårigheter i sin relation. Förhållandet behöver vara stabilt så att det klarar de påfrestningar som ett adoptivföräldraskap kan innebära och så att risken för framtida separation är liten. Relationens stabilitet måste bedömas i varje enskilt fall – det går inte att ange några fasta tidsgränser eller andra kriterier.

[51] HSLF-FS 2022:25
[52] Prop. 2017/17:121 s. 177.

Därför är det viktigt med samtal om förhållandet mellan de sökande för att få en bild av förhållandets historia och *varaktighet* samt *tilliten* och förtroendet mellan parterna. Hur ser de sökande på varandra, hur interagerar och kommunicerar de? Vilken närhet har de till varandra, hur bra fungerar relationen och hur engagerade är de i den? Är någon mer beroende av den andra? Vad gör de tillsammans och var för sig? Har förhållandet utsatts för prövningar och hur har de klarat att lösa dem? Hur uppstår konflikter och hur hanterar de dem? Har de förmåga att gemensamt hantera svårigheter på ett konstruktivt sätt? Hur är fördelningen av roller och ansvar och hur fattas beslut? Hur stöttar de sökande varandra och möter varandras känslomässiga behov?

Är familjerelationerna varma, stödjande och uppskattande? Hur uttrycks och besvaras känslor i familjen? Vad uppskattar de sökande särskilt hos varandra och vad irriterar de sig på? Har de sökande god förmåga att anpassa sig till förändringar och vara flexibla? Vilka är relationens styrkor och svagheter? Hur kan ett adoptivbarn komma att påverka förhållandet? Har de sökande någon gång tänkt på separation? Vad har ändrats sedan dess? Vad skulle hända vid en eventuell separation?

Andra frågor som kan ge värdefull information är *tidigare nära relationer* och varför de upphört, vad sökanden lärt av det och vilken relation sökanden nu har till tidigare partner.

I gemensamma samtal kan utredaren se sökandenas *samspel* med varandra och i enskilda samtal går det att bedöma *samstämmigheten* mellan dem i väsentliga frågor. Ofta kan man indirekt få information om familjerelationerna genom samtal om barnlöshet, inställning till barnuppfostran, egna uppväxtförhållanden och hur man löser de praktiska frågorna i familjen m.m. Dessa samtal är minst lika viktig som de direkta frågorna om förhållandet.

Hur har samkönade par hanterat sin relation i förhållande till eventuella fördomar i sitt nätverk och i omgivningen? Vad betyder eventuella svårigheter med öppenhet om den sexuella läggningen för förhållandet och för ett eventuellt föräldraskap?

Det finns olika faktorer som talar emot eller kan tala emot lämplighet, bland annat:

- kortvarigt, oprövat eller instabilt förhållande
- mycket konflikter och/eller svårigheter att hantera konflikter konstruktivt
- tecken på kontroll, våld eller andra integritetskränkningar i förhållandet
- brist på ömsesidig respekt
- brist på ömsesidigt stöd
- brist på samstämmighet
- obalans i förhållandet
- brist på jämställdhet som kan bli en konfliktanledning.

Ensamstående sökande

I utredningen av ensamstående sökande finns en rad särskilda frågor om nära relationer som har relevans för en bedömning av lämpligheten. Syftet är att få en uppfattning om sökandens *förmåga och inställning till nära relationer* samt risken för att ett adoptivbarn ensamt kan komma att fylla sökandens behov av närhet.

Utredaren behöver ställa frågor om tidigare och nuvarande nära relationer till föräldrar, syskon, vänner etc., liksom om erfarenhet av tidigare partnerrelationer och varför de i så fall upphört, samt om tankar kring eventuella framtida relationer. Hur fyller sökanden behovet av vänskap och *känslomässigt stöd*? Vilka tankar har den sökande kring att hon eller han inte har en partner att bilda familj med? Är sökanden öppen för att i framtiden finna en livskamrat?

Om sökanden skulle träffa en partner – under väntetiden eller när barnet redan finns här – hur kan det påverka ett adoptivbarn samt möjligheten till sökandens helhjärtade engagemang i relation till barnet och dess behov?

Om sökanden inleder en fast partnerrelation efter beslut om medgivande är det en så stor förändring i personens förhållanden att det kräver utredning. Detta behöver utredaren informera sökanden om. (Läs mer i avsnitt Om någon tar till sig ett barn utan medgivande och avsnitt Utredning om mer väsentligt förändrade förhållanden.)

Det finns olika faktorer som talar emot eller kan tala emot lämplighet, bland annat:

- otillräckliga vuxenrelationer för känslomässigt stöd
- önskan om barn som ersättning för andra nära relationer
- oklarheter och tveksamheter kring en partner som inte deltar i ansökan om medgivande.

Socialt nätverk och social integrering

Adoptivbarnet ska inte bara få nya föräldrar, utan också känna tillhörighet till en ny släkt och ingå i ett nytt socialt sammanhang. Varje barn som adopteras behöver vara önskat och efterlängtat av fler än de blivande adoptivföräldrarna. Såväl par som ensamstående måste ha ett fungerande socialt nätverk som vid behov kan ge stöd till familjen.[53]

Kvaliteten på sökandens *vänskapsrelationer* har stor betydelse för bedömningen av sökandens förmåga att bygga upp och vidmakthålla nära känslomässiga relationer. Hur ser vänskapsrelationerna ut?

[53] Prop. 2003/04:131, s. 59.

Hur länge har de berörda känt varandra? Hur nära vänner är de? Hur ofta träffas de? Vilken tillit känner sökanden till olika vänner? Vilka kan sökanden tänka sig att vända sig till när hon eller han får svårigheter? Etc.

Har sökanden diskuterat adoption med sina egna föräldrar, syskon, släkt i övrigt och vänner? Vilken är *inställningen till den planerade adoptionen* hos blivande mor- och farföräldrar, sökandens eventuella syskon och andra viktiga personer i nätverket?

Det behövs en kartläggning av sökandens sociala nätverk och resurser för såväl bekräftelse och stöd i föräldrarollen som praktisk avlastning vid behov.

Utredaren bör undersöka, om det i sökandens sociala nätverk finns personer som har möjlighet att vid behov ge stöd och hjälp efter en adoption. Utredaren bör också ha samtal med några av de personer som ingår i nätverket[54], t.ex. i form av en nätverksträff. Centrala frågor att diskutera är bl.a. följande:

Vilken inställning har personer i nätverket till adoption i allmänhet och den planerade i synnerhet? Finns det en släkt och ett nätverk i övrigt som välkomnar ett eventuellt adoptivbarn och är berett att ta det till sig?

Är någon i nätverket tillräckligt engagerad för att seriöst erbjuda sig ta ansvar om sökandens skulle bli sjuk eller dö? (Frågan avser styrkan på engagemanget, och innebär givetvis inte att någon kan förbinda sig för ett sådant åtagande.) Har de personer som anser sig vara villiga att ställa upp någon insikt om adoptivbarns behov?

Särskilda frågor till ensamstående

När det gäller ensamstående sökande blir nyssnämnda frågor avgörande för deras möjlighet att ta emot ett adoptivbarn. Det är av särskild vikt att de har ett starkt nätverk och levande släktrelationer som kan bli ett eventuellt adoptivbarns livssammanhang utöver adoptivföräldern.

Ensamstående har inte samma möjlighet som sökande par att dela ansvar, vardagsbekymmer och glädjeämnen kring barnet med någon annan. Det finns inte heller någon att turas om med när barnet kräver extra mycket omsorg, i samband med nattvak, förälders sjukdom etc. Hur mycket stöd och avlastning är det realistiskt att sökanden kan få? Finns det någon som är beredd att träda in och ta ansvar som engagerad ”extraförälder”, såväl känslomässigt som praktiskt? Vänner kan ha en allmänt stödjande inställning, men det är något annat att faktiskt vilja och kunna träda in och hjälpa till när det behövs.

Hur tänker sökanden kring att möta ett barns frågor om varför det bara har fått en förälder och eventuella förebråelser mot sökanden för det? Har sökanden reflekterat över vad det betyder för ett barn att kanske känna oro för att förlora sin enda förälder?

[54] HSLF-FS 2022:25

En annan viktig fråga rör hur sökanden kan tillgodose barnets behov av goda förebilder och naturlig kontakt med personer av båda könen under uppväxten.

Sökandes integrering i samhället

Sökandens integrering i samhället är en viktig aspekt av alla utredningar. Det handlar om sökandens kunskap om och deltagande i samhällslivet samt graden av kontakter med grannar, arbetskamrater och den närmaste omgivningen.

Vissa är isolerade i subgrupper av olika slag och har liten kontakt med det omgivande samhället och dess värderingar – eller tar avstånd från dessa. De saknar då möjligheter att vägleda barnet in i samhället samt riskerar att försätta det i en mellanställning med lojalitetskonflikter och utanförskap.

Det finns olika faktorer som talar emot eller kan tala emot lämplighet, bland annat:

- nära vänner saknas
- brutna kontakter med föräldrar, syskon eller egna barn
- brist på stöd i nätverket
- avsaknad av någon i nätverket som är beredd att träda in extra mycket för stöd och hjälp, när sökanden är ensamstående
- negativ inställning till adoption hos viktiga personer i nätverket
- brist på kunskaper om eller kontakter med det svenska samhället
- avståndstagande till det omgivande samhället
- isolering, t.ex. i en etnisk, religiös eller ideologisk subgrupp.

Frågor då ansökan avser ett specifikt barn

I vissa fall rör utredningen ett medgivande efter ansökan om adoption av ett specifikt barn. Det är då ofta ett släktingbarn eller ett barn som sökanden på annat sätt har en relation till eller fått kontakt med. Det som skiljer dessa ärenden från generella adoptionsmedgivanden är just att barnet är känt och att det i någon mening redan finns en relation mellan barnet och sökanden. Utredningen ska då handla om sökandens lämplighet i förhållande till just det barnet, enligt 6 kap 12 § andra stycket SoL.

Samma områden är aktuella i medgivandeutredningen som för andra internationella adoptioner även om det finns anledning att lägga särskild vikt vid vissa frågor i utredningen och bedömningen (se nedan). I dessa ärenden är det också särskilt viktigt med tydlig information och att frågan om motiv till adoptionen tas upp.

Det kan också bli andra avvägningar i bedömningen av sökandens lämplighet, eftersom det specifika barnets situation och bästa behöver vägas in.

Sökandens arbete, ekonomi, boende och närmiljö

Frågor om sökandens *arbete, ekonomi, bostad och närmiljö* är viktiga utifrån vad sådana förutsättningar betyder för möjligheten att ta emot ett adoptivbarn och tillgodose dess behov.

Arbetstillfredsställelse och trygghet i arbetssituationen är viktiga förutsättningar för att inte arbetsrelaterade problem ska försvåra ett helhjärtat engagemang i ett adoptivbarn. Det är också viktigt med en ordnad och trygg ekonomisk situation. Samtidigt kan arbets- och bostadssituationen samt ekonomin hinna ändras innan det kan bli aktuellt att ta emot ett barn. Förändringar efter att ett medgivande lämnats kan räknas som mer väsentligt förändrade förhållanden som sökanden ska informera utredaren om. (Läs mer i avsnitt Om någon tar till sig ett barn utan medgivande och avsnitt Anmälan av mer väsentligt ändrade förhållanden.)

Ett hembesök ger möjligheter att se bostadssituationen och diskutera hur sökanden har tänkt lösa praktiska frågor i bostaden, samt vad närmiljön har att erbjuda i form av service till en barnfamilj. Man kan även ta upp vilka eventuella anpassningar som är möjliga om ett adoptivbarn skulle ha rörelsehinder eller allergier.

Om sökanden planerar att flytta behöver detta helst ske innan ett eventuellt barn har kommit. Särskilt i början behöver adoptivbarn stabilitet i tillvaron. Nya uppbrott och separationer måste i möjligaste mån undvikas för ett barn som nyligen upplevt detta i och med adoptionen och ankomsten till familjen.

Skulle sökanden planera att längre fram flytta till ett annat land måste detta också diskuteras med hänsyn till barnets språkutveckling. Det kan nämligen vara mycket påfrestande att börja lära sig svenska för att sedan avbryta detta och i stället lära sig ytterligare ett språk.

I de flesta fall torde det vara olämpligt att ett adoptivbarn kommer till en ny familj och ett nytt hem då familjen planerar att flytta till ett annat land. Det är också viktigt att förvissa sig om att en adoption skulle bli giltig eller möjlig att genomföra även i det land dit sökanden har för avsikt att flytta. (Läs mer i kapitel 2 Internationell adoption, avsnitt Sökande som bor utomlands.)

Det finns olika faktorer som talar emot eller kan tala emot lämplighet, bland annat:

- arbetslöshet eller osäker arbetssituation
- ekonomiska svårigheter
- brister i bostaden eller miljön i övrigt utifrån ett barns behov
- planer på att bo och/eller tillfälligt tjänstgöra utomlands efter barnets ankomst.

Referenter

Uppgifter om sökandens personliga egenskaper bör bl.a. hämtas in genom referenser från personer som sökanden själv hänvisar till.[55]

För att uppgifterna ska vara meningsfulla behöver det vara personer som känner sökanden väl och referenterna behöver ha egen erfarenhet av föräldraskap. Eftersom sökanden själv väljer referenter är det ofrånkomligt att de kan hamna i en lojalitetskonflikt om de skulle säga något ofördelaktigt om sökanden. Deras uppgifter är därför snarast att uppfatta som ett komplement och en eventuell bekräftelse av den information som utredaren får fram på annat sätt, och de kan inte i sig väga så tungt i bedömningen (såvida det inte talar emot sökandens lämplighet, för då behöver det utredas närmare).

Utredaren bör informera varje referensperson om att uppgifterna kommer att ingå i medgivandeutredningen. Uppgifterna bör hämtas in skriftligen och följas upp i ett fördjupande samtal med varje referensperson[56] eftersom ett sådant samtal kan ge mer nyanserad information.

Utredaren ställer fördjupande frågor utifrån de skriftliga beskrivningar som referenten lämnat. Följande frågor kan t.ex. vara relevanta:

- *Vad känner referenten till om sökandens erfarenhet av och kontakt med barn?* I vilka situationer har referenten sett sökanden tillsammans med barn? Hur fungerar sökanden i kontakten med barn? Hur ser referenten på sökandens möjlighet att klara av de krav och påfrestningar som det kan innebära att vara förälder till ett adoptivbarn? Vad är sökandens styrkor? Vad kan vara sökandens svagheter? Finns det något som kan ge anledning till oro?
- *Om det är ett par som gemensamt ansöker om adoption:* Anser referenten att förhållandet dem emellan är harmoniskt? Anser referenten att förhållandet dem emellan är stabilt? Finns det något i förhållandet som kan ge anledning till oro?
- *Om sökanden redan har barn:* Hur tycker referenten att sökanden är som förälder? Vad brukar förälder och barn göra tillsammans? Hur är förhållandet mellan förälder och barn? Hur är det t.ex. med förälderns förmåga till lyhördhet, gensvar och förståelse för barnets behov? Finns det något hos barnet eller barnen alternativt relationen till föräldern som ger anledning till oro? Finns det någon ytterligare information som referenten tror kan vara betydelsefull i sammanhanget?

Motiv till adoptionen

[55] HSLF-FS 2022:25
[56] HSLF-FS 2022:25

Socialnämndens bedömning av motivet

Utredningen bör ta upp och behandla motivet till adoptionen.[57] Om adoptionsplanerna avser ett specifikt barn kan det finnas olika skäl till att sökanden vill adoptera barnet, och dessa skäl kan i många fall skilja sig från dem som gäller för den som ansöker om att få adoptera ett okänt barn. I vissa fall är avsikten med adoptionen en annan än att skapa ett föräldra - barnförhållande, t.ex. att ge barnet en utbildning eller tillgång till svensk sjukvård och habilitering. Det innebär att frågan om sökandens motiv för adoption kan vara viktig ur flera perspektiv. Det ena är sökandens lämplighet som adoptivförälder till det aktuella barnet. Det andra är om en adoption överhuvudtaget är lämplig utifrån barnets behov av adoption.

Motiven vid släktingadoption

Vid internationella adoptioner av släktingbarn ska adoptionen kunna anses vara barnets bästa. Vid bedömningen av barnets bästa är det viktigt att tänka på att definitionen av ett barns bästa kan variera. Barnets vårdnadshavare kan exempelvis göra bedömningen att adoptionen ska ske eftersom barnet ska få en bättre framtid. En annan grund för adoption kan vara att sökanden är barnlös etc. I barnets hemland är det kanske inte ovanligt att så sker utan en formell adoption. Barnet har då också fortsatt tillhörighet till sina biologiska vårdnadshavare. De berörda kanske inte inser att en svensk adoption betyder att de formella banden med ursprungsfamiljen upphör.

Tänkbara frågor kan vara; Vilka är motiven till önskan om att adoptera det aktuella barnet? Vilka alternativ till adoption skulle kunna finnas för barnet? En annan viktig aspekt att belysa är vilken levnadssituation barnet har idag. Om barnet lever med sin biologiska familj och får sina basala behov tillfredsställda bör det presumeras att en internationell adoption inte är till barnets bästa.

Eventuella påtryckningar

Det är inte alltid säkert att sökanden verkligen vill adoptera. Ibland kan det handla om en vilja att hjälpa till eller rent av en känsla av att vara tvungen. Det kan hända att barnets släktingar i hemlandet eller sökanden genom adoptionen vill ge barnet bättre möjligheter till utbildning och bättre framtidsutsikter i Sverige eller, som nämnts, tillgång till sjukvård, habilitering etc.

Ibland är det den ena parten eller dennes släkt som har initierat adoptionen, och då kan den andra parten ha svårt att motsätta sig beslutet även om han eller hon är tveksam. I dessa fall kan det därför vara särskilt viktigt att noggrant utreda sökandens motiv till adoptionsplanerna.

Samtal bör hållas både med sökandena gemensamt och med var och en för sig.[58] I enskilda samtal finns möjlighet att försöka ta reda på vars och ens inställning, även om familjelojaliteten kan hindra en part som är negativ från att framföra sin uppfattning.

Hur har tankarna om adoption uppkommit och vem har tagit initiativ till att göra en ansökan? Hur samstämmiga är de sökande i ett par om önskan att adoptera? Hur skulle de agera vid en eventuell skilsmässa?

---

[57] Prop. 2003/04:131, s. 87.
[58] HSLF-FS 2022:25

Förhållandet mellan sökanden och barnet

Adoptionen ska vara till fördel för barnet, men det måste också finnas en särskild anledning till adoptionen med hänsyn till det personliga förhållandet mellan sökanden och barnet. En sådan anledning är att sökanden har uppfostrat eller vill uppfostra barnet. Det brukar uttryckas som att man har eller har för avsikt att skapa ett förhållande mellan förälder och barn. Hur är sökandens relation till det aktuella barnet? Vilka tankar har sökanden kring den framtida relationen om adoptionen blir av respektive inte blir av?

Socialnämnden kan komma fram till att avsikten med adoptionen är en annan än att skapa ett förhållande mellan förälder och barn, men det är ändå viktigt att sökandens lämplighet utreds utifrån de kriterier som gäller enligt socialtjänstlagen. Detta för att det ska finnas ett fullgott underlag för beslut i alla instanser.

Barnets behov och situation

Det är den utländska centralmyndigheten som bär huvudansvaret för att utreda barnets situation och behov, art 16 Haagkonventionen. Ett visst ansvar för att utreda barnets situation och behov vilar också på socialnämnden. Om sökanden vill adoptera ett känt barn ska socialnämnden nämligen genomföra en utökad medgivandeutredning. Det framgår av 6 kap 12 § 2 stycket SoL.

Utöver att sökanden ska vara lämplig måste sökandens lämplighet även prövas i förhållande till det enskilda barnet. Vid en adoption från andra länder är det inte särskilt reglerat vilka uppgifter om barnet som socialnämnden ska ta reda på. Av förarbetena framgår dock att sökanden normalt förväntas tillhandahålla underlag för bedömningen.[59] Om sökanden avser att genomföra en adoption som förmedlas av en auktoriserad adoptionssammanslutning och sökanden redan har haft kontakt med en sådan, kan det i vissa fall räcka att socialnämnden tar del av den sammanslutningens material för att bedöma om adoptionen kan antas vara till barnets bästa. Om sökanden avser att genomföra en enskild adoption, måste sökanden själv ta fram underlag, t.ex. i form av intyg och utredning från myndigheter i ursprungslandet.

Utredaren bör ta kontakt med barnet och barnets vårdnadshavare för att kontrollera att det finns samtycken till adoptionen. Svårigheten är emellertid att veta hur uppgifter från de olika källorna ska värderas och vad som verkligen går att få fram om barnets bästa. Barnet kan känna stark lojalitet med det beslut som fattats om dess framtid och vill eller vågar inte framföra sin egen önskan och uppfattning. I vissa fall har barnet såväl föräldrar som syskon eller andra som kan ta hand om det, och det har ingen egen önskan om att bryta upp ur sitt sammanhang. Det är dock ett väldigt viktigt utredningsområde. Bestämmelsen i 6 kap 12 § 2 stycket SoL syftar till att på ett så tidigt stadium som möjligt avstyra adoptioner som inte är till barnets bästa, t.ex. eftersom barnet har en fungerande familjesituation i hemlandet.

[59] Prop 2017/18:121, s. 176.

Lagstiftningen om medgivandeutredningar utgår från att barnet oftast är okänt, och när ett visst barn föreslås för adoption ska socialnämnden samtycka till att adoptionsförfarandet får fortsätta, 6 kap. 14 § SoL. Vid den prövningen ska nämnden ta ställning till om det finns förutsättningar för att genomföra adoptionen. Därför är det lämpligt att nämnden redan i sin utredning om medgivande tar hänsyn till om det finns omständigheter som kan innebära att adoptionen inte kan genomföras.

När ansökan avser ett släktingbarn anser socialnämnden ibland att det inte är lämpligt med en adoption eftersom barnet har släktingar i hemlandet. Socialnämnden behöver trots detta pröva sökandens lämplighet och inte avgränsa sig till en bedömning av om barnet ska anses vara tillgängligt för adoption. Om hemlandet är anslutet till Haagkonventionen ska den bedömningen enligt art. 16 göras av hemlandets myndigheter.

Frågor som kan ställas är:

- Vad vet sökanden om barnets situation?
- Hur ser barnets sociala sammanhang och nätverk i hemlandet ut?
- Vad vet sökanden om barnets inställning till adoption?
- Tror sökanden att barnet kan och vågar ge uttryck för sin egen önskan?

Avslutande samtal

För sökandens delaktighet i utredningsprocessen är det bra att kontinuerligt reflektera över vad som kommer fram i samtalen i medgivandeutredningen. Särskilt i samband med det sista samtalet med sökanden kan det vara lämpligt att göra en gemensam summering av vad som har kommit fram under utredningen samt reflektera över detta. Det ger också möjlighet att reda ut eventuella missförstånd.

Om det finns faktorer som talar emot ett medgivande som innebär att utredaren troligen kommer att föreslå avslag kan skälen till detta diskuteras, samt om det finns något som sökanden skulle kunna arbeta med att förändra, för att eventuellt kunna få ett medgivande vid en ny ansökan på sikt.

Det är en grannlaga uppgift att samtala med sökanden om riskfaktorer som kommit fram i utredningen, i synnerhet om sökanden är av en annan uppfattning än utredaren. Att lyfta fram barnets bästa, att adoptivbarn har en särskild sårbarhet och behöver en optimal situation samt att adoptivföräldraskapet kräver särskilda kvalifikationer kan vara en utgångspunkt.

En beskrivning av sökandens svaga sidor satta på pränt i en utredningsrapport kan naturligtvis i sig bli något som påverkar sökanden negativt – förutom att sökanden, om socialnämnden följer utredarens förslag, inte får medgivande att adoptera. Om utredaren kommer att begränsa medgivandet eller föreslå avslag och sökanden inte vill få detta utvecklat i skrift kan sökanden välja att dra tillbaka sin ansökan.

Om det finns vissa faktorer som talar emot, men utredaren ändå i en sammanvägning anser att sökanden är lämplig och lutar åt att föreslå ett medgivande, kan sökandens behov av stöd och förberedelse diskuteras.

Utredarens analys och bedömning

Medgivandeutredningen ska utmynna i en bedömning av huruvida sökanden är lämpad att adoptera. Utredarens sammanvägning och bedömning ska utgå från (det oftast okända) barnets bästa. Enligt barnkonventionen får inga andra intressen väga tyngre eller jämställas med barnets vid internationella adoptioner utan barnets bästa har i det här sammanhanget absolut prioritet. Vid tveksamhet kring lämpligheten som adoptivföräldrar ska utredaren föreslå att ansökan avslås.[60]

Bedömningsgrunder i lagen och förarbeten

Sökanden kan ha en mycket stark längtan efter att få bli förälder, och det måste bemötas med respekt och förståelse. Någon rättighet att få bli förälder finns emellertid inte, vare sig i lagstiftningen eller i internationella konventioner. Det (oftast) okända barnets behov ska sättas före de vuxnas längtan efter barn.

Medgivande får lämnas endast om den sökande är lämpad att adoptera. Beslutet bygger på en helhetsbedömning, men enligt 6 kap. 12 § SoL ska särskild hänsyn tas till sökandens kunskaper och insikter om adoptivbarn och deras behov, den planerade adoptionens innebörd samt sökandens ålder, hälsotillstånd, personliga egenskaper och sociala nätverk.

Enligt förarbetena ska lämplighetsbedömningen göras med beaktande av samtliga omständigheter som är avgörande för adoptionen. Regeringen konstaterar att det inte är möjligt att ge en uttömmande beskrivning av vad som ingår i uttrycket ”lämpad att adoptera”, men nämner några faktorer. Den eller de som ska adoptera måste ha sådana *personliga egenskaper* och sådan *förmåga till samspel* att adoptivbarnets särskilda behov kan tillgodoses. Den sökande ska ha *tillräckliga kunskaper och insikter om adoptivbarn och deras behov samt om innebörden av en adoption*. Ett par som adopterar bör också leva i en *stabil relation*. Det är vidare viktigt att den eller de som vill adoptera har ett *fysiskt och psykiskt hälsotillstånd* som medger att de var för sig kan fungera fullt ut i föräldrarollen under barnets hela uppväxttid. Såväl par som ensamstående måste vidare ha ett väl *fungerande socialt nätverk* som vid behov kan ge stöd till familjen. Det är av stor vikt att en eventuell *infertilitetskris har bearbetats* och att sorgen över att inte kunna få ett biologiskt barn kan hanteras tillfredsställande.[61]

Förutsättningar och riskfaktorer

Utredarens bedömning av sökandens lämplighet som adoptivförälder är således en helhetsbedömning, med sammanvägning av samtliga aspekter med relevans för föräldraförmågan. Den behöver utgå ifrån:

[60] Prop. 2003/04:131, s. 58.
[61] Prop. 2003/04:131, s. 87.

- vilka förutsättningar som tycks finnas för att ett adoptivbarn ska kunna få goda uppväxtvillkor
- om det finns riskfaktorer som talar emot detta.

Analys

Analysen av insamlat material är en process där underlaget stegvis gås igenom på ett medvetet och strukturerat sätt, utifrån en bedömning av *vad som talar* för ett medgivande, dvs. om nödvändiga förutsättningar finns, och *vad som talar emot eller kan tala emot* ett medgivande för adoption, dvs. olika riskfaktorer.

När det gäller det som talar emot eller kan tala emot är det en del i analysen att bedöma hur starka sådana faktorer är. Vissa riskfaktorer kan i sig vara tillräckliga för att sökanden inte kan anses vara lämplig och ett avslag föreslås. Andra riskfaktorer kan bedömas vara av mindre betydelse om de förekommer tillsammans med vissa goda förutsättningar. Flera riskfaktorer kan tillsammans ändå väga över så att risken bedöms vara för stor för att ett adoptivbarn inte ska kunna få sina behov tillgodosedda. Riskfaktorer kan också förstärka varandra. [36]

Då det gäller ett okänt barn måste man i bedömningen ta hänsyn till att det inte går att veta på förhand hur stora behov av särskilt stöd ett adoptivbarn kan ha – utgångspunkten är att sökanden måste ha kapacitet även för ett barn vars behov kan komma att ställa mycket höga krav på föräldern.

Om ansökan om medgivande gäller ett specifikt barn är det viktigt att undersöka barnets behov av nya föräldrar samt sökandens kapacitet (dvs. förutsättningar respektive riskfaktorer) i förhållande till vad som är känt om barnets specifika behov, liksom förhållandet mellan barnet och sökanden.

Saklighet

Det är komplicerat att analysera ett så omfattande material som informationen i en medgivandeutredning. Utredarens subjektiva uppfattning har alltid betydelse för den sammanvägning som ska göras. Det gör det extra viktigt att redovisa argumenten utifrån vilken relevans de har för sökandens föräldraförmåga. Om utredaren har en ”intuitiv känsla” som talar för eller emot lämplighet måste utredaren analysera, pröva och klargöra vilka faktorer som faktiskt skapar denna känsla och redovisa dessa.

Studier som undersökt logiken i beslutsprocesser har visat att människor ofta inte har så genomtänkta underlag för sina beslut. Sakligt irrelevanta skäl för beslut kan spela en stor roll i beslutsfattandet. [26]

Engelsk forskning inom socialtjänsten visar att utredare ofta har svårt att revidera sin uppfattning om klienter. [27] Tidiga intryck och uppfattningar kan vara svåra att ändra på, trots ny information. Det gäller för utredaren att vara medveten om sina eventuella förutfattade meningar, att kritiskt granska sina egna antaganden (såväl positiva som negativa) och att pröva vad som eventuellt kan tala för motsatsen.

Utredningsrapporten

Utredningsrapporten är ett beslutsunderlag både i Sverige och i utlandet och riktar sig till många läsare, med olika kunskaper och utgångspunkter – sökanden, myndigheter, juridiska ombud, domstolar, organisationer, barnhem m.fl. Se Socialstyrelsens föreskrift (SOSFS 2014:5) om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS för stöd.

Formella krav på innehåll

Utredningsrapporten ska enligt förarbetena redovisa hur det okända utländska barnets behov av en trygg uppväxt kan tillgodoses i det tilltänkta hemmet.[62] Såväl starka som svaga sidor hos sökanden måste beskrivas och bedömas. Utredningen bör också ta upp och behandla motivet till adoptionen och vilka förväntningar som finns på barnet, liksom hur sökanden ser på frågan om barnets rätt till information om sitt ursprung. Utredningen ska utmynna i en bedömning av om den eller de sökande är lämpade att adoptera. Det är angeläget att all relevant information analyseras och redovisas i utredningen och att förslaget till beslut motiveras.[63]

Handlingar som upprättas och gäller enskilda, ska begränsas till att innehålla uppgifter som bedöms vara tillräckliga, väsentliga och ändamålsenliga i förhållande till vad saken gäller.[64] Av de upprättade handlingarna ska det framgå vad som är faktiska omständigheter och händelser av betydelse och vad som är bedömningar. Dokumenterade händelser av betydelse ska även innehålla uppgifter om när händelsen inträffat. Av varje upprättad handling ska det framgå varifrån uppgiften kommer. Av handlingen ska det också framgå vem (namn, befattning eller titel) som har upprättat den och när det gjordes (år, månad, dag).[65] Av 11 kap. 6 § SoL framgår att dokumentationen ska utformas med respekt för den enskildes integritet. För att undvika missförstånd bör det framgå av dokumentationen att nämnden har kontrollerat med uppgiftslämnaren att muntliga uppgifter har uppfattats korrekt.[66]

Utredningen måste vara objektiv och uttryck eller syftningar som kan misstolkas bör självfallet undvikas.[67] (Läs mer i kapitel 11 Allmänt om socialtjänstens handläggning.)

Information till ansvariga i barnets ursprungsland

Utredningsrapporten utgör ett beslutsunderlag för socialnämndens beslut om medgivande, men den ska också vara ett fullgott beslutsunderlag för den utländska myndighet som ska välja föräldrar till ett visst barn.

---

[62] Prop. 2003/04:131, s. 58.
[63] Prop. 2003/04:131, s. 58.
[64] 4 kap. 1 § SOSFS 2014:5.
[65] 4 kap. 8 § SOSFS 2014:5.
[66] 5 kap. 1 § SOSFS 2014:5.
[67] JO 2001/02 s. 281.

Haagkonventionens art. 15 ålägger den ansvariga myndigheten, i Sverige är det socialnämnden enligt 3 § inkorporeringslagen, om den är övertygad att de sökande är behöriga och lämpade att adoptera, att sammanställa en rapport som innefattar följande:

- upplysningar om sökandens identitet
- behörighet
- lämplighet att adoptera
- bakgrund
- familjeförhållanden
- sjukdomshistoria
- sociala miljö
- motiv till adoption
- förmåga att ta på sig ansvaret för en internationell adoption
- uppgifter om vilka barn de skulle vara kvalificerade för att ta hand om.

Innehållet i utredningsrapporten

Medgivandeutredningen bör inför socialnämndens beslut sammanställas och dokumenteras i ett beslutsunderlag i form av en utredningsrapport. Den bör utformas i enlighet med blankett 1 beslutsunderlag/utredningsrapport.[68]

Utöver vad som följer av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:5) om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS bör utredningsrapporten redovisa samtliga de omständigheter som är av betydelse för helhetsbedömningen av om sökanden kan anses vara lämpad att adoptera.[69]

I beslutsunderlaget och utredningsrapporten presenteras det som är väsentligt när det gäller relevans för föräldraförmågan. Därutöver kan det som nämnts behövas ytterligare beskrivningar av sökanden i vissa avseenden, såsom en presentation till de ansvariga i utlandet.

[68] HSLF-FS 2022:25.
[69] HSLF-FS 2022:25.

Enligt Haagkonventionen ska centralmyndigheten i ursprungslandet sammanställa en rapport om ett barn som är tillgängligt för adoption, ta vederbörlig hänsyn till barnets uppfostran samt till dess etniska, religiösa och kulturella bakgrund m.m. I ursprungslandet ska det fastställas om den tänkta placeringen är till barnets bästa, framför allt på grundval av rapporterna rörande barnet och de tilltänkta adoptivföräldrarna, art. 16. Det är således viktigt att utredningsrapporten tjänar som vägledning i denna bedömning.

Utredningsrapporten bör även redovisa den information som kan vara av betydelse vid valet av föräldrar till ett visst barn, t.ex. sökandens fritidsintressen och livsåskådning.[70]

Det finns anledning att skilja mellan sökandens eventuella önskemål och förväntningar beträffande barnet och vilka barn som socialnämnden anser att sökanden är kvalificerad att ta hand om. Det behöver vara tydligt, både för de nationella beslutsinstanser som ska fatta beslut om medgivande och för de utländska instanser som ska välja föräldrar till ett barn, vad som är sökandens önskemål och vad sökanden anses vara kvalificerad för. (Läs mer i avsnitt Socialnämndens beslut och avsnitt: Begränsningar i ett beslut om medgivande.)

Strukturen för den skrivna utredningsrapporten enligt blankett Adoption 3 Utlåtande från läkare med specialistkompetens i psykiatri/legitimerad psykolog är följande:

- *Sökandens bakgrund, utbildning, arbete eller sysselsättning, intressen, livsåskådning, ekonomi, bostad, närmiljö m.m.*

Här tas upp både sådant som har direkt relevans för föräldraförmågan och sådant som ger utlandskontakten en bild av sökanden som person (hit hör t.ex. livsåskådningsfrågor och intressen).

- *Sökandens kunskaper, insikter och beredskap inför adoptivbarns behov.*

Hur har sökanden tagit till sig och förstått de olika delarna i föräldrautbildningen? Vilka förväntningar har sökanden på barnet? Hur kommer sökanden att förbereda sig och lösa praktiska frågor (med föräldraledighet m.m.)? Hur ser sökanden på barnets ursprung samt biologiska familj och barnets rätt till information om sitt ursprung? Här tas även upp eventuella önskemål som sökanden har om barnets ålder eller andra egenskaper hos barnet.

- *Sökandens fysiska och psykiska hälsa, ålder, personliga egenskaper och förmåga till samspel, motiv till adoption m.m.*

[70] HSLF-FS 2022:25.

Personliga egenskaper och förmåga till samspel handlar om sökandens uppväxt och anknytningshistoria, reflekterande förmåga, förmåga att etablera nära relationer, känslomässig tillgänglighet, självtillit, bearbetning av tidigare svårigheter och förluster, konfliktlösningsförmåga och värderingar. Om sökanden själv (eller den andra sökanden) har barn tar man upp sådana aspekter som barnets anknytning, relationen mellan barnet och föräldern eller styvföräldern samt föräldraförmågan. Här tas också upp sådan information ur registeruppgifter som har relevans för föräldraförmågan. Vidare tas här upp eventuella uppgifter om vilka barn som sökanden skulle vara kvalificerad att ta hand om. Det kan t.ex. vara en bedömning av om sökanden är kvalificerad att ta emot flera syskon för adoption samtidigt, om sökanden angett sådana önskemål.

- *Parförhållandet (för sökande par) samt tidigare förhållanden (gäller även ensamstående).*

I beskrivningen tas upp sådant som tidigare relationer, varaktighet och stabilitet i nuvarande relation, ömsesidig respekt, stöd, förmåga att lösa konflikter samt samstämmighet i motivet till adoption.

- *Nätverket.*

Här beskrivs sådant som socialt nätverk, social integrering, nätverkets inställning till adoption samt möjlighet till stöd och avlastning.

- *Utredarens analys och bedömning.*

Fokus i beskrivningen behöver ligga på förutsättningarna för att ett adoptivbarn ska få goda uppväxtvillkor samt vilka riskfaktorer som eventuellt talar emot detta, enligt utredarens bedömning.

En väl genomförd utredning genererar en stor mängd information om sökanden, i de löpande journalanteckningarna samt i minnesanteckningar, som ska vägas samman. En del av denna information saknar direkt relevans för lämplighetsbedömningen. Rapporten behöver ge en tydlig bild av sökanden, sökandens lämplighet för adoptivföräldraskap och grunderna för utredarens bedömning, dvs. inte göras alltför omfattande, men heller inte för knapphändig. Inget som är eller kan vara relevant för sökandens lämplighet som adoptivförälder ska undanhållas från dem som fattar beslut – i socialnämnden, eventuell domstol samt i barnets ursprungsland. Samtidigt är det viktigt att inte tynga rapporten med onödig information, i synnerhet uppgifter som kan väcka frågor i utlandet.

Utredaren bör endast beakta sådana registeruppgifter som har betydelse för bedömningen av om sökanden kan anses vara lämpad att adoptera.[71] Registeruppgifter bedöms ibland inte vara relevanta för föräldraförmågan, och då räcker det med en anteckning om denna bedömning i journalen.

[71] HSLF-FS 2022:25

Den sökande ska få ta del av innehållet i utredningen innan beslutet fattas. (Läs mer i kapitel 11 allmänt om socialtjänstens handläggning, avsnitt Dokumentation och avsnitt: Partsinsyn och kommunicering.)

Utredarens förslag till beslut

Om det är tveksamt huruvida sökanden är lämplig som adoptivförälder ska utredaren föreslå att ansökan avslås.[72] Alla faktorer som talar för respektive mot sökandens lämplighet måste lyftas fram, eftersom beslutsfattarna i olika instanser behöver ett fullgott underlag för att kunna fatta ett riktigt beslut.

Förslaget till beslut måste vara väl underbyggt samt sakligt, öppet och tydligt. Om förslaget är att avslå ansökan om medgivande behöver det motiveras utifrån barnets perspektiv, med tyngdpunkt på riskfaktorer och de förutsättningar för goda uppväxtvillkor som saknas. Ibland kan en sammanvägning av samtliga aspekter väga över för ett förslag till beslut om medgivande, trots vissa faktorer som skulle kunna tala emot, och då behöver motiven, avvägningarna och bedömningarna kring detta göras tydliga.

Utredarens *analys och bedömning* framgår av beslutsunderlaget och utredningsrapporten. Utredarens *förslag till beslut* bör inte tas med i utredningsrapporten, utan skrivas i ett separat dokument.

Socialnämnden (eller en domstol) kan besluta om medgivande trots att utredaren föreslagit avslag, och då behöver myndigheten eller organisationen i utlandet ha tillgång till utredarens bedömning samt underlaget för den. Utredningsrapporten kan inte formuleras om i efterhand, även om socialnämnden eller domstol lämnar medgivande trots utredarens förslag till avslag.

Om sökanden inte vill fullfölja utredningen

Under den tid utredningen pågår kan sökandens tankar kring adoption förändras och utvecklas. Utredningen kan i sig leda till ytterligare kunskaper och insikter om innebörden av en adoption och påverka sökandens inställning. Ibland kommer sökanden fram till att adoption inte passar henne eller honom. Det kan också inträffa förändringar i sökandens situation som leder till att sökanden inte längre önskar fullfölja sin ansökan om medgivande.

Sökanden kan också dra tillbaka sin ansökan efter besked om att utredaren kommer att föreslå avslag, för att eventuellt åtgärda vissa brister och sedan återkomma med ny ansökan, eller för att undvika att få sina styrkor och svagheter beskrivna i en utredningsrapport.

Om sökanden inte vill slutföra utredningen kan hon eller han återta sin ansökan. Ärendet avslutas därefter genom att det avskrivs. Om sökanden inte återtar sin ansökan måste nämnden ta ställning till om medgivande ska lämnas eller inte.

---

[72] Prop. 2003/04:131, s. 58.

Socialnämndens beslut

Det är socialnämnden som fattar beslut i ett ärende om medgivande att ta emot barn för adoption enligt 6 kap. 12 § SoL. Beslut om medgivande kan inte delegeras till enskild tjänsteman, 10 kap. 4 § SoL.

Sökanden ska underrättas om att hon eller han har rätt till företräde inför nämnden (eller genom ombud) innan deras ärende avgörs, 24–25 §§ FL och 11 kap. 9 § SoL.

Ett beslut om avslag ska motiveras enligt 32 § FL.

Om socialnämnden fattar beslut om att bevilja medgivande trots att utredaren har föreslagit att ansökan ska avslås, bör skälen till det bifallande beslutet utvecklas noga.[73] Vilka förutsättningar bedömer nämnden att det finns för att ett adoptivbarn kan få goda uppväxtvillkor? Hur kan dessa uppväga de riskfaktorer som enligt utredningsrapporten talar emot detta?

Om medgivande lämnas, bör sökanden få ett utdrag ur protokollet som visar detta samt en kopia av utredningsrapporten. Sökanden bör även få ett intyg om medgivandet som innehåller samma information som protokollet.[74]

Ett beslut om att lämna medgivande att ta emot ett barn för adoption bör innehålla information om att:[75]

- medgivandet upphör att gälla om barnet inte har tagits emot i sökandes vård inom tre år från det att medgivandet lämnades
- sökanden är skyldig att anmäla till socialnämnden om sökandens omständigheter ändras mer väsentligt under den tid medgivandet gäller
- socialnämnden ska, om det inte bedöms obehövligt, kontrollera om sökandens omständigheter har ändrats när ett barn inte har föreslagits för adoption inom två år från det att medgivandet lämnades
- sökanden behöver hämta in socialnämndens samtycke till att adoptionsförfarandet får fortsätta då ett visst barn föreslagits för adoption
- den som vill adoptera ett barn från utlandet ska anlita en auktoriserad sammanslutning för adoptionsförmedling
- om en auktoriserad sammanslutning inte ska anlitas så måste en ansökan om enskild adoption lämnas in till MFoF

[73] HSLF-FS 2022:25
[74] HSLF-FS 2022:25
[75] HSLF-FS 2022:25

- en ansökan om enskild adoption bör lämnas in så tidigt som möjligt efter det att socialnämnden har gett sitt medgivande och innan adoptionsprocessen i barnets ursprungsland påbörjas.

Sökanden kan överklaga socialnämndens beslut om att avslå ansökan, och om förvaltningsrätten i stället lämnar ett medgivande kan socialnämnden överklaga detta till kammarrätten. Sökanden har då fått ett giltigt medgivande, men kammarrätten kan efter sin prövning besluta att ändra förvaltningsrättens beslut. En rättsprocess kan dock ta lång tid, och i praktiken skulle sökanden kunna ta emot ett barn i sitt hem med medgivande från förvaltningsrätten (eller kammarrätten) medan frågan om medgivande fortfarande är under prövning (i kammarrätten eller Högsta förvaltningsdomstolen).

Om en förvaltningsrätt eller en kammarrätt lämnar medgivande efter ett överklagande måste nämnden överväga att begära inhibition om den överklagar domstolens beslut, dvs. att beslutet inte ska verkställas förrän det har vunnit laga kraft.

Begränsningar i ett beslut om medgivande

En sökande kan ha uttryckt särskilda önskemål om ett eventuellt barn. Det kan t.ex. gälla önskemål om ett specifikt namngivet barn, ett barn i en viss ålder eller från ett visst land. (Läs mer i avsnitt Särskilda önskemål om barnet). Man behöver dock skilja på vad som är sökandens önskemål om barnet och vad socialnämnden bedömer att sökanden är lämpad eller kvalificerad för. I vissa situationer kan medgivandet behöva begränsas för att sökandens möjligheter och föräldraförmåga är begränsad eller för att sökanden själv inte anser sig ha förutsättningar att ta hand om exempelvis ett äldre barn. Man behöver inte i onödan föra in begränsningar i ett beslut om medgivande eftersom det senare kan medföra problem. Ett exempel är då sökanden har medgivande att adoptera ett barn som ännu inte fyllt två år och det inte finns så små barn tillgängliga för adoption. (Läs mer i avsnitt Begäran om ändringar efter beslut om medgivande.)

Om sökanden trots detta har begränsat sin ansökan genom särskilda önskemål kan även beslutet om medgivande begränsas eller specificeras enligt önskemålen. Det gäller särskilt om man i utredningen har utgått från dessa önskemål, något som t.ex. kan vara fallet då sökanden vill adoptera ett släktingbarn.

En begränsning i beslutet om medgivande behöver inte vara sökandens önskemål. Socialnämnden kan exempelvis föra in det om ålderssammansättningen i sökandens familj innebär att ett barn bör ha en viss ålder eller om nämnden av andra anledningar finner skäl att begränsa medgivandet.

Man kan dock sällan veta vilka särskilda behov som ett adoptivbarn kan ha eller få och därför behöver sökanden i allmänhet ha tillräckligt med resurser för att ta emot barn som har ett omfattande behov av stöd och hjälp. Ibland har det nämligen förts fram att man skulle kunna acceptera en högre ålder på adoptivföräldrar som vill adoptera ett äldre barn. Regeringsrätten har dock i två mål inte ansett att en sådan ansökan är skäl för att göra avsteg från ålderskravet på sökanden.[76]

Giltighetstiden för medgivande

Ett medgivande att adoptera ett barn med hemvist utomlands upphör enligt 6 kap. 12 § SoL att gälla om inte barnet har tagits emot i hemmet inom tre år från det att medgivandet lämnades. Det är inte möjligt att förlänga giltighetstiden för ett medgivande med olika tidsgränser.

Ett medgivandes giltighetstid är följaktligen tre år, och om sökanden inte har tagit emot ett barn i sin vård inom den tiden, men fortfarande vill adoptera, måste sökanden ansöka om medgivande på nytt. Om förutsättningar finns för att lämna medgivande och nämnden fattar beslut om ett sådant, så gäller det nya medgivandet i tre år från det att medgivandet lämnades. Det innebär att sökanden måste uppfylla de krav och förutsättningar som finns för att anses lämpad att adoptera då den nya ansökan prövas. Att sökanden har haft ett medgivande tidigare innebär inte att det kan ställas andra eller lägre krav på lämplighet att adoptera vid en ny ansökan (t.ex. om sökanden anses ha för hög ålder). En ny medgivandeutredning innebär en ny bedömning och utredningen med bl.a. nya uppgifter från register, från hälso- och sjukvården samt förnyad kontakt med referenter.

Information om det fortsatta adoptionsförfarandet

Vid socialnämndens beslut om medgivande är det lämpligt att ge sökanden information om de fortsatta stegen i adoptionsförfarandet. På intyget om socialnämndens medgivandebeslut står att medgivandet upphör att gälla efter tre år och att sökanden är skyldig att under denna tid anmäla mer väsentligt ändrade förhållanden till socialnämnden. Vidare står det att sökanden ska hämta in nämndens samtycke till att adoptionsförfarandet får fortsätta när ett visst barn har föreslagits för adoption. Det betyder att sökanden måste anmäla till socialtjänsten när de har fått ett s.k. barnbesked. (För detta används blankett Adoption 13 Anmälan till socialnämnden.) Om sökanden inte har för avsikt att anlita en auktoriserad adoptionsorganisation framgår också av intyget att MFoF ska pröva om adoptionsförfarandet är godtagbart innan barnet lämnar det land där det har hemvist. En sådan ansökan bör lämnas in till MFoF så snart som möjligt och innan adoptionsprocessen inleds i barnets hemland. Detta för att undvika att en påbörjad adoptionsprocess behöver avbrytas i de fall då den sökande inte uppfyller kraven för enskild adoption.

[76] Regeringsrätten, 2007–05–22 mål nr 570–07 och 828–07.

Informationen handlar också om socialtjänstens uppföljning och sökandes möjlighet att få stöd under väntetiden, i samband med resan och efter att barnet anlänt. Väntetiden från medgivande till barnbesked kan ofta bli lång och känslomässigt påfrestande, och då måste sökanden veta att hon eller han är välkommen att vända sig till utredaren för stöd. Det kan ses som en förberedelse för att ett adoptivbarn ska få så goda förutsättningar som möjligt, när det väl kommer. (Läs mer i kapitel 10 Stöd till adopterade och deras familjer.)

Anmälan av mer väsentligt ändrade förhållanden

Under de tre år som ett medgivande gäller kan det inträffa förändringar som påverkar sökandens lämplighet som adoptivförälder.

Den eller de som vill adoptera skyldiga att anmäla till socialnämnden om deras omständigheter ändras ”mer väsentligt” enligt 6 kap. 13 § SoL.

Utredning om mer väsentligt ändrade förhållanden

Om något mer väsentligt förändras i sökandens förhållanden bör en kompletterande utredning göras, förutsatt att sökanden har ett aktuellt medgivande. En sådan väsentlig förändring kan t.ex. vara arbetslöshet, sjukdom eller ändrade familjeförhållanden.[77] Förändringar i familjen skulle t.ex. kunna vara graviditet, allvarliga konflikter i förhållandet, separation, nytt förhållande, dödsfall eller problem i förhållandet till tidigare barn.

Möjligheten till stöd och hjälp från nätverket är en viktig förutsättning för att ensamstående sökande ska få ett medgivande, eftersom det inte finns någon ytterligare förälder att dela ansvar och arbete med. Minskade möjligheter till stöd och hjälp är därför en omständighet som innebär att en ensamstående sökande kanske skulle ha fått avslag om situationen varit sådan då medgivandet lämnades.

Utredaren bör ta reda på om det fortfarande finns förutsättningar för medgivande eller om medgivandet ska återkallas enligt 6 kap. 13 § SoL.[78]

Ta emot ett barn utan medgivande

Ett medgivande ska ha beviljats innan barnet lämnar sitt hemland. Den skyldigheten gäller även om det i något fall skulle förekomma att barnet kommer till Sverige utan att socialnämnden har lämnat ett medgivande.[79] I sådana fall måste sökanden ansöka om medgivande även om barnet redan finns här i landet.

[77] HSLF-FS 2022:25
[78] HSLF-FS 2022:25
[79] Prop. 1979/80, s. 539.

Den som tar till sig ett barn utan medgivande kan dömas till böter om ett sådant medgivande krävs enligt 6 kap. 12 § SoL. Åtal får enligt 16 kap. 6 § SoL endast väckas efter medgivande av Socialstyrelsen. Det kan också innebära böter om någon låter föra ut ett barn från hemvistlandet, i strid mot bestämmelsen om att anlita en auktoriserad sammanslutning eller bestämmelsen att MFoF ska ha bedömt att förfarandet är godtagbart om det finns skäl till en enskild adoption, 15 § LIA.

Återkallelse av medgivande

Under väntetiden

Under väntetiden kan sökandens förhållanden ändras på ett sätt som innebär att förutsättningarna för medgivandet inte längre finns, och då ska medgivandet återkallas genom beslut i socialnämnden, 6 kap. 13 § SoL. Se även 10 kap. 4 § SoL om delegation. Ett medgivande ska återkallas om sökanden inte skulle ha fått ett medgivande om de nya omständigheterna varit kända eller aktuella då medgivandet lämnades.

När barnet tagits emot

Medgivandet kan återkallas även när barnet har tagits emot i hemmet, om det inte är förenligt med barnets bästa att stanna kvar. Väsentliga förändringar kan alltså framkomma när barnet har tagits emot i hemmet, men innan adoptionen är genomförd, och då ska socialnämnden bedöma vad som är förenligt med barnets bästa. Vid den bedömningen ska man ta ställning till det specifika barnets omständigheter och situation, vilket inte behövs om frågan om återkallelse blir aktuell i ett tidigare skede.

Det kan också komma fram omständigheter som visserligen var aktuella redan vid nämndens beslut om att bevilja medgivande, men som nämnden då inte kände till. Kammarrätten i Sundsvall har vid ett tillfälle återkallat ett medgivande sedan man fått veta att det fanns problem med umgänget mellan de sökande makarna och mannens dotter från en tidigare relation. Kammarrätten ansåg att problemen var sådana att de sökande skulle ha upplyst socialnämnden om dessa förhållanden. Med dessa uppgifter ansåg kammarrätten att det inte fanns förutsättningar för medgivande till adoption och återkallade medgivandet.[80]

Regeringsrätten har i ett mål funnit att det saknades skäl att återkalla ett medgivande. Målet gällde en fjortonårig flicka som under dryga sex år, med ett kort avbrott, hade varit familjehemsplacerat hos makarna som ville adoptera henne, och flickan ville själv stanna hos familjen.[81] Barnet hade redan tagits emot i sökandens hem och rätten tog därför hänsyn till barnets egen vilja och tiden som barnet redan bott tillsammans med sökanden. Socialnämnden hade återkallat medgivandet på grund av brister i makarnas kunskaper om barn och barns behov som nämnden inte kände till då de lämnade medgivandet.

[80] Kammarrätten i Sundsvall, mål nr 3067–05.
[81] RÅ 2006 not. 83.

Om ett medgivande återkallas avbryts adoptionsförfarandet. Det innebär att även ett beslut om samtycke förlorar sin betydelse utan att det behöver återkallas särskilt.

Om barnet behöver omplaceras

Ibland framkommer väsentliga förändringar efter att barnet har tagits emot i hemmet men innan adoptionen är genomförd, och då ska socialnämnden bedöma vad som är bäst för barnet. Om en fortsatt vistelse hos familjen inte är förenlig med barnets bästa kan medgivandet som nämnts återkallas.

Socialnämnden ska i första hand finna en annan adoptivfamilj för barnet, men under tiden måste man ta hand om barnet och placera det på ett lämpligt sätt, i enlighet med bestämmelserna i 6 kap. SoL eller LVU. [36]

Denna ordning stämmer överens med bestämmelserna i art. 21 i Haagkonventionen. Där framgår att nödvändiga åtgärder ska vidtas om det innan adoptionen ägt rum blir uppenbart att en fortsatt placering hos de tilltänkta adoptivföräldrarna inte är förenlig med barnets bästa. Detta kan t.ex. innebära att barnet tas från de tilltänkta adoptivföräldrarna och får en tillfällig placering. I samråd med centralmyndigheten i barnets ursprungsland ska en ny placering göras, med sikte på adoption, och om detta inte är lämpligt ska man ordna en alternativ långsiktig vård. En adoption ska inte genomföras förrän centralmyndigheten i ursprungslandet har informerats om de tilltänkta nya adoptivföräldrarna.

Överklagande av återkallelse

Ett beslut att återkalla ett medgivande kan överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, dvs. hos förvaltningsrätten som första instans.

Ett beslut om att återkalla ett medgivande gäller omedelbart. En förvaltningsrätt eller kammarrätt får dock förordna att dess beslut ska verkställas först sedan det vunnit laga kraft, 16 kap. 3 § SoL.

I samband med att socialnämnden överklagar rättens beslut att inte återkalla medgivande är det viktigt att överväga om nämnden ska begära att förvaltningsrättens beslut inte ska gälla omedelbart (inhibition). Domstolen kan då enligt 16 kap. 3 § SoL förordna särskilt om att beslutet inte ska gälla förrän det vunnit laga kraft, dvs. då beslutet inte längre kan överklagas.

Begäran om ändringar efter beslut om medgivande

Som redan nämnts kan begränsningar i ett beslut om medgivande få som konsekvens att det blir svårare för sökande att bli utsedda till föräldrar till ett barn för adoption. Det kan t.ex. vara en sökande med ett medgivande för att ta emot ett litet barn. Om det inte finns så många små barn tillgängliga för adoption kan det bli svårt att få möjlighet att bli förälder till ett så litet barn. Det är således viktigt att sökanden är införstådd med detta redan då ansökan görs. Samtidigt får sökanden naturligtvis inte påverkas att ansöka om något de inte är beredda eller har möjlighet att ta ansvar för.

Om ett beslut om medgivande innehåller en begränsning kan det förekomma att sökanden vänder sig till socialnämnden med önskemål om att få detta ändrat under den tid medgivandet gäller. En ny utredning och bedömning behöver då göras.

Intyg

Sökande som har ett medgivande kan vilja få med ytterligare information om sina kvalifikationer till utlandskontakten, t.ex. att sökanden kan anses vara lämpad att ta emot ett barn i en viss ålder eller ett barn med en funktionsnedsättning. I vissa fall kan socialnämnden utfärda ett intyg om detta.

Intyget är möjligt om det framgår av den tidigare utredningen och beslutet om medgivande att sökanden kan anses lämpad att adoptera barn i enlighet med de nya önskemålen. *Det förutsätter således att beslutet om medgivandet inte innehåller begränsningar som motsäger det nya önskemålen*. En sökande som har ett medgivande att ta emot ett barn som inte fyllt tre år kan inte få detta ändrat genom ett intyg om att få ta emot ett barn som är fyra år.

Ett intyg ändrar inget i det tidigare beslutet om medgivande, och det kan utfärdas av utredaren. Förutsättningen är dock att den aktuella frågeställningen tidigare är utredd av utredaren. *Medgivandets giltighet ändras inte.* Om socialnämnden inte utfärdar ett intyg, kan det inte överklagas av sökanden.

Ny ansökan

Det händer att socialnämnden inte kan utfärda ett intyg i enlighet med sökandens önskemål, t.ex. på grund av att beslutet om medgivande är begränsat på ett sätt som gör att medgivandet inte omfattar önskemålen. Då kan sökanden lämna in en ny ansökan om medgivande för att starta en ny utredning.

Om socialnämnden lämnar medgivande enligt ansökan blir det ett nytt slutligt beslut. Sökanden kan redan ha ett gällande medgivande och därför måste det tydligt stå att det nya beslutet ersätter det tidigare. I detta fall blir det ett nytt slutligt beslut med ny giltighetstid på tre år.

Om sökanden får avslag på sin nya ansökan är det ett beslut som kan överklagas. Det tidigare medgivandet fortsätter då att gälla under giltighetstiden, under förutsättning att sökandens omständigheter inte har ändrats på ett sätt som ska leda till att medgivandet återkallas. (Se vidare ovan i detta kapitel, avsnitt Återkallelse av medgivande under väntetiden.)

6. Samtycke till att adoptionsförfarandet får fortsätta

En sista avstämning

När sökanden föreslagits som adoptivförälder till ett visst barn, ska socialnämnden skyndsamt, och senast inom två veckor från det att sökanden har kommit in med en anmälan om detta, pröva om samtycke ska ges till att adoptionsförfarandet får fortsätta enligt 6 kap. 14 § SoL. Samtycket gäller då det specifika barnet. Prövningen är densamma oavsett om barnet som föreslås för adoption har sitt ursprung i ett land som är anslutet till Haagkonventionen eller inte. Det är däremot olika blanketter som ska användas eftersom det vid adoptioner från Haagländer måste framgå att prövningen har sin grund i Haagkonventionens art. 17 c. Aktuella blanketter finns tillgängliga på mfof.se.

Både barnets ursprungsland och sökandens hemland ska pröva om förutsättningarna för adoption är uppfyllda. Prövningen av ett eventuellt samtycke handlar om att bedöma sökandens behörighet och lämplighet att adoptera det specifika barn som sökanden föreslagits bli adoptivförälder till. I det här skedet måste det finnas starka och tydliga skäl för att stoppa adoptionen.

I det aktuella läget är både adoptivföräldrarnas och barnets förhållanden kända. Prövningen av sökandens lämplighet får i det här skedet framför allt inriktas på det som nu blivit känt om det föreslagna barnet. Det innebär bl.a. en kontroll av om sökandens medgivande att adoptera innehåller begränsningar, t.ex. om sökandens lämplighet enbart har prövats i förhållande till att adoptera ett barn i en viss ålder.

Om adoptionen ska genomföras vid en svensk domstol är det exempelvis viktigt att barnet har samtyckt till adoptionen innan barnet kommer till Sverige för att adopteras här. Ett barn som har fyllt tolv år får enligt 4 kap. 7 § FB inte adopteras utan eget samtycke (vissa undantag framgår av bestämmelsen). Om det av någon anledning inte går att få ett samtycke bör barnet inte adopteras till Sverige, och socialnämnden bör inte tillåta att processen fortsätter. Även barn som är yngre än tolv år har rätt att få sina synpunkter beaktade enligt 4 kap. 3 § FB. Barnet ska få sådan information att han eller hon förstår vad en adoption innebär. Informationen ska vara tydlig och anpassad efter barnets ålder och mognad. Begreppet ”åsikter” markerar att det inte krävs att barnet ger uttryck för en konkret vilja när det gäller frågan om en adoption. Även andra mer allmänna synpunkter från barnet ska beaktas och vägas in i den helhetsbedömning som ska göras. Någon bestämd åldersgräns finns inte för när barnets åsikter ska tillmätas betydelse. Även mindre barns åsikter bör normalt beaktas.

Bestämmelserna om barnets samtycke och rätt att få sina åsikter beaktade grundar sig i barnkonventionens art. 3 och 12. Detta innebär att dessa aspekter behöver beaktas även i de fall då adoptionen inte kommer avslutas i svensk domstol.

Om utredaren eller socialnämnden känner tveksamhet angående de rättsliga förutsättningarna kan man kontakta MFoF.

Sökanden bör kallas till ett personligt möte när ett visst barn har föreslagits för adoption och socialnämnden ska pröva om man kan ge samtycke till att adoptionsförfarandet fortsätter. I samband med utredningen gällande samtycket kan det komma fram att förhållandena har förändrats mer väsentligt och att det krävs en utredning för att ta reda på om detta innebär att medgivandet ska återkallas vilket framgår av 6 kap. 13 § SoL.

I samband med mötet finns också möjlighet att diskutera hur sökanden planerar att ta emot barnet samt funderingar kring resan och mötet med det barn sökanden ska bli föräldrar till. Nämnden kan också erbjuda sökanden ett förberedande samtal i utbildande syfte som har fokus på den tidigare föräldrautbildningen i förhållande till det barn sökanden nu ska möta. Om sökanden tackar nej till detta förberedande samtal kan det ändå vara bra om handläggaren förmedlar kontaktuppgifter till lokala råd, stöd och behandlingsinsatser som sökanden kan ha behov av när barnet anländ.

Det förekommer ibland att barnets företrädare i ursprungslandet vill ha ett särskilt intyg om att sökande anses lämpad att ta emot ett barn med en funktionsnedsättning. Ett sådant intyg förutsätter att den tidigare gjorda utredningen kan anses omfatta en sådan bedömning. (Läs mer i kapitel 5 Medgivandeutredning, avsnitt Begäran om ändringar efter beslut om medgivande.)

Samtycket ska lämnas inom två veckor, men den tiden får förlängas om det finns synnerliga skäl enligt 6 kap. 14 § SoL. Varken förarbeten eller praxis anger dock vad som skulle kunna vara sådana synnerliga skäl, men en förlängning bör vara aktuell om det finns allvarliga tveksamheter till att lämna samtycke och detta kräver en utredning. Tidsgränsen infördes för att adoptionsorganisationer i sina remissvar uttryckte en oro för att beslutet skulle dra ut på tiden och på så sätt försvåra eller äventyra adoptionen.[82] Detta skulle kunna få olyckliga konsekvenser för det aktuella barnet.

Samtycke eller avslag

Det är möjligt att delegera ett beslut om att ge samtycke till att adoptionsförfarandet får fortsätta till tjänsteman. För att uppfylla kravet på skyndsamhet kan det därför vara en fördel om den tjänsteman som har gjort utredningen även prövar om samtycke ska lämnas.

Avslagsbeslut får dock inte delegeras till tjänsteman, utan måste tas av socialnämnden eller med delegation till en särskild avdelning som består av ersättare i nämnden, t.ex. ett utskott vilket framgår av 10 kap. 4 § SoL.

Planering av uppföljning

[82] Prop. 1996/97:91, s. 62.

Som tidigare nämnts har socialnämnden ansvar för att tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas efter en adoption enligt 5 kap. 1 § SoL. Detta ansvar gäller efter att beslut om adoption fattats, oavsett om beslutet har fattats i barnets ursprungsland eller i svensk domstol.

Om barnet tas emot i sökandens hem innan det finns ett beslut om adoption är hemmet att betrakta som familjehem och socialtjänstens ansvar för stöd och uppföljning framgår av 6 kap. 7 § SoL. Enligt bestämmelsen ska socialnämnden medverka till att barnet får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden, verka för att barnet får lämplig utbildning samt ge dem som vårdar barnet råd, stöd och annan hjälp som de behöver.

I samband med mötet om samtycke till att adoptionsförfarandet får fortsätta bör utredaren informera sökanden om det stöd kommunen är skyldig att ge:

- enligt 6 kap. 7 § SoL innan beslut har fattats om adoption och
- enligt 5 kap. 1 § SoL efter att beslut om adoption har fattats.

Vid mötet kan det vara lämpligt att planera hur och när en uppföljande kontakt ska tas sedan barnet har tagits emot i sökandens hem. Överenskommelsen dokumenteras i en journalanteckning.

Vid samtycket finns viss information om det föreslagna barnet. Om barnet t.ex. har någon känd funktionsnedsättning innebär det att man redan i detta skede kan gå igenom vilket eventuellt behov av stöd som kan bli aktuellt.

Meddelande till barnhälsovården

I förarbetena tas upp att barnhälsovården har en viktig roll i att stödja adoptivfamiljen i ett tidigt skede, särskilt kring frågor som rör anknytningen, så att eventuella framtida problem kan undvikas.[83] Regeringen har konstaterat att barnhälsovården under senare år fått en allt viktigare roll när det gäller frågor om anknytning och har stor erfarenhet och goda kunskaper inom området. Ett sätt att stödja barn och föräldrar i ett tidigt skede kan enligt regeringen vara att ta fram särskilda omhändertagandeprogram för adoptivbarn.

Det finns en handbok inom barnhälsovården för adopterade förskolebarn, framtagen av en arbetsgrupp inom barnhälsovården. Enligt handboken kan barnhälsovården t.ex. ta kontakt med de blivande adoptivföräldrarna när socialnämnden lämnat samtycke. De blivande föräldrarna kan konsultera barnhälsovården före resan, boka in tid för hembesök m.m.[84]

[83] Prop. 2003/04:131, s. 66.
[84] www.rikshandboken-bvh.se (Barnhälsovård för adoptivbarn efter ankomsten).

Om barnet som föreslås för adoption inte har uppnått skolåldern bör utredaren be om sökandens samtycke till att barnhälsovården informeras. Blankett för detta syfte finns tillgänglig på mfof.se. Syftet är att barnhälsovården ska kunna välkomna de blivande adoptivföräldrarna, skapa kontakt och ge dem möjlighet att ställa frågor redan innan de hämtar barnet. Informationen lämnas till den barnavårdscentral som sökanden hör till eller väljer att tillhöra. De blivande adoptivföräldrarna kan naturligtvis själva ta kontakt med barnhälsovården om de föredrar det.

En informationsskrift som heter *Adopterade barn möter barnhälsovården* har tagits fram och finns att beställa eller ladda ner från mfof.se.

Begäran om samtycke för ett annat barn

Det förekommer att sökande, när de väl träffar barnet, inte längre vill adoptera det barn som samtycket gäller för. Barnet kan t.ex. ha en allvarlig sjukdom eller en omfattande funktionsnedsättning som de sökande inte vetat om.

Det kan i sådana situationer inträffa att myndigheten eller organisationen i barnets ursprungsland erbjuder sökanden att adoptera ett annat barn. Om sökanden vill adoptera ett annat barn ska nämnden samtycka till att adoptionsförfarandet får fortsätta med det nya barnet.

Det är viktigt att beakta hur sökanden har upplevt och hanterat det inträffade för att kunna avgöra om samtycke ska lämnas. Det innebär att sökanden behöver återvända till Sverige och träffa utredaren innan socialnämnden kan ta ställning till om det är lämpligt att fortsätta adoptionsförfarandet med ett annat barn.

Det inträffade kan även medföra att sökandens förutsättningar för att anses vara lämpad att adoptera har ändrats på ett sådant sätt att det behöver utredas om medgivandet ska återkallas.

När tilltänkta adoptivföräldrar fattar beslut om att inte ta emot ett barn kan de behöva stöd.

7. Socialtjänstens fortsatta ansvar

Information om praktiska frågor

Det finns en del praktiska frågor som socialtjänsten kan behöva informera blivande adoptivföräldrar om.

Folkbokföring

Sökanden ska låta folkbokföra barnet senast tre månader och en vecka efter ankomsten, enligt 26 § FOL. Detta görs vid ett personligt besök på ett valfritt servicekontor hos Skatteverket, 23 § FOL. Barnets pass gäller som legitimation.[85]

Föräldrapenning, barnbidrag m.m.

De blivande adoptivföräldrarna kan vända sig till Försäkringskassan för att ansöka om att få föräldrapenning, barnbidrag och underhållsstöd (för ensamstående) från det att de får barnet i sin vård. Frågorna regleras i 12–19 kap. socialförsäkringsbalken (SFB).

Läkarundersökning

Barn som adopteras från utlandet behöver läkarundersökas. Undersökningen bör helst ske inom 14 dagar efter barnets ankomst till Sverige. Syftena med hälsoundersökningen är bl.a.

- att uppmärksamma medicinska vårdbehov, särskilt smittsamma sjukdomar
- att introducera barnet i svensk barnhälsovård.

Hälsoundersökningen planeras i samråd med familjen så att barnets och familjens både kortsiktiga och långsiktiga behov tillgodoses.

Adoptionsbidrag

Vid en internationell adoption kan adoptivföräldrarna få ett adoptionsbidrag. Storleken på bidraget bestäms utifrån den genomsnittliga kostnaden för en adoption och kan därför ändras från år till år, 21 kap. 2 § SFB. Bidrag lämnas för barn som inte fyllt tio år när adoptivföräldrarna fick barnet i sin vård och endast för adoptioner som förmedlats av en sammanslutning som är auktoriserad enligt LIA. Bidrag lämnas inte för adoption av makes eller sambos barn enligt 21 kap. 5–6 §§ SFB. Adoptivföräldrarna måste ansöka om bidraget hos Försäkringskassan inom ett år från det att adoptionen blir giltig i Sverige enligt 21 kap. 3 § SFB.

Vad som gäller innan adoptionen är klar

Så länge adoptionen inte är klar betraktas familjen formellt som ett familjehem och socialtjänsten har ett uppföljningsansvar enligt 6 kap. 7 § SoL. Socialnämnden bevakar också att adoptionen fullföljs (se nedan).

Innan beslutet om adoption vunnit laga kraft finns inga juridiska band mellan de tilltänkta adoptivföräldrarna och barnet. Barnet har t.ex. inte någon arvsrätt efter de presumtiva adoptivföräldrarna innan det finns ett beslut om adoption. De blivande adoptivföräldrarna kan ändå försäkra sig om att barnet får ärva om de skulle avlida innan adoptionen är klar, genom att upprätta ett testamente till förmån för barnet och även skriva in barnet som förmånstagare i olika försäkringar.

[85] På Skatteverkets webbplats finns uppgift om var servicekontoren finns.

Socialtjänsten måste i dessa fall särskilt beakta att det kan behövas en ställföreträdare för barnet. Ibland har vårdnaden (genom ett beslut i ursprungslandet) överförts till de tilltänkta adoptivföräldrarna till dess att ett beslut om adoption gör dem till vårdnadshavare. I vissa fall kan ett beslut om adoption dock dra ut på tiden.

Från det att barnet har fått uppehållstillstånd – och därmed normalt sin hemvist i Sverige – kan bestämmelserna i 6 kap. 8a § FB om särskilt förordnad vårdnadshavare för barnet användas för att tillgodose barnets behov av representation. Det är socialnämnden som ska väcka talan eller anmäla behov av särskilt förordnad vårdnadshavare. Talan om särskilt förordnad vårdnadshavare väcks i tingsrätten.

I adoptionssammanhang skiljer man mellan stark och svag adoption. En adoption som är beslutad av svensk domstol är alltid stark. Den som har adopterats ska anses som barn till adoptivföräldrarna och inte som barn till sina tidigare föräldrar. Om en make eller sambo har adopterat den andra makens eller sambons barn, ska den som har adopteras anses som makarnas eller sambornas gemensamma barn, 4 kap. 21 § FB.

Ett adoptionsbeslut som fattats i barnets ursprungsland kan vara en svag adoption, beroende av ursprungslandets lagstiftning. En svag adoption har mer begränsade rättsverkningar och det kan t.ex. innebära att adoptionen kan hävas eller att vissa juridiska band finns kvar mellan barnet och den biologiska familjen. Om landet är anslutet till Haagkonventionen kan ett sådant beslut om svag adoption omvandlas till en stark adoption i svensk domstol, 5 § inkorporeringslagen. Beslutet om adoption kan i vissa fall meddelas i utlandet, men däremot blir ändå svensk lagstiftning tillämplig i sådana frågor som rör arv och vårdnad enligt 10 § LAIS.

Hembesök och uppföljning

Fram till dess att adoptionen är beslutad har socialnämnden enligt socialtjänstlagen samma skyldigheter gentemot adoptivföräldrarna och barnet som i förhållande till ett familjehem, 6 kap. 7 § SoL.[86] Dessutom ska socialnämnden tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas efter en adoption, 5 kap. 1 § SoL. Detta ansvar gäller efter att beslutet om adoption fattats, oavsett om det fattas i barnets ursprungsland eller i en svensk domstol.

Vid samtycket kan det vara lämpligt att planera hur och när en uppföljande kontakt ska ske efter att barnet har tagits emot i sökandens hem. I samband med ett sådant hembesök finns det möjlighet att följa upp hur samspelet mellan barn och adoptivföräldrar utvecklas och se om familjen behöver stöd och hjälp, samt hänvisa familjen till rätt instans vid behov som inte socialtjänsten kan tillgodose. (Läs mer i kapitel 10 Stöd till adopterade och deras familjer.)

[86] Till dess att adoptionen är genomförd ska familjen ingå i kommunens förteckning över barn som någon gång under året vistas i familjehem eller annat enskilt hem 7 kap. 1 § socialtjänstförordningen (2001:931), samt meddelas IVO se Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2003:15) om socialnämndens skyldighet att föra förteckning över barn som vistas i familjehem eller annat enskilt hem. Det betyder dock inte att familjehemsersättning utgår.

Socialnämndens bevakning av att adoptionen fullföljs

Det är viktigt att barn som vistas i Sverige har en företrädare som kan bevaka barnets rättigheter och ansvara för vårdnaden av barnet.

Om ett barn tas emot i föräldrarnas hem innan det finns ett beslut om adoption räknas det som en familjehemsplacering hos de presumtiva adoptivföräldrarna. När barnet kommer till Sverige måste socialnämnden, dvs. utredaren, därför ta reda på om det finns ett beslut om adoption som gäller här i landet.

I vissa fall ska beslutet om adoption fattas av svensk domstol efter att barnet har tagits emot i Sverige, och i andra fall ska MFoF godkänna ett beslut som fattats i ett annat land. I båda situationerna bör socialnämnden bevaka att sökanden ansöker om adoption eller om godkännande av MFoF. Socialnämnden bör även följa upp utgången av den prövning som domstolen eller MFoF gör i de fall de inte finns beslut om adoption.

8. Adoptionsutredning till tingsrätt

Som nämnts i kapitel 2 är det endast i vissa fall som tingsrätten prövar ärenden om internationell adoption. Det kan exempelvis vara i fall där lagstiftningen i barnets hemland kräver att adoptionsbeslutet fattas i mottagarlandet eller när ursprungslandet självt inte tillämpar adoptioner och därför inte har ett regelverk för detta. I dessa fall ska rätten uppdra åt socialnämnden att utse en utredare att genomföra en adoptionsutredning, enligt 4 kap. 14 § FB. I Socialstyrelsens handbok om nationell adoption finns vägledning om adoptionsutredningar i allmänhet. I detta avsnitt berörs främst det som är specifikt för adoptionsutredningar vid internationella adoptioner.

Uppdraget att genomföra en adoptionsutredning ska lämnas till socialnämnden i den kommun där barnet har sin hemvist. Om barnet inte har sin hemvist i Sverige, ska uppdraget lämnas till socialnämnden i den kommun där någon av sökandena har sin hemvist. Uppdraget att utse en utredare får delegeras till en anställd i kommunen. Utredaren ska utreda om förutsättningarna för adoption är uppfyllda och redovisa det som framkommit direkt till tingsrätten med ett förslag till beslut.

Utredningen bör inledas med att en utredningsplan upprättas utifrån de riktlinjer som domstolen har lämnat. Planen bör vid behov kompletteras och revideras. Om socialnämnden under de senaste tre åren har fattat beslut om att lämna ett medgivande till att ta emot ett barn för adoption enligt 6 kap. 12 § SoL kan utredningen som låg till grund för beslutet om medgivande även ligga till grund för adoptionsutredningen. Även någon annan utredning från socialnämnden eller från barnets ursprungsland kan ligga till grund för adoptionsutredningen. I dessa fall kan uppgifterna från de befintliga utredningarna behöva kompletteras och adoptionsutredningen därför bli mer omfattande. Syftet är att det ska finnas ett komplett underlag för domstolens bedömning.

Efter genomförd utredning ska utredaren redovisa vad som framkommit för tingsrätten och lämna ett förslag till beslut, 4 kap. 15 § andra stycket FB. Förslaget till beslut bör vara väl motiverat med resonemang kring hur barnets bästa har bedömts i det enskilda fallet. Om det finns omständigheter som talar emot det föreslagna beslutet, bör utredaren redovisa dessa.

Utredningsområden

Det grundläggande kravet för adoption av ett barn är att adoptionen ska vara lämplig utifrån barnets behov av en adoption och sökandens lämplighet. Barnets bästa ska ges störst vikt vid bedömningen. Om socialnämnden tidigare har gjort en medgivandeutredning behöver utredaren följa upp de aktuella förhållandena i och med adoptionsutredningen. Om det inte finns någon tidigare medgivandeutredning behöver utredaren undersöka samma förutsättningar och riskfaktorer som för en medgivandeutredning, så långt det är möjligt inom de tidsramar som anges av domstolen.

Utredningen ska bland annat innehålla uppgifter om sökandens kunskap och insikt om adoption och adoptivbarns behov, sökandens fysiska och psykiska hälsa, sökandens föräldraförmåga (t.ex. personliga egenskaper och förmåga till samspel) samt förutsättningar i förhållandet (hos sökande par) och i nätverket.[87]

Vid utredningen av barnets behov av adoption bör utredaren undersöka barnets hem- och familjesituation samt möjliga alternativ till adoption. I det fall barnet redan befinner sig i Sverige bör utredaren begära in uppgifter om barnet från barnhälsovård, förskola och skola. Utredaren bör begära in intyg eller utredning om barnets situation och behov av adoption från sökanden. Utredaren kan också hämta in information om barnets situation från andra personer i dess omgivning och när det är lämpligt från barnet själv. Om utredaren bedömer att det finns anledning att kontrollera en uppgift som lämnats från exempelvis myndigheter i ursprungslandet, bör utredaren själv eller genom svensk utlandsmyndighet ta kontakt med myndigheter i ursprungslandet.

[87] Se prop. 2017/18:121, s. 99.

Utredaren ska alltid försöka klarlägga barnets och föräldrarnas inställning, enligt 4 kap. 15 § FB. Barn som fyllt 12 år måste själv samtycka till adoptionen för att den ska kunna komma till stånd, 4 kap. 7 § FB.[88] Även yngre barn har rätt att framföra sina åsikter. Det finns därför inget undantag från skyldigheten att försöka klarlägga barnets inställning, baserat på vad som utredaren bedömer lämpligt. Däremot är det viktigt att klarläggandet av barnets inställning sker med respekt för barnets integritet och självbestämmande. Ett barn som av någon anledning inte vill framföra sina åsikter ska respekteras. Utredaren bör i samtal med barnet lämna sådan tydlig information att barnet förstår vad adoptionen och ett samtycke till den innebär. Informationen bör anpassas efter barnets ålder och mognad. Barnet bör i samtalet ges möjlighet att förmedla sina åsikter och inställning till adoptionen. Om det inte är möjligt att tala direkt med barnet, bör utredaren hämta in uppgifter från personer i barnets omgivning eller från dokumentation över vad barnet tidigare har framfört. Om det redan finns ett lämnat samtycke från barnet i ärendet, bör utredaren bl.a. undersöka omständigheterna kring hur samtycket lämnades samt om barnet har fått sådan information att samtycket kan godtas.

Utredaren bör i samtal med barnets föräldrar (vanligtvis biologiska föräldrar) undersöka deras inställning till adoptionen. Om barnets föräldrar även är vårdnadshavare för barnet, bör utredaren informera föräldrarna om vad adoptionen och ett samtycke till den innebär. Om det redan finns ett samtycke i ärendet, bör utredaren bl.a. undersöka omständigheterna kring hur samtycket lämnades samt om föräldrarna har fått sådan information att samtycket kan godtas.

Om sökanden redan har barn, bör utredaren hämta in uppgifter från barnhälsovård, förskola och skola. Utredaren bör beskriva barn och föräldrarelationen och hur samspelet med föräldrarna fungerar. Detta kan bl.a. göras genom samtal med barnet eller barnen, om det är lämpligt med hänsyn till ålder och mognad. Om sökanden inte har följt det regelverk som gäller vid internationell adoption, bör utredaren ta reda på anledningen till det

Planering av uppföljning

I samband med yttrandet bör utredaren informera sökanden om det stöd som kommunen enligt 6 kap. 7 § SoL är skyldig att ge *innan* beslut har fattats om adoption och om det stöd som kommunen enligt 5 kap. 1 § p. 9 SoL är skyldig att ge *efter* att beslut om adoption har fattats. Om det inte gjorts tidigare kan det vara lämpligt att planera hur och när en uppföljande kontakt ska tas sedan barnet har tagits emot i sökandens hem.

[88] Se även prop. 2017/18:121, s. 73 f.

9. Socialtjänstens uppföljning av barnets situation

Socialtjänsten har ett ansvar för att adoptivfamiljen får det stöd och den hjälp som den kan ha behov av sedan adoptionen genomförts, 5 kap. 1 § SoL. Det är särskilt viktigt att familjen får tillräckligt stöd under den första tiden eftersom det innebär en stor omställning för såväl barn som föräldrar och i barnets anknytningsprocess. (Se mer i kapitel 10 Stöd till adopterade och deras familjer.)

Innan adoptionen är genomförd jämställs barnet med ett familjehemsplacerat barn, vilket innebär att socialtjänsten bl.a. ska medverka till att barnet får god vård samt ge de blivande adoptivföräldrarna råd, stöd och annan hjälp som de behöver, 6 kap. 7 § SoL. För att kunna fullfölja detta ansvar behöver socialtjänsten ha kontakt med familjen efter det att barnet har anlänt.

Sökanden bör informeras om kommunens skyldigheter i samband med mötet om samtycke till att adoptionsförfarandet får fortsätta eller i samband med yttrandet. Det kan även vara lämpligt att planera hur och när en uppföljande kontakt ska tas efter det att barnet har tagits emot i sökandens hem.

Uppföljningsrapporter till utlandet

Det är vanligt att barnens företrädare i ursprungslandet vill ha rapporter[89] om hur det går för barnet då det har vistats en tid i sin nya familj. Oftast rör det sig om flera rapporter under en viss tidsperiod, och många vill att rapporterna skrivs av handläggare inom socialtjänsten. I vissa fall vill ansvariga i barnets ursprungsland till och med få rapporter om barnet innan adoptionen kan genomföras, under en s.k. prövotid.

Det finns flera skäl till att skriva uppföljningsrapporter:

- Det är ett bra tillfälle att följa upp hur adoptionen har gått och om den nya familjen behöver stöd och hjälp. (Läs mer i kapitel 10 Stöd till adopterade och deras familjer.)
- Det är betydelsefullt för de länder som lämnar barn till internationell adoption att kunna följa hur adoptionerna faller ut och hur det går för varje enskilt barn. Ibland får också barnets biologiska föräldrar läsa rapporterna. Om adoptivföräldrarna inte uppfyller ursprungslandets krav på uppföljningsrapporter kan det försvåra framtida adoptioner från det landet.

[89] Blanketter för uppföljningsrapporter finns tillgängliga på mfof.se.

- Uppföljningsrapporterna kan vara av värde för den adopterade att ta del av så småningom (därför kan det vara viktigt att tänka på hur man uttrycker sig i rapporten).

Vanliga önskemål om innehållet i en uppföljningsrapport är t.ex. hur barnet utvecklas (uppgifter om psykosocial, kognitiv, motorisk, språklig och personlig utveckling, lekar, aktiviteter, intressen, talanger m.m.), barnets anknytning till adoptivföräldrarna samt dess relation till eventuella syskon, släktingar och vänner. Det kan också finnas intresse att få veta något om barnets frågor om sitt ursprung och sin biologiska familj samt barnets minnen och berättelser från tiden i ursprungslandet. Vidare önskar man ofta uppgifter om barnets längd, vikt och matvanor samt ett utlåtande från barnläkare eller BVC rörande hälsotillståndet och information om eventuell medicinering eller annan behandling.

Det är oftast den handläggare som gjorde medgivandeutredningen som skriver uppföljningsrapporten tillsammans med de sökande. Det behövs inget beslut av socialnämnden för detta. De sökande ser sedan till att rapporten översätts och sänds till barnets ursprungsland (ibland med hjälp av adoptionsorganisationen).

10. Stöd till adopterade och deras familjer

Adoption är en händelse som på olika sätt kan påverka individen genom hela livet.

Socialnämnden har ett särskilt ansvar för att adoptivfamiljerna får det stöd och den hjälp som de kan behöva sedan adoptionen genomförts, 5 kap. 1 § SoL. Detta ansvar, som även grundar sig i Haagkonventionen och barnkonventionen, kommer av att samhället genom socialnämnden aktivt har medverkat till att ge barnet en ny familj och nya uppväxtvillkor.

Dessutom har i synnerhet internationellt adopterade en särskild sårbarhet genom att de har skilts från sina biologiska föräldrar, och ofta även från andra vårdare. Barnet har inte alltid kunnat knyta an till någon eller fått adekvat stöd och stimulans i utvecklingen. De har en särskild sårbarhet för uppbrott och övergångssituationer i livet. Risken för att adoptivbarn får svårigheter av olika slag är högre än för andra barn. Det mest avgörande för adoptivbarns framtida nära känslomässiga relationer är vilken omvårdnad de får av sina adoptivföräldrar. [1]

Adoptivfamiljer kan behöva mer rådgivning, hjälp och stöd än vad socialtjänsten har kompetens för. De behöver då bli hänvisade till rätt instans med adekvat kompetens.[90]

Allmänt om adoptivfamiljers behov av stöd och hjälp

Bestämmelsen om stöd och hjälp i 5 kap. 1 § SoL, infördes 1998 sedan FN:s kommitté för barnets rättigheter hade påtalat att Sverige saknade ett system för att följa upp hur det går för internationellt adopterade barn. Genom bestämmelsen tydliggörs socialnämndens särskilda ansvar för adoptivbarn.[91] Bestämmelsen har inte avgränsats till adoptivbarn med ursprung utomlands utan gäller oavsett om barnet har adopterats nationellt eller internationellt.

Utredningen om internationella adoptionsfrågor konstaterade år 2003 att det förtydligade ansvaret för adopterade barn och ungdomar fortfarande bara hade fått genomslag i några få kommuner.[92] I förarbetena togs därför upp att stöd och rådgivning till föräldrarna, såväl inför som efter adoptionen, är av stor vikt för att uppmärksamma problem, ge hjälp i ett tidigt skede och förebygga framtida problem.[93]

[90] Tips om rådgivning för adoptivfamiljer finns tillgänglig på www.mfof.se.
[91] Prop. 1996/97:91, s. 74.
[92] SOU 2003:49, s. 247.
[93] Prop. 2003/04:131, s. 28 och 65–68.

Enligt förarbetena bör adoptivbarn och adoptivföräldrar i första hand få stöd i de generella verksamheter som finns för alla barn och föräldrar. Socialtjänsten har därför en viktig uppgift i att hjälpa familjerna vidare till rätt instans i samhället eller att bistå dem, i samverkan med andra när det generella stödet inte är tillräckligt. I förarbetena sägs vidare att de som arbetar med att ge stöd och hjälp eller vård och behandling till adopterade och adoptivföräldrar måste ha särskilda kunskaper om vad en adoption innebär för den adopterade och för adoptivföräldrarna samt om adoptionsrelaterade problem. Mindre kommuner kan ha svårt att bygga upp en egen specialistkompetens, men enligt regeringen kan samverkan mellan olika aktörer vara en lösning på detta problem.

Verksamheter

Några kommuner i landet erbjuder adoptivfamiljerna särskild rådgivning och stöd, med specifik kompetens kring adopterades och adoptivföräldrars behov.

Det finns goda exempel på kommuner som erbjuder alla adoptivföräldrar stöd i samband med internationell adoption – genom verksamheter i egen regi, i samarbete kommuner emellan, i samarbete med regionen eller genom tjänster som kommuner köper in från privata vårdgivare. Det kan vara verksamheter som ger stöd i anknytningen, adoptionsrådgivning, resurscenter, föräldragrupper för adoptivföräldrar, särskilda tider för adoptivbarn inom öppen förskola, föreläsnings- och informationskvällar för adoptivföräldrar m.m. (Läs mer i avsnitt Stöd i samband med barnets hemkomst.)

Det finns vidare exempel på samverkans- och samrådsgrupper med de instanser i kommuner och regioner som närmast berörs av adoptionsfrågor, såsom socialtjänstens familjerätt, BVC, förskola, skola, barnpsykiatri och olika mottagningar inom barnsjukvården samt adoptionsorganisationer. Syftet kan t.ex. vara att få ett ömsesidigt informations- och erfarenhetsutbyte samt att samordna de olika resurserna för att kunna ge stöd till adoptivfamiljer. Det kan också vara att ge information till personal på BVC, i barnsjukvård, förskola eller skola m.m.

Adoptivföräldrarnas och de adopterades intresseorganisationer har också en viktig roll att fylla som ett komplement till samhällets ansvar för att ge stöd och hjälp. Adoptionsorganisationerna samt intresseorganisationer för adoptivföräldrar och för adopterade har exempelvis föräldragrupper, temakvällar, barn- och ungdomsverksamheter, kontakter med ursprungsländerna, återvändarresor m.m.

Stöd till blivande adoptivföräldrar under väntetiden

Vid internationella adoptioner får de sökande ofta vänta länge innan de får ett s.k. barnbesked, dvs. får veta att de har blivit utsedda som föräldrar till ett visst barn.

De blivande adoptivföräldrarna kan behöva stöd och möjlighet till samtal och reflektion under väntetiden för att de ska ha bästa möjliga förutsättningar att ta emot ett barn när det väl kommer. I många fall räcker den kontakt som sökanden har med sin adoptionsorganisation och eventuellt med andra väntande. Men det kan även behövas stöd från socialtjänsten. I samband med medgivandet ska utredaren informera de sökande om att de vid behov kan ta kontakt för rådgivning och stöd.

Det kan också vara en fördel inför utredningen för samtycke om socialtjänsten har kontakt med sökanden under tiden mellan medgivandet och barnbeskedet.

Stöd i samband med barnets hemkomst

Utredaren bör som nämnts informera sökanden om det stöd som kommunen är skyldig att ge innan ett beslut har fattats om adoption enligt 6 kap. 7 § SoL samt efter ett adoptionsbeslut enligt 5 kap. 1 § SoL. Denna information kan vara lämplig att ge under mötet om samtycke och under det frivilliga förberedande samtalet. Vid mötet kan det också vara lämpligt att planera hur och när en uppföljande kontakt ska tas efter det att barnet har tagits emot i sökandens hem.

Efter det adopterade barnets ankomst till Sverige bör socialtjänsten ta kontakt med familjen och boka in ett hembesök. Besöker bör äga rum inom fyra månader från barnets ankomst. Syftet med besöket är att identifiera vilket stödbehov som finns och därefter göra en plan för hur stödet till barnet och familjen ska ges. Om barnet inte har uppnått skolåldern, bör utredaren även be om samtycke till att barnhälsovården informeras.

Stöd och hjälp kan vara särskilt viktigt under den första tiden då barnet och föräldrarna lär känna varandra och blir en familj, det ömsesidiga samspelet inleds och barnet ska knyta an till föräldrarna. Ett tidigt stöd i samband med adoptionen kan stärka både barnet och föräldrarna. Vidare kan ett gott stöd hjälpa adoptivföräldrarna att möta barnets utvecklingsbehov på ett adekvat sätt samt att hantera stress och förebygga framtida svårigheter. [28]

Sådant stöd kan vara särskilt angeläget för ensamstående adoptanter samt till adoptivföräldrar med äldre barn samt barn som har någon funktionsnedsättning. Stödet kan utformas på olika sätt.

Samtal och stöd efter hemkomsten

Själva resan när föräldrarna hämtar sitt barn är ofta känslomässigt omvälvande på många sätt, med alla intryck av landet, eventuellt barnhemmet eller fosterfamiljen, i vissa fall mötet med barnets biologiska förälder eller föräldrar samt framför allt mötet med barnet. Föräldrarna kan ha önskemål om samtal kring detta. Särskilt ensamstående adoptanter kan behöva en sådan möjlighet.

Om barnet har en funktionsnedsättning kan föräldern eller föräldrarna behöva stöd i att bearbeta detta känslomässigt och hantera det praktiskt, i synnerhet om de inte kände till funktionsnedsättningen i förväg.

Stöd i samspelet mellan barn och adoptivföräldrar

Anknytningens betydelse

Adoptionen innebär en stor omställning för både barnet och adoptivföräldrarna, med både känslomässiga och praktiska påfrestningar. Adoptivföräldrarna kan behöva hjälp med att förstå barnets signaler, beteende och reaktioner, få råd om hur de ska möta barnet på bästa sätt samt få tillfälle att prata om sina känslor, t.ex. oro och besvikelse. [29]

Hos internationellt adopterade barn finns en överrepresentation av otrygga anknytningsmönster, framför allt desorganiserad anknytning. En otrygg och särskilt en desorganiserad anknytning utgör en större risk för framtida svårigheter. Allt fler barn som adopteras internationellt har haft en svår start med långa barnhemsvistelser, och därmed ofta sämre möjligheter till trygg anknytning. [1]

Adoptionen innebär en möjlighet för barnet att skapa en trygg anknytning till sina nya föräldrar. Även barn med otrygg anknytning får därmed chansen att bygga upp tillit och trygghet. Men dessa barns tidigare erfarenheter kan samtidigt innebära problem för anknytningsprocessen. En del har också varit med om traumatiska upplevelser. Barnets beteende kan vara svårare att förstå och barnet kanske inte svarar på föräldrarnas försök till kontakt. Detta ställer större krav på adoptivföräldrarna att vara lyhörda och tålmodiga, att fortsätta med sina kontaktförsök och att uppmuntra varje tendens till intresse och gensvar hos barnet. [29] Det kan dock vara smärtsamt, frustrerande och utmattande att ha omsorg om adoptivbarn som inte ger något gensvar på föräldrarnas kärlek och omvårdnad. [28] Barnets eventuella avvisande, brist på eller svaga signaler kan vara oroande för adoptivföräldrarna och skapa osäkerhet och missmod som de kan behöva hjälp med.

En annan aspekt är att barnets anknytningsrelationer är hierarkiskt organiserade. Det innebär att barnet inte sällan behöver knyta an till den viktigaste personen först, dvs. den som oftast tar hand om barnet. Då kan den andra föräldern känna sig temporärt avvisad och av mindre betydelse. Detta kan vara smärtsamt och göra adoptivföräldrar osäkra på om de klarar av föräldraskapet. [29]

Alla barn som vårdats av någon eller några kommer vid en separation att sörja förlusten av den eller dem som tidigare var de viktigaste personerna i barnets liv. Det är inte alltid lätt för föräldrar att se och känna igen denna sorgeprocess som kan beskrivas som en känslomässig losskoppling eller ett avslut. Själva vill ju föräldrarna välkomna något nytt och efterlängtat i stället för att fokusera på en avslutning. Detta gör ofta att barn och föräldrar hamnar i otakt. Många barn protesterar genom att inte vilja låta sig tröstas och lugnas, medan föräldern längtar efter att få visa kärlek. Ibland kan sorgen ta sig oväntade uttryck: Först när barnet känner tillräcklig trygghet får barnet plötsliga och oförklarliga känsloutbrott. Barnet kanske klamrar sig fast, får sömnproblem etc. Barnet kan påminnas om sorgen och kan visa rädsla för att förlora sina nya föräldrar. [29]

Adoptivföräldrar kan känna att de måste ”bevisa” att de är goda föräldrar. Bristen på kunskap om adoption gör ofta att personer i omgivningen kan ha andra uppfattningar än adoptivföräldrarna om hur de ska vara med sitt barn, vilket kan öka osäkerheten kring föräldraskapet i stället för att utgöra ett stöd. En negativ inställning från t.ex. mor- och farföräldrar är dessutom till nackdel för barnet. [28, 29]

Rådgivning och samspelsstöd

Adoptivföräldrar kan behöva hjälp med att identifiera och förstå barnets anknytningsbeteenden och mönster, mot bakgrund av dess tidigare erfarenheter (som ofta är en okänd del i barnets bakgrund). Adoptivföräldrar kan även behöva hjälp med att finna strategier för hur de kan hjälpa barnet att bygga upp en trygg anknytning.

Samspelsstöd och samtal kan vara betydelsefulla även om det inte finns några direkta svårigheter. För föräldraförmågan och den fortsatta utvecklingen är det dock viktigt att få bekräftelse på att det man gör är bra nog och att man är på rätt väg.

Barnets beteenden och reaktioner kan väcka starka och obearbetade känslor hos adoptivföräldrarna från deras egen historia som de kan behöva hjälp att hantera. Inte minst behöver adoptivföräldrar få bekräftelse i sin föräldraroll, hjälp med svårigheter och sådant stöd som stärker deras möjligheter att upprätthålla goda relationer i familjen, trots påfrestningar, så att de kan ge sitt barn bästa möjliga betingelser. [28]

Det finns goda erfarenheter från Nederländerna av att ge adoptivfamiljerna särskilt stöd i samband med adoptionen för att underlätta barnets anknytning till adoptivföräldrarna. Där har man skapat och utvärderat ett interventionsprogram som bygger på forskning om stöd i anknytningen för barn i allmänhet. [1] För adoptivfamiljer med ”irritabla spädbarn” har man visat att ganska enkla men riktade insatser kan hjälpa föräldrarna att uppmärksamma och svara mer lyhört på barnets signaler, vilket leder till att fler barn lyckas bygga upp en trygg anknytning. [6]

Adoptivbarn kan ha en förhöjd risk för att ha eller utveckla en desorganiserad anknytning, och då finns det enligt Broberg [1] anledning att erbjuda föräldrarna stöd av det slag som den nederländska forskargruppen utvecklat. Risken kan vara förhöjd om barnet har ett besvärligt temperament och/eller om det kan ha haft svårt att utveckla anknytning. Det finns vidare anledning att erbjuda extra stöd till adoptivföräldrar som adopterar barn som är några år gamla vid adoptionen och som vistats större delen av sina första år på institution. [1]

Exempel på kommunala verksamheter med samspelsstöd

Det går inte att veta på förhand hur anknytningsprocessen och barnets anpassning till den nya situationen kommer att fungera. I en del kommuner finns därför ett erbjudande om stöd till alla familjer i samband med adoptionen. I en del fall samarbetar flera mindre kommuner kring erbjudanden om stöd till adoptivfamiljer.

En modell är att adoptivföräldrarna erbjuds tre samtal med en utbildad terapeut – ett samtal med reflektioner och känslomässig förberedelse innan föräldrarna ska hämta sitt barn, ett samtal strax efter hemkomsten med videoinspelning av samspelet, och ett samtal där man gemensamt tittar på inspelningen och reflekterar över hur samspelet fungerar. Om det finns ytterligare behov av stöd eller uppföljning kan man erbjuda fler samtal.

Ett liknande upplägg på andra håll innebär att kommunen under barnets första tid i familjen erbjuder adoptivföräldrar stöd i anknytningsprocessen enligt den s.k. Marte Meo-metoden, med upp till tolv träffar. Samspelet filmas och därefter bjuds familjen in för en s.k. återgivning där de får se och samtala kring valda sekvenser som visar betydelsen av det som sker i samspelet.

Ett annat exempel är grupper med adoptivföräldrar där metoden Vägledande samspel, ICDP (International Child Development Programmes), har använts. Programmet är utvecklat i ett samarbete mellan forskare i Norge och Israel och har utvärderats i Norge. Syftet är att utveckla ett positivt samspel mellan föräldrar och barn, i åtta samspelsteman som utgår från forskning om samspelets möjligheter och den känslomässiga kommunikationens betydelse för den sociala och kognitiva utvecklingen. [30]

Föräldragrupper

Ibland erbjuder kommunen särskilda grupper för adoptivföräldrar för att de ska få träffa andra adoptivföräldrar samt kunna dela med sig av upplevelser, frågor och funderingar utifrån det speciella föräldraskapet.

I somliga kommuner får familjerna en inbjudan till sådana träffar när de kommit hem med sitt barn. Vid träffarna, som hålls en gång per månad på öppen förskola, deltar personal från barnomsorgen, BVC och socialtjänst. Ibland bjuds också olika experter in för att ta upp specifika frågor.

I vissa fall har BVC särskilda föräldragrupper för adoptivföräldrar. Även adoptionsorganisationerna har ibland föräldragruppsverksamhet.

Socialtjänstens uppföljningsansvar vid internationell adoption

Det kan ibland vara svårare för adoptivföräldrar än för andra föräldrar att söka hjälp när de behöver stöd i föräldraskapet. Detta bekräftas också i forskningen; adoptivföräldrar tenderar generellt sett att söka hjälp senare än andra föräldrar vid svårigheter i föräldraskapet eller med barnen. [1] Särskilt kontakten med socialtjänsten kan vara känslig eftersom utredaren har bedömt föräldrarna som lämpliga för att ta emot ett adoptivbarn.

Därför är det särskilt viktigt att socialtjänsten aktivt erbjuder adoptivföräldrarna stöd samt avdramatiserar detta genom att betona att det är naturligt att behöva hjälp och stöd i omställningen till att vara en adoptivfamilj.

Det har tidigare nämnts att utredaren bör /informera om det stöd kommunen kan och ska ge, och göra det i samband med mötet om samtycket eller om yttrandet till domstolen. Vid mötet kan det vara lämpligt att planera hur och när en uppföljande kontakt ska tas efter det att barnet har tagits emot i sökandens hem.[94]

[94] HSLF-FS 2022:25

Som tidigare beskrivits har socialtjänstens ansvar för stöd efter adoptionen förtydligats i HSFL-FS 2022:25. Socialtjänsten bör ta kontakt med familjen efter barnets ankomst till Sverige och boka in ett hembesök. Hembesöket bör äga rum inom fyra månader från barnets ankomst och syftat till att identifiera stödbehov och därefter göra en plan för hur stödet till barnet och familjen ska ges.

Stöd i språkutvecklingen för internationellt adopterade

Adoptivföräldrar kan behöva stöd och rådgivning när det gäller barnets språkutveckling och vid behov kan socialtjänsten hänvisa till en logoped. Adoptionen blir ett avbrott i språkutvecklingen eftersom barnet får byta språkmiljö och språk från sitt modersmål till svenska. I vissa fall kan barnet behålla sitt språk om adoptivföräldrarna talar barnets språk, men det byter ändå språklig omgivning. Detta är en stor omställning som också innebär en viss försening i språkutvecklingen. Barnet måste inleda en andra språkutveckling, utan att kunna bygga på vad det lärt sig förstå och behärska av sitt modersmål. De kommer också att förlora sitt första språk, även om detta redan var välutvecklat vid tiden för adoptionen. [1]

De flesta adoptivbarn lär sig snabbt att tala sitt nya språk och deras språkutveckling tycks följa samma mönster som för andra barn, även om det tar lite längre tid. De flesta adoptivbarn kommer dock ikapp sina jämnåriga och har ett åldersadekvat språk inom ett till två år efter adoptionen. Det gäller dock inte alla, och det finns stora individuella variationer. För en del blir språkutvecklingen helt enkelt försenad och för cirka 20–38 procent av de internationellt adopterade i Skandinavien innebär språkutvecklingen ytterligare svårigheter. [1] Det kan också föra med sig andra problem, eftersom språket är ett redskap för att förstå omvärlden och hantera den sociala utvecklingen. [25]

Grunden för en god språkutveckling ligger i en trygg och accepterande atmosfär i hemmet, med uppmuntran till samspel och kommunikation, lek och utforskande utan att ställa för höga krav på barnet. [1]

Även personal i förskolan och skolan kan behöva mer kunskap om de speciella svårigheter som adoptivbarn kan ställas inför och hur man stärker deras språkutveckling. Eftersom barnen oftast haft kortare tid på sig att tillägna sig språket kan de inte förväntas fungera på samma nivå som sina jämnåriga och de kan behöva särskilt stöd och stimulans i språkutvecklingen. [1]

Rådgivning om samtal med barnet om adoptionen

Det är viktigt att vara öppen med barnet om adoptionen eftersom den är en del i barnets bakgrund. Adoptionen behöver odramatiskt finnas med som en naturlig och integrerad del i barnets liv och vardag under hela uppväxten. Här kan föräldrar behöva rådgivning.

Ibland är barnet och föräldrarna i otakt med varandra. När föräldrarna tar upp frågor som har med adoptionen och barnets ursprung att göra måste de utgå från barnets behov och intresse samt göra det i dess egen takt. Ibland har föräldrarna för bråttom och betonar detta för mycket. Barnet behöver först och främst rota sig i sin nya familj och för mycket prat om barnets rötter kan komplicera anknytningsprocessen. [29] Samtidigt ska man inte vänta för länge – vetskapen om adoptionen behöver vara en naturlig del i barnets vardagsliv.

Ett svårt avgörande är hur mycket och när föräldrarna ska berätta för barnet om sådant som kan vara särskilt smärtsamt.

Under förskoletiden behöver föräldrarna skapa en atmosfär av öppenhet om adoptionen och om de biologiska föräldrarna. Barnet får då höra delar av sin historia och kan ställa frågor om adoptionen. Längre fram ska adoptivföräldrarna hjälpa barnet att acceptera vad adoptionen innebär, inklusive förlusterna samt hjälpa barnet att få en positiv bild av sig självt i nuet och av sitt biologiska ursprung.

I detta behöver föräldrarna kunna hantera dels sin egen osäkerhet kring att samtala om barnets andra tillhörighet, dels den ilska som barnet ibland riktar mot adoptivföräldrarna. För barnet handlar det om att hantera känslor kring att ha blivit lämnad, att skapa en berättelse kring adoptionen som är möjlig att acceptera och att hantera sin dubbla tillhörighet. [28]

Längre fram behöver föräldrarna stödja tonåringen i att bygga upp en identitet som inbegriper både det biologiska ursprunget och adoptivföräldrarna, olikheter och likheter i egenskaper, utseende etc.

Vidare ska föräldrarna ha en trygg och stödjande hållning för att hantera eventuella ifrågasättanden, upproriskhet etc. från den unges sida. De ska också ge stöd om den unge vill söka sina rötter och hjälpa den unge att skapa realistiska förväntningar. För tonåringen handlar det om att införliva adoptionen i en trygg identitet, att finna en balans och vare sig idealisera eller nedvärdera sitt biologiska ursprung. Han eller hon behöver också förstå att inte alla omtumlande känslor i tonåren behöver ha med adoptionen att göra, utan är normala för ungdomar i allmänhet. [28]

Rådgivning i samband med förskole- och skolstart

Ett adoptivbarns utveckling följer inte alltid barnets ålder utan kan vara försenad i olika avseenden. Adoptivföräldrar kan behöva få råd om hur de bäst stödjer sitt barn i utvecklingen.

De kan också behöva rådgivning om när adoptivbarnet är moget för att börja i förskolan eller skolan. Detta har med barnets anknytningsprocess och trygghet i sin nya familj att göra, liksom med känsligheten för separationer, barnets mognad och fas i utvecklingen. Adopterade behöver särskilt mycket stabilitet och kan generellt vara mer sårbara än andra i övergångsskeden, t.ex. vid förskole- och skolstart, som kan aktualisera svårigheter med separationer. [28] Rådgivning i dessa frågor kräver särskild kompetens om adoptivbarn, deras behov och utveckling.

Personal inom förskola och skola kan sakna kunskap om adoptivbarns specifika behov och då får adoptivföräldrarna ett tungt ansvar för att beskriva och förklara vad deras barn behöver och varför, utifrån barnets specifika bakgrund, erfarenheter och utveckling.

En del kommuner har särskilt informationsmaterial och erbjuder stöd från socialtjänsten i form av kontakter med barnets förskola eller skola, särskilt i samband med inskolningen.[95]

[95] Ett exempel på informationsmaterial är publikationen ”Ska jag vara här? Om adopterade barn

Internationell adoption är en lång resa för både barnen och deras föräldrar. Dessa barn har varit med om en eller flera separationer och många har levt på barnhem utan föräldrar före adoptionen. Att börja förskolan kan påminna om hur det var att bli lämnad, men det kan samtidigt vara en möjlighet att få erfarenheter. Hur barnet reagerar på inskolningen är individuellt och en del barn kan behöva en långsam inskolning. Det är först när barnet börjar fästa sig vid någon i personalen som det kan ägna sig åt lek och utforskande.

Rådgivning och stöd senare under uppväxten

Stöd under tonårstiden

Adopterade har en annan väg att gå i sin identitetsutveckling än andra barn och unga. De har en dubbelhet i sin livssituation med två uppsättningar föräldrar. Internationellt adopterade har dessutom ett annat ursprungsland som de har anknytning till, såväl genetiskt som utseendemässigt. Förr eller senare måste det adopterade barnet inse att adoptionen innebär att det både blivit ”valt” och ”bortvalt” (även om det i praktiken ofta inte varit fråga om några reella val), att det har ett annorlunda utseende och en annan bakgrund än sina föräldrar. [1] Dessa existentiella frågor kan bli särskilt aktuella under tonårstiden.

I några kommuner finns en särskild adoptionsrådgivning dit adoptivföräldrar och adopterade kan vända sig för råd och stöd under barnets hela uppväxt och även senare. En stor andel av besökarna är tonåringar och tonårsfamiljer som behöver stöd i samband med att den unge frigör sig från föräldrarna, utvecklar en egen identitet och ibland funderar över sitt ursprung och sina biologiska föräldrar.

I denna fas kan man också få stöd från t.ex. ungdomsmottagningar och barn- och ungdomspsykiatri.

Stöd i samband med eget föräldraskap

Frågor kring adoptionen och separationen från den biologiska mamman kan bli särskilt aktuella i samband med att den adopterade själv ska bli förälder. Det är angeläget att mödrahälsovården har beredskap att möta de tankar och funderingar som en graviditet och ett väntat barn kan ge upphov till hos adopterade, såväl blivande mammor som pappor. Detsamma gäller för socialtjänsten när en adopterad ansöker om ett medgivande för att själv adoptera.

Stöd och hjälp att söka sitt ursprung

---

i förskolan”, materialet finns tillgängligt på www.mfof.se.

De flesta adopterade funderar någon gång över sitt ursprung. Rätten till sitt ursprung och sin identitet framgår av såväl nationella som internationella bestämmelser. Intresset är särskilt vanligt under tonåren, i samband med giftermål, graviditet, barns födelse och föräldrarnas död. De flesta adopterade har ett inre sökande genom tankar på de biologiska föräldrarna och skälen till adoptionen. Det är betydligt färre som faktiskt aktivt söker kontakt med sin biologiska familj. [1]

Vissa adopterade har fått med sig en hel del information om sina biologiska rötter och omständigheterna kring att de lämnades för adoption, medan andra har sparsam information eller ingen alls.

Unga som vill veta mer om adoptionen än vad föräldrarna kan berätta vänder sig oftast i första hand till den adoptionsorganisation som förmedlade adoptionen. Alla tillgängliga handlingar finns också bevarade hos socialtjänsten. Adopterade som vill veta vilka upplysningar som finns om dem och om adoptionen kan behöva socialtjänstens hjälp och råd om hur de ska gå tillväga för att få veta mer om sitt ursprung och varför de blev adopterade.

MFoF har på uppdrag av Sveriges regering tagit fram en vägledning för kommuner vid ursprungssökning. Vägledningen har tagits fram i syfte att stärka socialtjänsternas kompetens och möjlighet att stödja internationellt adopterade som söker sitt ursprung. I vägledningen beskrivs vad varje steg i sökprocessen kan innebära, vilka behov den adopterade kan ha samt hur kommunen kan bemöta dessa. Vägledningen heter *Ursprungssökning vid internationell adoption - vägledning för kommuner* och finns tillgänglig på mfof.se.

Om en person begär att få ta del av uppgifter om sin adoption bör socialnämnden erbjuda honom eller henne råd och stöd i samband med att uppgifterna lämnas ut.[96] En del begärda uppgifter omfattas av sekretess och kan därför inte lämnas ut, och socialnämnden bör erbjuda råd och stöd även då. Den adopterade bör också få information om vart hon eller han kan vända sig för att få veta mer om sitt ursprung, t.ex. adoptionsorganisationen och MFoF.

Att söka uppgifter om sitt ursprung är många gånger ett stort steg för den adopterade, vilket kan väcka starka känslor. Detta kräver särskild kunskap, intresse, förståelse och lyhördhet i bemötandet från socialtjänsten. Handläggaren behöver förstå det känsliga i situationen och ha en förmåga att leva sig in i och förstå den adopterades reaktioner. Vilket behov av stöd den adopterade har under sökprocessen är individuellt. Det kan exempelvis handla om att ge den adopterade information samt möjlighet att reflektera kring olika aspekter av sökningen.

Alla adopterade tänker inte försöka komma i kontakt med de biologiska föräldrarna. En del vill bara ha tillgång till den information som finns om dem.

[96] Prop. 2003/04:131 s. 69.

Om den adopterade vill göra efterforskningar och kanske ta kontakt med sin biologiska familj kan det vara värdefullt att i förväg få samtala om vad det kan innebära att eventuellt få kontakt med sin biologiska familj. För den som sökt sin biologiska familj, gjort en återresa till landet eller på andra sätt sökt svar om sitt ursprung så kan det behövas stöd efteråt. Beroende på omständigheterna kan socialtjänstens stöd handla om att hjälpa den adopterade att hantera känslor och tankar efter sökningen, bedöma möjligheter till fortsatt sökning, eller att landa i beslutet att avsluta sökandet. Adoptionsorganisationerna och de adopterades organisationer kan också i vissa fall erbjuda stöd eller ha värdefull kunskap när det gäller ursprungssökning.

Att ta del av handlingar

Uppgifter om förhållanden av betydelse för att en adopterad person som är myndig ska få vetskap om vilka hans eller hennes biologiska föräldrar är får lämnas ut till den adopterade personen utan hinder av sekretess, 26 kap. 8 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL). De uppgifter som får lämnas ut ska vara av betydelse för att kunskap om föräldrarna ska kunna erhållas.[97] (Läs mer i kapitel 11 Allmänt om socialnämndens handläggning, avsnitt Sekretess).

Även en omyndig person kan få ut handlingar efter socialnämndens prövning. Det har dock stor betydelse hur handlingarna visas. Det är viktigt att handläggaren själv har gått igenom handlingarna och tänkt igenom vad uppgifterna betyder och hur de, inte minst känslomässigt, kan komma att påverka den adopterade som ska få ta del av dem.

Om handläggaren finns till hands kan personen det gäller ställa frågor eller få stöd för att bearbeta sina reaktioner på de uppgifter som finns.

Biologiska släktingar som söker kontakt

Det händer att biologiska släktingar hör av sig till socialtjänsten och vill ha kontakt med den adopterade och hennes eller hans familj, eller bara veta hur den adopterade har det.

Det är adoptivföräldrarna eller den adopterade själv, när hon eller han är tillräckligt mogen för det, som avgör om de vill ha en sådan kontakt. Den adopterade behöver få tänka igenom hur hon eller han vill förhålla sig till en sådan kontakt.

[97] Prop. 1993/94:165, s. 63.

11. Allmänt om socialtjänstens handläggning

I detta kapitel i handboken följer en redogörelse av socialnämndens handläggning av ärenden om internationell adoption. Bestämmelser som gäller inom alla delar av socialnämndens verksamhet men som inte är särskilt kopplad till adoptionsprocessen berörs inte i denna handbok. Detta gäller exempelvis socialnämndens informationsskyldighet och bestämmelserna om jäv. Socialstyrelsen ger ut föreskrifter och allmänna råd gällande socialtjänstens handläggning och dokumentation.[98] Socialstyrelsen har även gett ut en handbok för detta ändamål.[99]

Utredningsskyldighet

Socialnämnden ska utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan, anmälan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden, 11 kap. 1 § första stycket SoL. Bestämmelsen gäller alla utredningar. Med utredning avses all den verksamhet som syftar till att göra det möjligt för nämnden att fatta beslut i ett ärende hos nämnden.[100] En ansökan om medgivande att ta emot ett barn för adoption innebär att det uppkommer ett ärende hos nämnden som ska utredas och avslutas med ett beslut.

[98] Se SOSFS 2014:5.
[99] Se Socialstyrelsens handbok – handläggning och dokumentation inom socialtjänsten.
[100] Prop. 1979/80:1 Del A s. 397 f.

Delegation

Med delegation menas att beslutanderätten överförs till ett organ eller en person som är underställd nämnden. Ett beslut som är fattat på delegation betraktas som ett beslut av nämnden. Regler om delegation finns i kommunallagen (2017:725) (KL) och SoL. Av 10 kap. 4 § SoL framgår att socialnämnden i vissa ärenden får delegera beslutanderätten endast till en särskild avdelning som består av ersättare i socialnämnden (exempelvis ett utskott). I samband med adoption gäller det följande ärenden:

- medgivande enligt 6 kap. 12 § SoL att ta emot barn med hemvist utomlands i syfte att adoptera det,
- återkallelse av sådant medgivande enligt 6 kap. 13 § SoL och
- om samtycke enligt 6 kap. 14 § SoL vägras.

Beslut om att samtycka till att adoptionsförfarandet får fortsätta får delegeras till enskild tjänsteman. Detta har ansetts nödvändigt för att beslutet ska kunna fattas skyndsamt.[101] För att uppfylla kravet på skyndsamhet är det därför ofta den tjänsteman som har gjort utredningen som även prövar om samtycke ska lämnas. Uppdraget till socialnämnden att utse någon att genomföra en adoptionsutredning enligt 4 kap. 14 § FB kan också delegeras. Utredaren ska utreda om förutsättningarna för adoption är uppfyllda, och redovisa det som framkommit direkt till tingsrätten med ett förslag till beslut, 10 kap. 5 § SoL.

Utredaren

Kompetens

Regeringen underströk i propositionen om Internationella adoptionsfrågor vikten av samverkan i adoptionsanknutna frågor för att säkerställa kompetens och utveckling, bl.a. ökad samverkan mellan kommuner i handläggning av adoptionsanknutna frågor, t.ex. medgivandeutredningar.[102] Om kommuner samverkar blir adoptionsfrågorna inte längre sällanfrågor, det blir lättare att bygga upp en hög kompetens och den särskilda kunskap om adoption som behövs för att tillgodose de adopterades och deras familjers behov. I socialtjänstlagen anges att socialtjänstens uppgifter ska utföras av personal med lämplig utbildning och erfarenhet, 3 kap. 3 § SoL.

För den som gör utredningar m.m. i samband med adoption innebär det att utredare som handlägger medgivandeutredningar därutöver bör ha ingående kunskaper om adoptionsfrågor och MFoF:s föräldrautbildningsmaterial. I det ingår att ha insikt om vad adoption kan innebära, för såväl barn som adoptivföräldrar, och ha en inblick i de olika villkor som barn som är tillgängliga för adoption lever under i sina ursprungsländer.

---

[101] Prop. 1996/97:91, s. 82 f.
[102] Prop. 2003/04:131, s. 67 f.

Det ställs vissa krav på utredaren och den som fattar beslut om medgivande. De bör ha goda kunskaper om barns utveckling och behov samt särskild kunskap om adopterade. Vidare sägs att utredaren och beslutsfattaren måste kunna sätta det okända barnets behov före vuxnas längtan efter barn.[103]

För att kunna vara saklig, opartisk, tydlig, nyanserad, empatisk, lyhörd och visa respekt behöver utredaren ha ett professionellt förhållningssätt. Det är också bra om utredaren kan följa kunskapsutvecklingen inom området samt får kontinuerligt stöd och kontinuerlig handledning. På så sätt kan utredaren upprätthålla och utveckla den kompetensnivå som krävs.

Externt anlitad utredare

JO har i ett beslut tagit ställning till om socialnämnden kan anlita externa utredare. Enligt JO:s beslut kan en kommun inte överlämna utredningsuppdraget till ett bolag eller annat privaträttsligt subjekt. Däremot har kommunen möjlighet att anlita en uppdragstagare som är en namngiven fysisk person. Personen måste knytas till myndigheten så att personen anses delta i kommunens verksamhet och står under myndighetens arbetsledning. På så sätt behåller kommunen huvudansvaret.[104]

Dokumentation

Det är viktigt att dokumentera handläggningen av ärenden som rör enskilda samt genomförandet av stödinsatser, vård och behandling, 11 kap. 5 § SoL. Med handläggning av ärenden menas alla åtgärder som görs från det att ärendet påbörjas, t.ex. när en ansökan eller en begäran om yttrande från domstol inkommer, till dess att ärendet avslutas genom ett beslut. I adoptionsärenden gäller dokumentationsskyldigheten t.ex. utredningar om medgivande, samtycke till att adoptionsförfarandet får fortsätta, återkallelse av medgivande och yttranden enligt 4 kap. 14 § FB. Den enskilde behöver få en korrekt handläggning av ärendet.[105] En tillfredsställande dokumentation är också en förutsättning för att den som ärendet rör ska kunna följa ärendets handläggning.

Dokumentationen ska utvisa beslutet och de åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och viktiga händelser, 11 kap. 5 § SoL. Upprättade handlingar som gäller enskilda ska bara innehålla uppgifter som bedöms vara tillräckliga, väsentliga och ändamålsenliga i förhållande till vad saken gäller.[106]

Dokumentationen ska utformas med respekt för den enskildes integritet. Den sökande bör hållas underrättad om de journalanteckningar som förs om honom eller henne, och om sökanden anser att någon uppgift i dokumentationen är oriktig ska detta antecknas, 11 kap. 6 § SoL. För att undvika missförstånd bör det framgå att nämnden har kontaktat uppgiftslämnaren för att kontrollera muntliga uppgifter.[107]

---

[103] SOU 2003:49, s. 225.
[104] JO 2001/02 s. 250.
[105] Prop. 1996/97:91, s. 52
[106] 4 kap. 1 § SOSFS 2014:5.
[107] 5 kap. 1 § SOSFS 2014:5.

Dokumentationen ska vidare säkerställa ärendets handläggning om den ordinarie handläggaren är frånvarande, t.ex. på grund av sjukdom. Den ska även trygga nämndens underlag för olika beslut samt ge möjlighet att granska ärendets handläggning i efterhand.[108]

Journal

Åtgärder som vidtas vid handläggningen av ett ärende ska dokumenteras fortlöpande, utan oskäligt dröjsmål[109] och på ett sätt så att det är möjligt att vid varje tidpunkt utläsa vad som har kommit fram i ärendet.

Justitieombudsmannen (JO) har vid flera tillfällen uttalat sig om dokumentationsplikten. Följande uttalande rör dokumentationen i ett adoptionsärende: ”Det räcker inte med att de uppgifter som har hämtats in under en utredning sammanställs när utredningen är slutförd. Det åligger utredaren att kontinuerligt tillföra akten alla de uppgifter som kan vara av betydelse. Anteckningar ska föras löpande och lämpligen i form av s.k. journalanteckningar.”[110]

Beslutsunderlag och utredningsrapport

Inför nämndens beslut i ett ärende ska faktiska omständigheter, händelser av betydelse och bedömningar som ligger till grund för nämndens beslut sammanställas till ett beslutsunderlag. Beslutsunderlaget ska ange vad ärendet gäller, vem eller vilka personer ärendet avser, och vilka överväganden som ligger till grund för nämndens förslag till beslut. Beslutsunderlaget bör i regel dokumenteras i en handling som är åtskild från journalen.[111] I underlaget sammanställs alltså den relevanta dokumentation som förts löpande under utredningen, i form av journalanteckningar och annan dokumentation.

Ett beslutsunderlag eller en utredningsrapport i en medgivandeutredning riktar sig som tidigare nämnts till flera adressater och har flera syften. All dokumentation i ärendet behöver inte tas upp i den slutliga skrivna rapporten, utan endast den information som behövs för socialnämndens beslut om medgivande och ursprungslandets val av lämpliga föräldrar till ett visst barn. Utredningen behöver redovisa det som är relevant för hur barnets behov av en trygg uppväxt kan tillgodoses i det tilltänkta hemmet. (Läs mer i kapitel 5 Medgivandeutredning.) Utredningsrapporten bör utformas i enlighet med blankett Beslutsunderlag/utredningsrapport. Aktuell blankett finns tillgänglig på mfof.se.

Partsinsyn och kommunicering

Partsinsyn innebär att sökanden har rätt att ta del av uppgifterna i ärendet, 11 kap. 8 § SoL och 10 § förvaltningslagen (2017:900) (FL), men bara om sökanden själv tar initiativ för att få ta del av utredningsmaterialet. Insyn i ärendet ger sökanden möjlighet att ta till vara sina intressen under utredningen. Han eller hon kan följa om handläggningen utförs på ett korrekt sätt samt komplettera och bemöta uppgifter som finns i ärendet.

---

[108] JO 2006-01-31 Dnr. 3832–2004.
[109] 4 kap. 9 § SOSFS 2014:5.
[110] JO 2006-01-31 dnr. 3832–2004.
[111] 5 kap. 9 § SOSFS 2014:5.

Innan ärendet avgörs ska den sökande, om det inte är uppenbart obehövligt, underrättas om utredningsmaterialet, 11 kap. 8 § SoL och 25 § FL. Inför beslutet ska sökanden således få ta del av materialet efter myndighetens initiativ (kommunicering). Förvaltningslagen anger endast minikraven för kommunicering och de omfattar inte utredarens bedömningar eller förslag till beslut, utan endast de uppgifter som kan beskrivas som material av betydelse för beslutet. Det är dock lämpligt att utredaren under hela utredningens gång samtalar med sökanden om det som kommer fram i utredningen. (Läs mer i kapitel 5 Medgivandeutredning, avsnitt Metoder i utredningen).

Av dokumentationen ska det framgå om och i så fall när och på vilket sätt beslutsunderlaget eller andra uppgifter har kommunicerats med den enskilde enligt 25 § FL. Det ska också framgå vilka synpunkter som sökanden har fört fram till nämnden samt när och på vilket sätt synpunkterna kommit nämnden tillhanda.[112]

Sökanden ska också få tillfälle att yttra sig över utredningsrapporten, och bör få rimlig tid på sig för detta. När beslutet väl är fattat är det däremot inte längre möjligt att få innehållet i beslutsunderlaget ändrat. Gynnande beslut går inte heller att få ändrade i domstol då de inte kan överklagas.

Underrättelse om beslut

Sökanden ska underrättas om innehållet i beslutet om medgivande. Nämnden bestämmer själv på vilket sätt – muntligt, genom ett vanligt brev, genom delgivning eller på något annat sätt. Underrättelsen ska dock alltid ske skriftligt om parten begär det enligt 33 § 3 stycket FL.

Om nämnden avslår ansökan om medgivande ska underrättelsen om beslutet innehålla information om hur beslutet kan överklagas. Sökanden ska också få veta om det har antecknats någon avvikande mening enligt 33 § FL.

Nämnden kan muntligt informera sökanden om innehållet i ett beslut eller om hur ett beslut som går honom eller henne emot kan överklagas, och då ska det framgå av dokumentationen när och på vilket sätt den enskilde har underrättats.[113]

Om nämnden lämnar medgivande till att ta emot ett barn för adoption bör sökanden få ett utdrag ur protokollet som visar detta samt en kopia av utredningsrapporten. Sökanden bör även få ett intyg om medgivandet som innehåller samma information som protokollet.

Ett medgivandebeslut och ett intyg bör innehålla följande information:

- Medgivandet upphör att gälla om inte barnet har tagits emot i hemmet inom tre år från det att medgivandet lämnades, 6 kap. 12 a § SoL.

[112] 5 kap. 12 § SOSFS 2014:5.
[113] 5 kap. 16 § SOSFS 2014:5

- Sökanden är skyldig att anmäla till socialnämnden om hans eller hennes omständigheter ändras mer väsentligt under den tid medgivandet gäller, 6 kap. 13 § SoL.
- Om ett barn inte har föreslagits för adoption inom två år från det att medgivandet lämnades ska socialnämnden, om det inte är uppenbart obehövligt, kontrollera om omständigheterna har ändrats, 6 kap. 13 § SoL.
- Sökanden behöver hämta in socialnämndens samtycke till att adoptionsförfarandet får fortsätta när ett visst barn föreslagits för adoption, 6 kap 14 § SoL.
- Den som vill adoptera ett barn från utlandet ska anlita en auktoriserad sammanslutning för adoptionsförmedling, 4 § LIA.
- I de fall en auktoriserad sammanslutning inte anlitas enligt 4 § LIA, ska en ansökan om enskild adoption lämnas till MFoF så tidigt som möjligt efter att socialnämnden gett sitt medgivande. Det bör även göras innan adoptionsprocessen i barnets ursprungsland påbörjats.

Överklagande

Socialnämndens medgivandebeslut enligt 6 kap. 12 § SoL kan överklagas hos en allmän förvaltningsdomstol. Av dokumentationen ska det framgå om ett beslut har överklagats samt när en förvaltningsdomstol har avgjort målet och när avgörandet har vunnit laga kraft.[114]

Ett beslut om medgivande att ta emot ett barn för adoption gäller omedelbart. En förvaltningsrätt eller kammarrätt får dock förordna att dess beslut ska verkställas först när det har vunnit laga kraft enligt 16 kap. 3 § SoL. Socialnämnden kan överklaga en förvaltningsrätts beslut att lämna medgivande, och då måste nämnden överväga om den ska begära att förvaltningsrättens beslut inte ska gälla omedelbart (inhibition). Domstolen kan då förordna särskilt om att beslutet inte ska gälla förrän det vunnit laga kraft, dvs. inte längre kan överklagas, 16 kap. 3 § SoL. I annat fall skulle sökanden i princip kunna ta emot ett barn genom ett gällande medgivande, varefter domstolen kommer fram till att sökanden inte får något medgivande.

Sekretess

Som tidigare nämnts kan det vara många inblandade i en adoptionsprocess och uppgifterna i olika dokument är ofta av känslig natur. Det kan röra sig om hälsotillstånd, relationer till familj och närstående, privatekonomi m.m. Det är därför viktigt för de inblandade myndigheterna att känna till vilka uppgifter man kan lämna ut och vilka man inte kan lämna ut.

[114] 5 kap. 17 § SOSFS 2014:5

Sekretess innebär ett förbud mot att röja en uppgift, oavsett om det görs muntligen, genom att allmän handling lämnas ut eller på annat sätt. I OSL finns bestämmelser om tystnadsplikt i det allmännas verksamhet samt om förbud att lämna ut allmänna handlingar. Bestämmelser om sekretess till skydd för enskilds personliga och ekonomiska förhållanden finns i 21–40 kap. OSL.

För uppgifter som rör enskilds hälsa eller sexualliv gäller sekretess hos alla myndigheter, om det inte finns andra sekretessbestämmelser som ger ett starkare skydd, 21 kap. 1 § OSL. Sekretessbestämmelserna som gäller inom socialtjänsten ger ett sådant starkare skydd och det är den starkare sekretessen som ska tillämpas för sådana uppgifter hos socialtjänsten. Med socialtjänst avses bl.a. all verksamhet som socialnämnden ansvarar för enligt lag, t.ex. handläggning av ärenden om medgivande till adoption, 26 kap. 1 § OSL.

Sekretess mellan myndigheter

Sekretessen gäller såväl gentemot enskilda som mellan myndigheter enligt 8 kap. 1 § OSL. Inom en kommun finns flera olika myndigheter och kommunallagen ger kommunerna stor frihet att organisera nämndarbetet som de vill. Det är möjligt att dela upp socialtjänstens uppgifter på flera nämnder. Varje nämnd i en sådan organisation, tillsammans med underlydande förvaltning, räknas som en egen myndighet i offentlighets- och sekretesslagens mening.[115]

Enligt huvudregeln gäller sekretess såväl mellan de olika nämnderna inom samma kommun som gentemot andra myndigheter.

Bestämmelserna i OSL gäller även mellan olika verksamhetsgrenar inom samma myndighet, under förutsättning att de fungerar självständigt i förhållande till varandra, 8 kap. 2 § OSL.

Sekretessbrytande regler

Möjlighet att lämna ut uppgifter

Sekretessen hindrar inte att en uppgift lämnas till en annan myndighet om det finns en uppgiftsskyldighet enligt lag eller förordning, 10 kap. 28 § OSL.

För att socialtjänsten ska kunna fullgöra sina arbetsuppgifter är det i vissa fall nödvändigt att man lämnar ut uppgifter även utanför den egna myndigheten. Sekretess utgör inget hinder mot att sådana uppgifter lämnas ut, om det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet enligt 10 kap. 2 § OSL.

Uppgifter får dock inte lämnas ut med stöd av denna bestämmelse för att den mottagande myndigheten ska kunna fullgöra sin uppgift.

Ett exempel kan vara att samtycke oftast torde krävas för att socialtjänsten ska kunna lämna ut de uppgifter som adoptionsorganisationen behöver för att kunna förmedla en adoption.

---

[115] SOU 2003:99 s. 239.

Det finns tydliga uttalanden i förarbetena till OSL om att den aktuella bestämmelsen ska tillämpas restriktivt. Undantag från sekretessen får bara göras när det är nödvändigt att lämna ut en sekretesskyddad uppgift, för att en myndighet ska kunna fullgöra ett visst åliggande. Det räcker inte med bedömningen att sekretessen gör myndighetens handlande mindre effektivt.[116]

JO har i ett beslut bedömt att en socialnämnd hade visst utrymme för att lämna ut uppgifter till en adoptionsorganisation med stöd av bestämmelsen i 10 kap. 2 § OSL. I ärendet hade det inkommit uppgifter som ledde till att man startade en utredning om att återkalla medgivandet till adoption. Detta gjordes i ett sent skede i adoptionsprocessen; samtycke till att fortsätta förfarandet hade lämnats och sökanden planerade att snart hämta barnet. JO ansåg att det kunde diskuteras om bestämmelsen var direkt tillämplig i ett fall som detta. I sammanhanget tillkom dock den viktiga faktorn att nämnden har ett särskilt ansvar för barn och ungdomar och bl.a. ska verka för att de växer upp under trygga förhållanden. När åtgärder rör barn ska nämnden särskilt beakta vad hänsynen till barnets bästa kräver. Nämnden informerade adoptionsorganisationen om att man hade inlett en utredning om att återkalla medgivandet till adoption. Detta ansågs försvarligt eftersom hämtningen av barnet var mycket nära förestående och socialnämnden behövde fullgöra sina skyldigheter mot barnet. Mot bakgrund av konsekvenserna ur barnets perspektiv torde det enligt JO ha funnits ett visst utrymme för att med stöd av bestämmelsen informera adoptionsorganisationen om situationen.[117]

Socialtjänsten har möjlighet att lämna ut information för att kunna hämta in vissa uppgifter, men det säger ingenting om möjligheten att få information. Den styrs nämligen av den tillfrågade myndighetens uppgiftsskyldighet och sekretessbestämmelser. Socialnämnden kan begära ut viss information med stöd av 10 kap. 2 § OSL men det är inte säkert att den utlämnande myndigheten i sin tur kan lämna ut informationen. Det krävs därför vanligtvis ett samtycke från sökanden för att en handläggare ska kunna få de nödvändiga uppgifterna från den som tillfrågas.

Samtycke till att hämta in uppgifter

Sekretess till skydd för en enskild gäller inte gentemot den enskilde själv och hon eller han kan helt eller delvis efterge den enligt 12 kap. 1 och 2 §§ OSL. Det gäller dock inte om något annat följer av en bestämmelse i OSL. I regel är det alltså möjligt att lämna ut uppgifter om den som skyddas av sekretessbestämmelsen samtycker.

OSL ställer inga krav på att samtycket ska vara skriftligt. JO menar dock att man inom socialtjänsten bör skaffa ett uttryckligt och skriftligt samtycke, när ett samtycke behövs, eftersom det ofta är fråga om uppgifter av känsligare natur. Samtycket kan formuleras av en tjänsteman på socialförvaltningen, men det bör undertecknas av den sökande själv. Vid utformningen bör man vara ytterst noggrann så att inte samtycket t.ex. blir mer omfattande än vad personen i fråga avsett.[118]

---

[116] Prop. 2008/09:150, s. 322.
[117] JO 2006-05-31, dnr 3043-2005.
[118] JO 1990/91 s. 366.

JO har vidare pekat på det olämpliga i att använda förtryckta blanketter om samtycke för utredningskontakter.[119] Samtycket kan då bli mer omfattande än nödvändigt, utan att sökanden vågar ifrågasätta förvaltningens behov av att kontakta en viss referensperson. I de fall ett samtycke endast lämnas muntligen ska detta dokumenteras.[120]

Det är möjligt att lämna samtycke i förväg med tanke på en kommande situation, men samtycket kan i så fall återkallas när som helst. Ett samtycke får inte heller vara så generellt att sökanden allmänt avstår från sekretessen hos en viss myndighet eller hos en viss tjänsteman.

Ett samtycke kan avse endast vissa uppgifter eller gälla endast utlämnande till en viss person.

Sökandens samtycke kan behövas i en medgivandeutredning om man samlar sökandens nätverk till ett möte om den planerade adoptionen. Redan uppgiften att man har ansökt om medgivande till adoption kan för många vara känslig. Vidare behövs sökandens samtycke för att hämta in registeruppgifter samt uppgifter från barnhälsovård, förskola och skola.

Insyn på en parts eget initiativ

En sökande, klagande eller annan part har rätt att ta del av det som tillförts ett ärende om det gäller myndighetsutövning mot någon enskild. Rätten gäller med de begränsningar som anges i 10 kap. 3 § OSL vilket framgår av 10 § FL. Huvudregeln innebär alltså att sekretessen inte hindrar en part från att ta del av en handling eller annat material i sitt eget ärende. Undantag från huvudregeln kan bara göras under de förutsättningar som finns i 10 kap. 3 § OSL, när ”det av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift i materialet inte röjs”. Tillämpningen av undantagsbestämmelsen förutsätter att det finns en bestämmelse som sekretessbelägger uppgiften.

Rätt för myndigt barn att ta del av uppgifter

Sekretessen hindrar inte att uppgifter lämnas till en person som uppnått myndig ålder, om de gäller förhållanden av betydelse för att denne ska få veta vilka hennes eller hans biologiska föräldrar är, 26 kap. 8 § OSL. Denna bestämmelse infördes som en följd av Sveriges ratificering av barnkonventionen.

I första hand är det föräldrarna som har ansvar för adoptivbarns praktiska möjligheter att få närmare kunskaper om sitt ursprung. Om det behövs ska socialnämnden hjälpa till att förmedla uppgifter. (Läs mer i kapitel 10 Stöd till adopterade och deras familjer, avsnitt Stöd och hjälp att söka sitt ursprung.)

[119] JO 1997/98 s. 328.
[120] JO 2003/04 s. 289.

De uppgifter som får lämnas ut med stöd av bestämmelsen ska ha betydelse för möjligheterna att få kunskap om de biologiska föräldrarna. Uppgifter som saknar betydelse för detta omfattas inte av detta undantag från sekretess. Undantaget gäller alltså inte uppgifter om adoptivföräldrarnas personliga förhållanden i medgivandeutredningen. Om sådana uppgifter begärs av ett adopterat barn ska en sedvanlig sekretessprövning göras och det måste stå klart att adoptivföräldrarna eller deras närstående inte lider men av att uppgifterna lämnas ut. Föräldrarna kan också lämna sitt samtycke till att uppgifterna lämnas ut.[121]

Den adopterade ska få ta del av de handlingar som rör honom eller henne i det egna adoptionsärendet. Dessutom ska den adopterade kunna ta del av handlingar som generellt avser förmedlingsverksamheten i hans eller hennes ursprungsland under den period då adoptionen förmedlades. För handlingar rörande detta ska adoptionsorganisationen som förmedlade adoptionen kontaktas. Om adoptionsorganisationen inte längre är verksam ska MFoF kontaktas istället.

[121] Prop. 1993/94:165, s. 95.

Arkivering

Uppgifter om adoptivbarnet kommer till socialnämnden i samband med prövningen av samtycke till att adoptionsförfarandet får fortsätta. Dessa handlingar ska arkiveras hos nämnden. Syftet är att samtliga handlingar om barnets ursprung och levnadsförhållanden före ankomsten till adoptivfamiljen arkiveras på ett ställe. På detta sätt kan barnet senare, kanske som vuxen, vända sig till socialnämnden för att få del av dessa handlingar. Det kan behövas om familjens egna handlingar har förkommit eller om adoptivföräldrarna trots allt har dolt någonting för barnet.

Gallringsförbud

Handlingar som kommit in eller upprättats i samband med en utredning om adoption får inte gallras enligt 12 kap. 2 § SoL.

Tolk

Att ha tolk närvarande under föräldrautbildning

Det kan vara svårt att avgöra hur stora svenskkunskaper deltagarna bör ha för att kunna tillgodogöra sig utbildningen. Ibland kan deltagare behöva tolk för att kunna tillgodogöra sig utbildningen. Om en tolk deltar ställer det höga krav på utbildaren att anpassa upplägg och kommunikation så att det fungerar för gruppens alla deltagare och tolken. Genom att kontakta andra kommuner kan det också finnas möjlighet att samordna grupper där tolk kan behöva ingå.

Tolk under utredningen

En myndighet kan behöva anlita tolk och se till att översätta handlingar om man har att göra med någon som inte behärskar svenska eller är allvarligt syn-, hörsel- eller talskadad enligt 13 § FL. Förvaltningslagens bestämmelser gäller för handläggning av förvaltningsärenden. Det innebär att en utredning i ett adoptionsärende faller inom lagens tillämpningsområde, medan deltagande i föräldrautbildning inte omfattas av bestämmelsen.

Enligt bestämmelsen bör tolk anlitas vid behov och det är myndigheten som bedömer om det behövs. Det kan t.ex. vara vid sammanträden i ärenden där det är fråga om myndighetsutövning mot enskilda (såsom en medgivandeutredning).

Översättning av handlingar

Socialnämndens eventuella skyldighet att översätta handlingar torde bara gälla de handlingar som krävs för kommunikationen mellan nämnden och sökanden.

Vid internationella adoptioner behöver man översätta handlingar som ska sändas till det land man önskar adoptera ifrån. Sökanden ordnar som regel själv (eventuellt med hjälp från adoptionsorganisationen) de nödvändiga översättningarna av dessa handlingar.

Begrepp

Beslutsunderlag och utredningsrapport

Medgivandeutredningen sammanställs och dokumenteras inför socialnämndens beslut i ett beslutsunderlag i form av en utredningsrapport. Utredningsrapporten är den skriftliga sammanfattningen av utredningen (dvs. relevanta delar av den information som samlats in samt utredarens analys och bedömning).

Medgivandeutredning

Ett barn med hemvist utomlands får inte tas emot för adoption utan socialnämndens medgivande. Socialnämnden måste utreda förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för att kunna lämna medgivande.

Samtycke

I adoptionssammanhang används begreppet samtycke i flera olika betydelser:

- Det kan handla om sökandens samtycke till att utredaren i en medgivandeutredning ska hämta in vissa uppgifter eller upplysningar.
- När en sökande som har fått ett medgivande för internationell adoption får ett besked om att sökanden är föreslagen som förälder till ett visst barn behövs ett samtycke från socialtjänsten till att adoptionsförfarandet får fortsätta.
- Samtycke kan vidare avse vårdnadshavarens eller barnets samtycke till adoption.

Sökande

I handboken använder vi i stort sett genomgående ”sökanden” i singular om den som önskar adoptera. Även i ett par som ansöker om medgivande utreds, förutom förutsättningarna i relation och nätverk, varje sökandes individuella lämplighet.

Uppföljningsrapport

Vid internationell adoption vill ansvariga i barnens ursprungsländer i regel ha uppföljningsrapporter om hur adoptionen utfaller. Önskemålen om innehåll och omfattning varierar mellan olika länder. Det finns förväntningar om att socialtjänsten ska skriva rapporterna och adoptivföräldrarna ansvarar för att översätta och sända rapporterna till ursprungsländerna.

Ursprungsland

Det land som ett barn adopteras från vid internationell adoption räknas som ursprungslandet. Barnets ursprungsland och mottagarlandet ansvarar för olika delar av adoptionsförfarandet.

Referenser

1. Socialstyrelsen. Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete. Internationellt adopterade i Sverige. En antologi; 2007.
2. Bogdan M. Svensk internationell privat- och processrätt. Nionde uppl. Nordstedts juridik; 2020.
3. Proposition 1973:158 med förslag till lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmyndarskap, m.m.
4. Socialstyrelsen, Grundbok Barns behov i centrum (BBIC). 2018.
5. Swanberg I. Prevention av ätstörningar. Kunskapsläget idag. Statens Folkhälsoinstitut 2004:40.
6. Broberg A, Granqvist P, Ivarsson T & Risholm Mothander P. Anknytningsteori. Betydelsen av nära känslomässiga relationer. Natur & Kultur; 2006.
7. Eriksson M F & Egeland B. Child Neglect. In: Myers J E B, m.fl. (red.) The APSAC Handbook on Child Maltreatment. Second Edition. Thousand Oaks: SAGE Publications; 2002.
8. Sroufe L A, Carlsson Levy & Egeland B. The development of the person: the Minnesota study of risk and adoption from birth to adulthood. N Y: Guilford Press; 2005.
9. Ziv Y, Aviezer O, Gini M, Sagi A & Koren-Karie N. Emotional availability in the mother-child dyad as related to the quality of infant-mother attachment relationship. Attachment and Human Development. Vol. 2, nr. 2, s. 149–169; 2000.
10. Stams G-J, Juffer F & van IJzendoorn M H. Maternal Sensitivity, Infant Attachment, and Temperament in Early Childhood Predict Adjustment in Middle Childhood: The Case of Adopted Children and their Biologically Unrelated Parents. Developmental Psychology. Vol. 38, nr. 5, s. 806–821; 2002.
11. Killén K. Barndomen varar i generationer. Om förebyggande arbete med utsatta familjer. Smedjebacken: Wahlström & Widstrand; 2002.
12. Killén K. Sveket. Omsorgssvikt är allas ansvar. Andra upplagan. Oslo: Kommuneforlaget; 2004.
13. George C & Solomon J. Attachment and caregiving behavioral system. In Cassidy J & Shaver P R (red.). Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications. New York: Guilford Press; 1999.
14. Fonagy P & Target M. Attachment and reflective function: Their role in self-organization. Development and Psychopathology. Vol. 9. s. 679–700; 1997.
15. Fonagy P, Gergely G, Jurist E L & Target M. Affect Regulation, Mentalization, and the Development of the Self. NY: Other Press; 2002.
16. Lieberman A F & Amaya-Jackson L. Reciprocal Influences of Attachment and Trauma. I: Berlin L J m.fl. (red). Enhancing early attachments: theory, research, intervention and policy. New York: Guilford Press; 2005.

17. Kanuik J, Steele M & Hodges J. Report on a longitudinal research project, exploring the development of attachments between older, hard-to-place children and their adopters over the first two years of placement. Adoption and Fostering. Vol. 28, nr. 2, s. 61–67; 2004.

18. Cooper G m.fl. The Circle of Security Intervention; differential diagnosis and differential treatment. I: Berlin L.J. m.fl. (red). Enhancing Early Attachments; Theory, research, intervention, and policy. The Guilford Press. Duke series in Child Development and Public Policy. pp 127–151; 2007.

19. Broberg A, Ivarsson T & Hinde M. Anknytningsintervjun: En metod för att studera vuxnas mentala representationer av sina barndomserfarenheter. Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet. Rapport nr 2; 1996.

20. Statens Folkhälsoinstitut. Hälsa på lika villkor – hälsa och livsvillkor bland HBT-personer. R 2006:08; 2006.

21. Statens Folkhälsoinstitut. Särbehandlad och kränkt. R 2005:49; 2005.

22. Mallon G P. Lesbian and Gay Foster and Adoptive parents. Recruiting, Assessing, Supporting an Untapped resource for Children and Youth. The Child Welfare League of America; 2006.

23. Bravo M & Lönnback E-B. Invandringskrisen eller Det förlorade paradiset. I: Ahmadi N (red). Ungdom, kulturmöten, identitet. Liber; 2001.

24. Lagergren C. Hur får man språk? Om adoptivbarns språkutveckling. Utgiven av adoptionsorganisationerna i samverkan; 2000.

25. Lagergren C, personlig kommunikation.

26. Shafir E, Simonson I & Tversky A. Reason-based choice. Cognition, 49, 11–36; 1993.

27. Walker S & Young K. Analysis in Assessment. Opublicerat utbildningsmaterial från SSIW. Social Services Inspectorate for Wales; 2006.

28. Bingley Miller L & Bentovim A. Adopted Children and their Families. Building secure new lives. Routledge; 2007.

29. Havermans A & Verheule C J. Guidelines on Post-Adoption Services (PAS). Foundation Adoption Services. The Netherlands.

30. Bremberg S (red). Nya verktyg för föräldrar – förslag till nya former av föräldrastöd. Statens Folkhälsoinstitut 2004:49; 2004.